

Irodalmi Jelen

XXI. évfolyam, 232. szám

2021. FEBRUÁR

Irodalmi Jelen

Szerkesztőség és kiadó:

310085 Arad, Eminescu utca 55–57.,

1081 Budapest, Rákóczi út 59. 3/5.

tel.: +40-257-280-751, +40-257-280-596 (fax),

<http://www.irodalmijelen.hu>, ij@irodalmijelen.hu.

ISSN: 1584-6288

Kiadja az **Occident Média Kft.**

Főszerkesztő: **Böszörményi Zoltán**

Főszerkesztő-helyettes: **Bege Magdolna**

Munkatársak: **Varga Melinda** (vers, interjú), **Bene Zoltán** (próza),

Laik Eszter (helyszíni tudósítások, műfordítás, esszé),

dr. Hegyi Pál (tudomány, esszé), **Kis Petronella** (kritika),

Szőcs Tekla (fotó)

Olvasószerkesztő: **Hudy Árpád**

Lektor: **Jámbor Gyula**

Örökös munkatársak: **Faludy György, Makkai Ádám,
Méhes György, Szőcs Géza**

Rendszergazda: **Csipkár Nándor**

A borítón **TÖRTELI RÉKA** festménye

Böszörményi Zoltán

Ahol a szerelem naponta kiköt

*A fájdalom ágaiba
kapaszkodom,
hogy ne felejtsem
az öröm szakadékait,
a lármát,
a gyermekek kacagását,
mindent,
ami ehhez az emberi világhoz köt.
Tájakat képzelek neked,
szőke homokpartot,
ahol a szerelem
naponta kiköt.*

Vörösbor, poharak az asztalon

*A szalmakalap a Holdra száll,
onnan néz vissza rád,
és csakis rád,
mert egyedül te vetted észre,
hogy a Holdra szállt,
ebben a szelíd éjben,
hol egyik csillag a másikon
az erkély korlátján fényt csihol.
Kővirág és vízió az áhítat,
vörösbor és poharak az asztalon.
Látom, amit felkínál a látomás,
törvény, szív és fogalom.
Öt pohár bor után
absztrakt a kétely,
izzó szárnyalás.*

Izer Janka

A szén és hamu nyomát elmosta az eső

Hajnalba érkeztek a férfiak, hangosan zörgettek kunyhóm ajtaján.

A falu pajtáit, rétek szalmakazlait, erdő tisztásának puha mohás részét, a fatároló kalyibákat osztották fel egymás között. Sok volt a fiatal, meg kellett szerveznünk, hogy éjszaka ne találkozzanak össze véletlenül a párok. Különösen, akik első bálós lánykát akartak a boglyába vinni, ha engedi. Akinek nem volt kiszemeltje, helyet az is bérelt magának. Nekem fizettek, s én gondoskodtam napközben a helyről.

Égész délelőtt a falut és környékét jártam, bogáncsot és átoktüskét szedtem ki az összehordott szénából, kakukkfüvet szórtam szét helyette, a pajtákban szalmát egyengettem, zsályát égettem, jó szagút, energiatisztító hatásút. A fáskamrában gyantás fenyőkérget halmoztam fel az egyik sarokba az illata miatt. Puha tűlevelű fenyőgallyakat a másikba, hogy kellemesen essen rajta a fekvés. Az erdő tisztásán a moha közül kigyomláltam a csalánt, és mivel látszani nem fog a szélhámosság, rózsaszirmot is szórtam szét bőven. Jó lesz itt heverni két fiatalnak a csillagok alatt.

Nem a lányok megrontásában segíték, hanem abban, hogy megtörténjen, aminek meg kell történnie. És ha már megtörténik, tökéletes legyen.

Cickafarkot gyűjtöttem közben. Belőle, meg orbáncfűből és borókabogyóból a kunyhóban erős teát főzök majd, mentával ízesítem, hogy ne legyen olyan szörnyű íze. Ebéd után, még a délutáni mulatság kezdete előtt jöttek érte a lányok és a szalagjaikért, amiket a padlásomon hagytak éjszakára. Ezerféle gyógyfű illatát szívták magukba a színes pántlikák, én magam kötöttem a hajukba. A teából mindenki kapott egy kisebb palackkal, ha történne valami éjszaka, ezt igyák meg, hacsak nem gyerekkel akarják meg-

fogni a férfit. A legifjabbak maradtak most hátra, megtanítottam nekik a vérzés táncát. Egy asszonytól tanultam, akit minden éjjel megerőszakolt az ura. Megfelelő mozgással működésbe lehet hozni a méhet, hogy meginduljon a vér. Persze túl sokszor nem szabad táncolni, mert az ottani izmokat erősebbé, a méhet ellenállóbbá teszi. És ami korábban vérzést okozott, később a teherbe esés megsegítője lesz. Így volt ez amióta világ a világ, minden méreg és gyógyszer egyszerre, egyedül a mérték számít.

Hogy mire jó a vérzés, már régóta tudják. Ezeket a dolgokat én tanítom meg nekik, amióta itt élek.

Végre egyedül maradtam, készülődni kezdtem. Harmadik éve dolgozom a falunak, itt az idő, hogy az első áldozatomat elejtssem.

*

A mulatság már javában tartott, mire odaértem. Pattogó tüzen ökrök sülték, ragyogtak a homlokok a heves tánc izzadságától, égtek a szemek. Tántorgó fiatal legény jött szembe velem, kezében fáklya. Vézna, részeges alak, de még volt benne öntudat. Fehér ruhában mentem, zöld levélkoszorúval. A hajam kibontva hosszan, hullámosan lobogott. Mások nem láttak, csak ő. A láthatatlanná válás valójában egyszerű játék a fénnel. Csak az embernek nem adatott meg a hatalom, hogy kedvére hajlíthassa a sugarakat.

A fiú észrevett, tekintetében megcsillant a vágy és egy gondolat, de mindez kábultan kihuny, ahogy követni kezdett engem.

– Hova mégy? – kiáltottak utána néhányan, ő bódultan mutatott felém, és magyarázta nekik, hogy „tündér, tündér”, de azok nem láttak mást, csak a sötét éjszakát, amerre mutatott. Végül hagyták, hadd menjen a részeg az orra után.

Egy szántóföldön át az erdőszélre vezettem. Ott elvettem tőle a fáklyát, és rövid időre, amíg fát gyűjtöttem, eltűntem a sötétben. Félájultan rogyott a földre.

A máglyát megrakva odatérdeltem mellé. A mellkasomra dőlt, én énekelni kezdtem a holdról, a csendről, az ibolyáról. Elaludt.

A haját, az arcát simogattam. Aztán csontnyelű késemmel levágtam ruháit. Karjaimba vettem, gyengéden a farakásra helyeztem. A fáklya a földbe szúrva égett még, az alkoholos ruhákból gyújtót készítettem, és lángra lobbantottam a fát.

Figyeltem, ahogy ég. Mikor a lángok nyaldosni kezdték a fiú testét, a lángok közé nyúltam, és elvágtam a torkát. A vér eláztat- ta a hasábokat. Megdördült az ég.

A kés élet a fűben tisztítottam meg. Csillant egyet rajta a hold fénye, majd összegyűltek a felhők. Szél támad. Állati üvöltést hallottam, és az erdőből elővágtatott egy fekete ló és egy hatalmas, fekete kutya. Egymásra támadtak, marcangolni, tépni, harapni, rúgni kezdték egymást. Hátral a hegyek mögött villám hasította végig az eget. Vijjogó fehér sas repült onnan, felém. A fejemet megke- rülte, és repült vissza a hegyek urához, aki közeledett. A lóról és a kutyáról már cafatokban lógott a bőr, fehér húruk kivillant, foguk csattogott. De gyengültek már. Az izzadtságtól és vértől elázott alattuk a föld. A kutya a ló nyakába harapott, az megrántotta nyakát, a kutya, foga között maradt hússal a fűre zuhant. Pata rúgta oldalba, már nem is tudott felállni. A ló még rúgott volna egyet, de nem volt ereje, összeesett, nem messze a másik állattól. Még lélegeztek mindketten, ahogy a közelükbe mentem. Felhasítottam az oldalukat, s kivájtam a két szívet. Ahogy magasba emeltem őket, eleredt az eső. És a hegyek ura a tűzből kilépve megérkezett.

Mint vendégem, férfiú alakját öltötte magára. Miután átnyújtottam neki a még meleg húst, élvezettel evett. Elégedettnek tűnt.

– Segítsd megtörténni, aminek meg kell történnie, és akadályozd, aminek úgyis kudarc a vége – mondta távozás előtt, ahogy mindig. Más szót nem szólt.

A lángok közé lépett, és a füsttel együtt szertefoszlott.

*

Másnap hiába keresték, nem találták a fiút. A máglya helyét csak a körvonalán nőtt gombák jelezték, a szén és hamu nyomát elmosta az eső.

Nagy Lea

Sziget

*Semmi emberi zaj.
Semmi hajó a vízen.*

*Sóhaj.
Magány.
Menekvés.*

*Sziklához csapódik egy hullám.
Éjjel egy kabóca ül a térdemre.*

Telihold világítja be a tengert.

*Kis szigeten. Egyedül.
Némaság az úr. Némaság az én.*

*Semmi emberi zaj.
Semmi hajó a vízen.*

Alagút

*Lépked a halász.
Tövisbokrokon egyensúlyoz.*

*Megáll az idő.
Csak egy pillanat.*

Az egész.

*Felfénylik a hold.
Forog egymagában.*

Kabócák bújnak a halász zsebébe.

*Öreg trombitás a temető csücskében.
Hajnalban kezdi fúni.*

*Beborul az ég.
Hangyák sorakoznak a fapad alatt.*

*Kislány énekelget egymagában.
Fehér ruháját összefogta a tenger.*

*Mamáját keresi napok óta.
Két külön világban.
Egymástól méterekre.*

Alagutakon üzennek egymásnak.

*Halat fogott az öreg.
Elcsúszott a sós kikötőben.
Bal lábát maga alá húzta.*

Három részre repedt.

Kislány könnycseppjei a sebekben.

*Felkiált a halász.
Együtt kiáltanak.*

*Billegő csónakban.
Csak egy pillanat.*

Az egész.

Major Eszter Anna

Idővel

Ma halt meg anyám.

Tagadás

– Nem is vagy az anyukám! – súgom alig hallhatóan.

Tízévesforma lehetek. Hetek óta más sincs napirenden az iskolában, mint az anyák napja és az ünnepség. Mindenki csinál majd valamit, én hegedülni fogok. A legtöbben szavalnak, vagy énekelnek a kórusban. Mondtam a tanáromnak, hogy nekem nincs anyukám, akinek játszak. Sűrű szemöldöke felszaladt a homlokáig, majd sokkal lassabban vissza, úgy mondta, már hogyne lenne, most is otthon vár téged.

Anya a konyhában mosogat. Mikor meghallja a neszt, vidáman hátrafordul, úgy nevet rám, hogy nocsak, végre, már épp aggódni kezdett, meg hogy milyen volt a suliban? Magas homloka, hatalmas szeme, éneklő beszéde és rakoncátlan tincsei még makacsabbá tesznek.

Nem is vagy az anyukám, suttogom, és még látom, ahogyan a tekergőző hajtincsek egy pillanatra megállnak a levegőben, a kék szemek kitágulnak. Táskámat a sarokba dobom, és irány az emelet. Ő utánam, kérlelve, szomorúan, ahogy ilyenkor mindig. A szobámba érve magamra zárom az ajtót, és óvatosan nekitámaszkodva a földre csúszom. Könny csípi a szememet, eszembe jut a mai próba. Ahogyan a padtársam rám mutatott, és vele mi lesz? Nem csak azok szerepelnek, akiknek van anyukájuk? Később, a szünetben, aztán bunyó lett a dologból.

– Van anyukám! Csak nem ő szült! – hagytam ott fájó kézzel.

Az ajtó kemény, az asztalon játékok és füzetek. Úgy nézem, mintha idegen lennék. Hallom, ahogy ő is lecsusszan az ajtó túloldalán.

– Szívem, tudom, hogy nehéz. De szeretlek. És más nem számít. Nehezen lélegzik, úgy hiszem, mosolyog, és néha, mikor eltűnik az ajtó, érzem, ahogyan háta a hátamnak simul.

Harag

Úgy csillognak a fogai, mikor kacag, hogy muszáj azokat nézni. Anyám, mint a forgósél, kavarja maga körül a levegőt, és észre sem veszi. A férfi pedig már fél órája megbabonázva játszik vele valamilyen játékot. Mond valamit, arra anyám elneveti magát. Aztán anyám lehel a fülébe valamit, mire közelebb bújik. Anyám fürtjei röpködnek az arca körül, asszonyos melle fel- és le hullámzik, nyaka hátrahajlik a kacagásban.

Várom ezt a hetet, azóta, hogy anyám először említette.

– Nézd csak, fiacskám! – mondta egyik péntek délután, és meglobogtatta orrom előtt az egyhetes olaszországi út prospektusát.

– Na, mit szólsz? Csak te meg én. Kirúgunk a hámból, és elfelejtjük a világot! – azzal átölelte a nyakamat, és elkezdett velem körbe-körbe táncolni az apró szobában.

Már magasabb voltam, mint ő, így felülről láttam ezt a képtelen-gyönyörű forgást, a hátra bicsakló nyakat és a gurgulázó kacagást.

Most is így nevet. Már az első napon egymásra néztek a férfivel, de nem úgy, ahogyan rám néz. Inkább, mint az állatok a természetfilmekben, vadászat előtt. Mutatok neki valamit az utcán, de ő nem hallja. A szeme azoké a szajháké, akikről már olvastam. Pihegése izzadt és mocskos, akár a férfi az oldalán. A szavak, amiket mondanak, ismerősek, de attól, ahogyan mondják, mégis idegenül csengenek. Mintha hangsúlyokkal, gesztusokkal teremtenének új nyelvet, hogy senki se értse őket. Legfőképpen én ne.

A férfi illata, mint húsvétkor az unokanővéremé.

Anyám ruhája szűk és zöld. Zöld, mint az émelygés.

Kufárkodás

– De hisz’ az egy szarházi! – már egy órája huzakodunk anyámmal.

Az új fickó egy tróger, ő meg a karjaiba sétál. Persze nem úgy tróger, hisz diplomás meg minden, de egy piperkőc.

– Egyáltalán, mi hajt hozzá, mi vonz benne?

Anyámon virágos blúz és szűk szoknya. Úgy mozog, pakol, készőlődik, mint egy elsőbálozó. Háta szép ívben megfeszül, mikor zöld cipőjét felhúzza. A zöld cipő, amit akkor viselt, mikor előálltak ezzel a képtelenséggel.

– Szívem, úgy döntöttünk, összeköltözünk! – emlékszem, csak hallgattam, és fixíroztam azt a cipőt.

Volt rajta egy apró folt, anyám akkor öntötte le, mikor Olaszországban voltunk. A foltot figyeltem, és nem feleltem. A folt most is ott, és anyám vagy nem akarta észrevenni, vagy annyira szerette a cipőt, hogy még a folt sem érdekelt.

– De hát utálja a művészetet! Mikor vitt el utoljára operába? Elvitt egyáltalán?

Anyám aprókat sóhajt, és piros kendőjét is bepakolja a bőrröndbe. Most a táskáját kezdi tömni apróságokkal, fényképekkel, csupa felesleges kacattal.

– És humorérzéke sincs!

A táskából kikandikál egy régi fénykép: együtt vagyunk a parton, anyám a vörös kendőben, napszemüvegben, éppen kacag, rajtam szalmakalap. El is felejtettem, hogy ez a kendő már akkor is megvolt. Anyám meg a képen, mint egy angyal.

– Gyönyörű vagy, értelmes, szellemes és vicces. Jobbat érdemelsz, anya!

Több érvem nincs. Ő pedig csak mosolyog, és kicsit liheg. Az idő kegyes vele, épp, hogy nyomot hagyott rajta, de hamarabb fárad, és már nem olyan ruganyos, mint régen volt. Résnyire nyitja az ajtót, a napfény bántón és hívatlanul tör a lakásba.

– De szereti, ha mosolygok, fiam.

Ennyi. Ennyit mond, és csak áll.

– Neked pedig itt leszek mindig, nem változik semmi.
Kilép az ajtón.
De igen. Minden megváltozik.
Maradok.

Depresszió

Nincs kedvem kinyitni a szemem. A fal felé fordulok. A szoba padlója mintha lejtene, és én egyre lejjebb és lejjebb csúszom rajta. Ha pedig felfelé kapaszkodnék, a padló bemélyed a kezem alatt, mint a gumi, nem enged magán fogást, én meg csak csúszom lefelé. Kiáltok, de mintha süketszobában lennék, minden szó hangtalan puffan odabent.

Üres vagyok, akarattalan, gondolattalan.

Aztán mégiscsak rám talál egy gondolat, aztán még egy. De bár ne tennék. Rájövök, hogy ezektől menekültem, hogy én építettem a szobát süketnek és lejtősnek, én nem akarom ezeket a gondolatokat. A saját elmém kínoz: nem kellek. Sem a nőmnek, sem a munkámban, kirúgtak, innen is, onnan is. Az ágyból és az íróasztaltól. A két gondolat most már olyan éles, mint a reggeli fény, és köztük a morajlás egyre hangosabb, egyre sűrűbb és szűkebb, és a két pont nemsokára összeér, fittyet hányva minden tiltakozásomra. Hiába akarat, tagadás, minden kicsorbul, elbicsaklik, térdre esik. Csak a hiábavalóság nincs hiába. Nem létezem már, vagy nem én, vagy nem így. És megint nincs gondolat, és megint csak az üresség és a lejtő van, és a némaságában lüktető szoba.

Résnyire nyitom a szemem. Anyám mosolyog rám, göndör fürtjei repkednek arca körül.

– Készíték valami finomat neked!
Lassan felkelek.

Elfogadás

– Ma megkerestem a szülőanyámat – mondom halkán, miközben a parkban ülünk a padon.

Az ős úgy lepett meg minket, mint a vendég, akiről tudjuk, hogy jön, de azt reméljük, késik. Anyám fázósan kuporog mellettem, szavaim nem lepik meg, mosolyog. Folytatom.

– Kedves volt, anya. Sírt, és azt mondta, sokszor megbánta, hogy lemondott rólam.

Anyám tekintete a távolt kémleli, ahogy felel.

– Örülök, hogy végre rászántad magad! Ez így van jól.

Megfogom a kezét, összekulcsolom ujjainkat, megijesztenek az apró csontok, megijeszt a sovány test. De aztán belefeledkezem szemének kékjébe, elidőzőm a nevető szájon, és azt gondolom, nincs baj. Anyám nem rám néz, a hegyekre, felhőkre talán, vagy a fáradt napba.

– Én viszont nem bánom, nem baj?

Huncutul elmosolyodik, vidám ráncok futnak keresztül szájától szeme sarkáig.

– Most pedig gyere!

Feláll, felhúz, lép párat a csikorgó leveleken, tétován rám néz. Kabátja lóg rajta, aprónak tűnik az őszi tájban, sálja fehér, mint a tompa fájdalom. Szeme csillog, kezét kislányosan széttárja, mintha a levegőt ölelné. Egy lépéssel ott termek, átkarolom, és már táncolunk is, lábunk alatt a színes avarral, felettünk az utolsó napsugárral.

Anyám hátrahajtja a fejét, és kacag.

Ma meghalt az anyám.

Pethő Lorand

Anyám

Születésnapodra

*azt mondják az angyalok nem öregednek
vagy tán mégis –
ilyen anyám
térdén három unokával –
térdébe az orvosok hialuronsavat nyomtak
ne fájjon ha megy a padlásra
teregetni a világ szennyesét*

*anyám megöregedik
nézem telefonom képernyőjén mint egyre fehérebb
mint szárnyai egyre nőnek*

*anyám éjjelente hajából kirázza a csillagokat
hogy ezer kilométernyi távból is figyeljen*

*anyám minden éjjel imádkozik
hallgatom szívemben
ahogy imádkozik
érted értünk értem*

*anyám tenyeréből az isten csipegeti a könnyeket
anyám tenyerébe az isten csőrével karcolja az életvonalat*

*és nézem mint leguggol egy rég kivágott diófa árnyékába
és az unokák hajába szórják a homokot*

Petőcz András

Anya a mobilon

Az ápolónő mondta, hogy majd viberen.

Azt mondta az ápolónő, hogy hívja majd viberen, legyen bekapcsolva a kamera, és akkor láthatja az anyját.

Mert ő odaviszi a mobilját az anyjához, mármint az ápolónő, a saját mobilját, és majd odatartja az anyja arca elé a mobilt, és akkor így láthatják egymást.

És akkor ez majdnem olyan, mintha látogatás lenne. Mintha meglátogatná az anyját a kórházban.

Koronavírus ide, koronavírus oda, mégis láthatja az anyját. Ezt még a koronavírus sem tudja megakadályozni. Hála Zsuzsinak, az ápolónőnek. Igazán rendes tőle, hogy ezt felajánlotta.

Persze, minderről az orvossal is beszélt. Telefonon. Szigorúan csak telefonon. *„Csak minél kevesebb személyes kontaktus”,* ezt mondta az orvos. Vele sincs értelme találkozni, ha működik a telefon. Többet face to face sem tudna mondani. Így mondta: face to face. A kórházba nem tud bejönni, mondta, a portán úgyszólván megállítják. Karantén van, vigyázni kell, ez a betegek érdeke. De telefonon nagyon szívesen. Bármikor.

Szóval, beszélt az orvossal. Aki azt mondta, hogy a véleménye szerint nincs remény a javulásra. Teljesen valószínűtlen, hogy kilencvenegy éves korában valaki kijöjjön ebből az állapotból. Így mondta. Hogy *kijöjjön*. Ők ellátják, a legjobb tudásuk szerint. Szinte bármeddig.

„Az anyukája már tud nyelni, nem kell mesterségesen táplálni, ez nagy dolog”, mondta az orvos. Vagyishogy etetni, persze, kell, meg itatni is, de ami ételt adnak neki, azt le tudja nyelni. És le is nyeli. Az anyukája. A kilencvenegy éves anyja.

Az anyja éppen aznap esett össze a lakása előtti folyosón, a társasházban, ahol egyedül élt, amikor ők a feleségével meg a felnőtt lányával hazaértek Horvátországból, a tengerpartról. Ép-

pen, amikor a bőrröndjeiket pakolták ki, akkor csöngött a telefon. Az anyukája szomszédja hívta őket. Hogy baj van. Hogy a Teri néni összeesett. Hogy mentő vitte a kórházba a Teri nénit. Ezek a szomszéd szavai.

Az idegsebészetre még bemehettek. Nyár vége volt, akkor még nem volt karantén. Az ottani orvos mondta, hogy agyi infarktus. Hogy az agy nagyobbik fele sérült. És hogy csoda, hogy él.

Akkoriban még egyáltalán nem tudott mozogni, a szeme is csukva volt, mintha halott lenne. Az anyukájának. Ő meg csak nézte az anyukája arcát, ott, az idegsebészen, az intenzíven, egy üvegfal mögül, és úgy érezte, fel sem ismeri.

MR-vizsgálat, agykatéter, infúzió, gyógyszerek. Aztán az idegsebész azt mondja, ennél többet nem tudnak tenni. És azt javasolja, hogy valami olyan helyet keressenek, ahol hosszú távon biztosítva lesz az ellátása.

Kerestek, és találtak egy helyet. Jó hely. Fizetni kell, de ez természetes. Gondoskodnak Anyáról, ez a legfontosabb.

Aztán jött a karantén, a látogatási tilalom. A kezelőorvos azt mondja, vele sem személyesen, csak telefonon. És az ápolónő is ezt mondja. Aki egyébként nagyon rendes.

Most akkor láthatja az anyját. Az ápolónő, a Zsuzsi odatartja a mobilját az anyja arca elé. Viberen beszélhetnek. Az anyja is láthatja az ő arcát.

„*Tessék beszélni*”, mondja az ápolónő. „*A Teri néni hallja, meg látja is Magát.*”

És akkor azt mondja, „*szia, Anya*”. Az anyja csak néz rá, nagy szemekkel, aztán meg oldalt néz, talán az ápolónőre, a Zsuzsira. Ő meg folytatja, azt mondja, hogy „*szia, Anya, hogy vagy?*”, mondja, de közben érzi, hogy valami mást kellene mondania. Anya csak néz, aztán megint oldalra pillant, talán megint az ápolónőre, a Zsuzsikára. És akkor megint megszólal, hogy „*Anya, én jól vagyok, velem minden rendben, nagyon szeretlek, szeretünk, és kérlek, vigyázz magadra*”, mondja az anyjának, közben pedig arra gondol, hogy ez a „*vigyázz magadra*”, ez megint furán hangzott, hogyan is vigyázzon magára, amikor beszélni se tud, mozdulni

se tud, csak néz azokkal a nagy szemeivel, hogyan is vigyázhatna magára? *„Valamit mondani kell”,* gondolja magában, *„beszélnem kell hozzá, azt mondta az orvos is, ha sokáig beszélek hozzá, akkor talán felismer, bár ezt biztosan nem lehet tudni.”* És folytatja, hogy *„jól vagyunk, Anya, az unokád megkezdte az újabb egyetemi évét, mi is dolgozunk, ahogy lehet, leginkább online, tudod, mindenki online dolgozik”,* mondja, és közben az anyja arcát nézi.

És ahogy nézi, arra gondol, hogy olyan szomorú és fáradt ez az arc. Az anyukája arca. És a tekintete is. Inkább csak rémület van ebben a tekintetben, ahogy többnyire oldalt pillant, az ápolónőre, és nem rá, aki a képernyőről beszél hozzá.

Mintha csak azt kérdezné az anyja, hogy miért. Miért is kell neki itt, így, ennyire kiszolgáltatottan?

„Szia, Anya”, mondja aztán, újból, amikor már nem tud semmit sem mondani. És még azt is hozzáteszi, megint, hogy *„Anyá, kérlek, vigyázz magadra.”*

Igen, még ezt is hozzáteszi, így köszön el.

Karkó Ádám

Ringató

*aznap este vihar kavargott
felkapott széket asztalt
kutyát apát*

*egy szúnyogháló és a világ
ennyi csak ami elfed*

*láttam haldokló madárkákat
amint falhoz verődve
énekeltek
tovább
röpültek*

*én az álmot hazudtam
anyám az igazságot
nevetett
nevetett
nevetett*

*sírásom bátyám fedte el
takarója alá hívott s meleg
ölelés fogadta testemet*

*arcomra száradt nyállal ébredtem
testem vonaglása nem zavart
ringatásnak is mondhatnám*

*soha nem aludhattunk együtt
később már nem is láthattuk egymást*

hangos zajjal tört le egy ág

Lámpa mellett élet

*októberben még paradicsomot
szedtem a kertből a fóliasátorban
még alig jártak fagyok felénk
akárcsak a buszok a környéken*

*kopár fehér falaimon térképek
lepkék festmények versek lógnak*

*a sötét gyorsan lepi el a szobát
és az uv-üveg is felfogja
a fényt lámpa mellett élek*

*lámpa mellett élek szemem
megboldogult keretben törleszti
maradék napjait*

*gyöngye pillanataimban nézem
az utcát milyen gonosz
kopár és rosszindulatú
aztán ez így volt-e kölyökkoromban
vagy apáméban vagy nagyapáméban*

*csöndesen élek a padlástérben
mint békés szellemek az öregek
otthonaiban*

*a tél lassan érkezik
bár a paradicsom eltűnt
megettük elrohadtak*

*keretbe foglal a fény
Isten markában ilyen
zárt fényes szoba*

Abafáy-Deák Csillag

Huzat

Amikor bemutatkozott, nem értettem a nevét, csak az utolsó szótag csengett a fülemben: ma. Ez nagyon tetszett. Akkor ma történik valami. Még jobban tetszett a kézfogása, az erőteljes szorítás, vékony ujjai ellenére. Ahogy a szemembe nézett, volt abban valami szomorúság és tétovaság, mintha nem engem látna. Erre még inkább érdekelt, ki lehet ez a titokzatos nő. A nevérol kérdezgettem, amire nehezen, csak több nekifutás után válaszolt, a kiejtéséből – Emma – kitűnt, nem kedveli. Elég bután viselkedtem, hogy nagyképpően egyből a Bovaryné regénnyel jöttem elő, Emma ekkor csak elpirult és otthagytott, futottam utána, ő csak rázta a vállát, megy haza, mostanában egyébként se jár társaságba. Nagy nehezen megengedte, hogy hazakísérjem, feltűnt, hogy bizonyos utcákat kikerült, így sokkal hosszabb volt az út a lakásáig. Ezt nem tettem szóvá, arra gondoltam, talán attól tart, férje, élettársa megláthatja, hogy andalgunk az utcán. Jó volt a hosszú séta, így csak rávettem, hogy találkozunk.

Amikor először jártam Emmánál – elég sok időbe telt, míg beleegyezett –, azt hittem, nagytakarítás vagy festés miatt van ez a nagy szellőztetés, de most már tudom, nem egyszeri eset volt. Ott akkor is hideg van, amikor kint ugyancsak a pluszok felé halad a hőmérő higanyszála. Ezt a hideget úgy éri el Emma nyáron is, hogy valamennyi ablakot és a két szoba erkélyajtóját is nyitva tartja, így örökös huzat uralkodik a lakásban, még akkor is, ha kint szellő se lebben. Ha meg igen, akkor csapódnak az ajtók, ablakok, ő meg nyugodt vagy inkább gépies léptekkel jár körbe a lakásban, és kinyitja az újból becsapódott nyílászárókat.

Egyik randevú alkalmával próbáltam, bár néhány percre, becsukni egy ablakot, de ő rám szólt: Nem érzed, milyen meleg van? Én fázm, mondtam, kint sincs meleg, mindenki kabátban jár. El vannak ezek kényeztetve, edzeni kell, friss levegőn, nézz rám, úgy

nézek ki, mint aki fázik? Ránéztem, rövid ujjú trikóban állt előttem, sortban, formás lába csupasz, libabőr sehol, pedig nincs túlzottan kipárnázva, vagyis kövérség sehol a testén. Arra se gondolhattam, klimaxol már ez a nő, hiszen negyven sincs még.

Savanyú képpel gubbasztottam a szobában, a kabátomat a vállamra terítettem. Így még testi közeledésre se nagyon volt kedvem, pedig Emmát heteken keresztül ostromoltam, míg végre beengedett a lakásába. Kínos rend mindenütt, a hálósobában családi fényképsorozat, több változatban, de három képnek csak a keretnyoma a falon. Ezt nem bántam, hogy ha majd ágyba bújunk, nem mered rám a feltételezett elődöm képmása.

Eszembe jutott, hogy nem borotválkoztam meg reggel, mielőtt munkába mentem, nagyon későn ébredtem. Bementem Emma fürdőszobájába, hogy szemügyre vegyem, mennyire szúrós a száállam. Nem tudom, mi ütött belém, sose szoktam más holmija között kutatni, de itt valami arra készítetett, hogy kinyissam a tükrös szekrényt. Szokásos női cuccok, fogkefe egyetlen darab, ez megnyugtató, nem jár ide rajtam kívül senki. A szekrényben rengeteg orvosságos doboz, kivettem az egyiket, lássam, vajon miket szed Emma, mert nem jót sejtettem, és akkor pillantottam meg a dobozok mögött a polc sarkában lapuló elektromos borotvát. Férfi borotva, a rózsaszín nőiből kettőt is láttam, kézügyben. Már nem érdekelt az orvosságok, kezemben a borotvával kimentem a nappaliba, eszembe se jutott elnézést kérni, lelkesen mutattam a zsákmányt, és kérdeztem, használhatnám-e. Emma elsápadt, hogy kerül ez ide, ordította, kikapta a készüléket a kezemből, de csak két ujjal fogta meg, mintha rázna, vagy koszos lenne, odarohant az ablakhoz, ami természetesen nyitva volt, és kihajította. Tudtam, nagy baklövést követtem el, bocsánatkéréseket hajtogattam, de erre semmilyen reakció nem érkezett. Leültem.

A fali hőmérőre sandítottam, 15,5 C-fok, és ez így ülve még kellemetlenebb, mint kint, járás közben. Mozogni kéne, javasoltam, miközben inkább ölelésre gondoltam, és közeledtem is feléje, amikor felcsattant a hangja: Nem mozgok én eleget? És közben szorgalmasan nyitogatta az egyre csapódó ablakokat, ajtókat. Ennél a légkondi is jobb lenne, kockáztattam meg a javaslatot, tudok egy jó

szerelőt, akár éjjel is eljön és beszereli, beállítjuk a hőfokot, és kész. El akarsz pusztítani légionárius betegségben, azt a sok bacilust szívjam be, tüdőre, mikor kint van a friss levegő, itt meg a szagok, mindenütt szagok, amit nem bírok elviselni! De Emma, a levegő kint se friss, itt megy el az ablak előtt a sok turistabusz is, a kipufogógázok mérgezők. Azért kell a huzat, mert az éppen a káros anyagokat viszi ki, és sok más egyebet is, hallottam ellenvetését.

Nem mertem megkérdezni, hogy mi az a más egyéb, kellemetlen szagot nem éreztem, a fejemre húztam a kötött sapkámat, meg ne fájduljon a fülem, rossz emlékeim vannak a gyerekkori középfülgyulladásról. Emma, mintha kitalálta volna a gondolataimat, kiselőadást tartott a huzatérzékenységről, hogy a hideg légmozgás azokra nézve ártalmas, akiknek legyengült az immunrendszerük, vagy van gyulladásos göcként viselkedő rossz foguk, vagy gyulladt az orrnyálkahártyájuk, és túlmelegedett szervezetük a gyors mikroklíma-változással szemben nem képes megvédeni az adott testterületet a kórokozók támadásától. Lerántotta a fejemről a sapkát, odament a nyitott ablakhoz, én behunytam a szemem, de úgy is láttam, ahogy a második emeletről száll lefelé a kedvenc szürke sapkám, talán éppen a borotva mellett landol.

Tévedtem. Nem szörnyeteg ez a nő, csak szívott egy kis friss levegőt, a sapka a kezéből a fotel karfájára került, ahol ültem. Felvettem, a fejemre húztam, ami ebben a helyzetben nem szorult magyarázatra, elbúcsúztam, és kiléptem a lakásból, anélkül, hogy közöltem volna, többet nem jövök vissza. Jó, hogy hallgattam, mert alig néhány óra múlva már az járt az eszemben, mikor látogathatnám meg újból. A huzat szóról beugrott, hogy nagymamám cúgnak nevezte, amiről akkor még nem tudtam, mit jelent, vagyis Zug, vonat. Zakatolt az agyam, mintha vonatra ültem volna, és már másnap reggel Emma lakásához mentem.

Hosszan csengettem, nem nyitott ajtót. Hívtam mobilon, ki volt kapcsolva. Felnéztem az ablakaira és a teraszra, minden ablak és ajtó zárva volt. Többször próbálkoztam, eredmény nélkül. Érdeklődtem a szomszédnál, az idős hölgy csak annyit mondott, egy furcsa, lefele mutató, zuhanó kézmozdulatot téve: ez várható volt, elment a párja után.

Vári Csaba

Talált levél

N. N. Á.-apokrif

*Valamikor én az Istent szidtam.
Folyton azt hallottam: „nincsen”.
Nincs kenyér, nincs ez, nincs az, fiam.
De titkon, mégis, azt hiszem, hogy hittem,*

*bár, mint akit vernek, úgy tagadtam,
meg se fordítottam, hogy lehet, ha lehet,
ha én vagyok, te vagy, Ő van.
Folytatni fogom a világegyetemet,*

*meghúzódva a csodák árnyékában.
Nem turpiskodom, ahogy régen.
Dolgozom és élek, ahogy tudok,
szemlélgetem iszonyú együgyűségem.*

Utóirat:

*Isten bohócai, költők, ti szomorú, balga
boldogok, el nem kárhoztattok, ne féljete!*
*De ti, a realitás remekművei, a konkrétumok
konok, kontár kontúrjai, a betűvetésben
boldogtalanok, ti könyörögjete!*

Együgyű vers

*Már nem tudom, szeretlek-e,
hangzik, ahogy hangzik,
és ha belepusztulok is, vállalom.
Olyan vagy már, mint a körmöm feketéje,
vagy a legszebb napom a múlt héten,
a reggeli sietősség, a vetetlen hagyott ágy,
a mindennapi munka, a hazaérkezés,
a fáradtság, a pihentető, testbarna kávéillat,
a kiteregetett, tiszta ruhák,
egy Lara Fabian-dal, a ma esti
szomorúságom, és örömöm is egyben,
az utcalámpák remegő fényhálói az este testén,
a könyv, amit előveszek, lapozok, leteszek,
a néhány gondosan szertedobált versjegyzet-gombóc,
– átlépkedni fölöttük körültekintően,
hogy nehogy eltévedjek nélküled
a háromszorhármas szoba-konyha szegtől
szegig számítható szegletei között –,
a bitter vörös-fekete íze, a cigarettafüst kék lebegése,
a gázégő boldog lobogása, a vacsora öröme,
az ölelés melege, a szeretés,
a csillagok éjjeli, féltékeny szögesdrót-hallgatása,
a lefekvés ideje, az imára kulcsolt
kezek, a jóéjt-jóreggelt és ami közte van,
és folytathatnám abbahagyhatatlanul
vagy kezdhethném akár előlről,
életfogytiglan és tovább,
nem lenne vége.
Ilyen vagy már, s így valahogy
magamat sem tudom szeretni nélküled,
hangzik, ahogy hangzik,
és ha belepusztulok is, viselem.
Csak megszoktam, hogy levegőt kell vennem,*

*hogy naponta arrébb kell tennem ezt-azt,
mert helyére már sehogy se tudom,
sok volt a félreértés, a tévedés, a költözés, a szívcsere,
gyorsan változtak a fény- és szemviszonyok,
mert bele kell nyugodnom, amibe nem lehet,
hogy lassan eltelik ez a nap is,
ahogy az élet vele, nélküled.*

*Mert lehetsz már a körmöm feketéje,
a napi munkám része, a tiszta ruhasuhogás,
a könyv, a versjegyzet, az örööm,
a szomorúságom, az édeskeserű íz, a tömjénem,
a szeretés utáni drótháló-némaság,
a csillagzó, holdaláfutásos éj, az álmom, i m a,
benne lehetsz már mindenben,
ha én kívül vagyok, szem- és szívtanú,
ha nem vagy itt, ha nem rólunk szól
a vers, a nap, az éj, az élet, az egész, vagy ha rólunk,
mégis külön-beszéd, hangzik, ahogy hangzik,
és ha belepusztulsz is, kimondom.
Ilyen vagyok már, te ilyenné tettél,
én ilyenné szerettelek,
ilyen hétköznapivá, így-feledtelek,
mint a villanyt szokás égne
hagyni, leoltani, majd felkapcsolni újra,
mintha tudnánk élni napfény nélkül,
mintha segítene bármi is, hogy ne juss eszembe,
hogy szüntelen számba vegyem: szeretlek-e,
mint ahogy most is,
mindörökké.*

Ámen.

Hegedűs Imre János

A piton ínye

Nagy, nyomtatott betűkkel pecsételték rá a borítékra: RECOMANDAT. Ajánlott.

Alá kellett írni a postás nyilvántartó könyvében, hogy átvették a levelet, de azonnal megrándult bennük az ideg, mert a feladó a rendőrség volt, ami csak rosszat jelenthet.

Béla, a családfő híres ollójával vágta föl a küldeményt, a gyerekek is otthon voltak, így egyszerre öt fej hajolt a kihajtogatott papírlap fölé. Sokszor idézték föl azt a sokkoló pillanatot, nem tudták eldönteni, az izgalom, az ijedség vagy az öröm volt nagyobb, amikor megtudták, hogy a megyei milícia parancsnoka jóváhagyta külföldi, mégpedig nyugati utazásukat. Mehetnek Ausztriába, Nyugat-Németországba, fizessék le fejenként a 100 márkát, törvény írja ezt elő, legyen mivel kikecmeregni a slamasztikából, ha bajba jutnak, az ország becsületéről van szó, s különben is: minden semmiségért nem futkározhatnak utánuk a konzulátusok diplomatái.

Az édesanya, Emma volt a család tábornoka, ő tartotta a kapcsolatot a hivatalokkal, az intézményekkel, a férje csak azt kérdezte, hol kell aláírni, s már fordult is a varrógépéhez, kapcsolta be annak a villanymotorját, eresztette át a papucs alatt a finom szövetet. Az alsó és a felső cérnaszál, amit a tű kihúzott a hajóból, illetve letekert a matringról, volt számára a Göncölszekér rúdja, ennyit látott a világból, a világegyetemből.

Hitte, hogy a Tejutat rajzolja meg fehér krétával a kuncsaft vállán, a mellén, a hónalja alatt.

Ha nadrágot is rendeltek, deréktól bokáig húzta a mérőszalagot, még az ágyéktájra is be kellett nyúljon; finom, kis keze volt, kisujját, mint a villásreggelit fogyasztó arisztokrata nők, haránt, rézsút tartotta; meg kellett jelölni krétával, itt-ott gombostűkkel, hol kell szűkebbre venni az öltönyt, hol kell kiereszteni abból, ez

volt az ő művészete, emiatt jártak hozzá, valósággal tolongtak a műhelyében a férfiak, el tudta tüntetni a test torzulásait, törpéből Góliátot, hordóból gyertyaszálat csinált. Furcsa bizsergést érzett mindig, ha hozzáért a hímvesszőhöz, a herékhez, ezek mindig a slicc jobb oldalán helyezkednek el, mondta türelmetlenül, s átlökte oda a férfiasság arzenálját, szerencsére le kellett hajolni ilyenkor, nem látták a pirulást s a boldog mosolyt, ami szétömlött az arcán.

Az elején megijedt, sokáig szégyellte, hogy különös vonzalmat érez a férfitest iránt, félt, mert a törvény bűnös fajtalankodásnak tartotta, s büntette, mégis a ruhapróbákon kezdte a szükségesnél tovább tartani a kezét a mellkason, a nyak tájékán, a fenékárok, a tompor, a combok izgalomba hozták, de rövid ideig tartottak a bűnbánó megrendülések, állandósult benne a diadalérzet, fededelemnek érezte magát, királynak, olyanok lesznek a férfiak, amilyent én csinálók belőlük, gondolta, milyen szánalmas, milyen nyomorult egy ember rosszul szabott, szedett-vedett gúnyában, s milyen fenséges, ha a Benedek-szabóság termékével megy színházba. Nem igaz, hogy csak egy nőnek kell szépen felöltözni, éppen akkora dísz egy jól szabott öltöny a férfiakon, mint egy dekoltált estélyi ruha a nőkön, és éppen olyan kíváncsi tud lenni egy dalia, mint egy lány vagy kacér fiatalasszony.

A titkos vonzalmak külön pályára helyezték, kimaradt a hét-köznapiok nyűgölődéseiből, perpatvaraiból, színes ábrándképek édesítették meg az életét, gyönyörű férfitestek úsztak képzelete horizontján, este puha párnákkal vette körbe magát az ágyában, kedvencét, egy tarka mintázatokkal hímezett magához ölelt, és boldog motyogással aludt el.

Csak férfiaknak dolgozott, a cégtábláján is ez állt, BENEDEK BÉLA FÉRFIGSZABÓ. A város rangos emberei, orvosok, ügyvédek, igazgatók jártak hozzá, még a legnagyobb földi isten, a szekuritáté főnöke, Traian Calotescu is nála rendelt négy vagy öt öltönyt, sejtette, bizonyára emiatt kapták meg a nyugati útlevelet. Bűvészmutatvány volt, ahogy a kabát szabásával el tudta tüntetni a tohonya Calotescu pocakját, a zsírpárnákat a hátán s az úszógumikat az oldalában.

Ezt a zárt, tökéletes világot készült feladni Benedek Béla, Béluska, ahogy mindenki szólította, mert a felesége nem tágitott.

– A gyermekek jövőjére gondolj – mondta az asszony –, látod, még csak iskolások, s már ott mellőzik őket, főiskolára, egyetemre nem jutnak be, mert nem tudnak jól románul, azt mégsem akarhatod, hogy félig megvakuljanak egy sötét szabóműhelyben, mint te, vagy hányódjanak a sántiérokon, építőtelepeken, maholnap csak aljamunka jár nekünk, románok pöffeszkednek az íróasztalok mögött. Ha megkapjuk az útleveleket, ha beütik a vízumokat a követségeken, kint maradunk, nyisd ki nagyra az ollódat, téged ott agyonfizetnek, amilyen jó szabó vagy, és én, ha megtanulom a nyelvet, könyvelek Hamburgban vagy Nürnbergben is, szeretem a szakmámat.

Emma magas, szálás asszony volt, mozdulatai merevek, darabosak, s a beszéde, még ha vidám történetet mesélt is, hasonlított a kutyaugatáshoz. Pisszenni sem mertek a családtagok, ha valami miatt felmérgeződött, amit ő csinál, az tökéletes, legalábbis hitte, hogy tökéletes; olyan tiszta volt a háza, beillett volna apácakolostornak, csakhogy ő nem boldog mosolygással nyugtázta a sikert, hanem szoborrá merevedve kereste mindenben, még saját munkájában is, a hibát.

A gyermekek, a két lány, Kati és Melinda, s a fiú, Álmos hol az apjukat dédelgették, babusgatták, hol az anyjuknak hízelegtek, navigáltak a két part között, ők sem tudták, merre mutat az iránytű, kit válasszanak életmodellnek: a csendes, szelíd, de ügyefogyott apát, vagy pedig a talpraesett, harcias édesanyát.

Ez a család készült külföldi útra azzal a szándékkal, hogy kint maradnak, vagy – ahogy akkor nevezték –, kiszöknek, fölcserélik a cipót a kaláccsal, a szegénységet a remélt gazdagsággal. Egyéb nem fordult meg az eszükben, mert a disszidensnek beszűkül a gondolkodása, missziónak tartja a vasfüggöny átlépését; csólatása alakul ki, az út lesz az életcélja, gondolati tartalmak, mint léket kapott hajó, lesüllyednek az iszapba, rögeszme, konokság lobog az agyban, majd megmutatom én, majd megmutatjuk mi, hogy fölhangunk a létra legfelső fokára, nem maradunk itt, a béka

segge alatt, többre vagyunk hivatva, mint az élhetetlen, bárgyú tömeg.

Repülőszó lett a családban, izgalmas, befejezetlen, sokat ígérő mondat:

– Ha majd csattog az olló...

Tombolt bennük a grandománia, megmozgatta a sejteket, a zsigereket, mindenáron kiválni, kiemelkedni, felülről nézni a világot.

Két hétig tartott a készülődés. Nem egyszerű lebontani, szétrombolni egy szorgalommal, gürcöléssel felépített életet, ráadásul veszélyes is, mert ha valaki megkapta a nyugati útlevelet, azt figyelik, telefonját éjjel-nappal lehallgatják, őrszem posztol az utcában, besúgó szomszédokat bíznak meg, leskelődjenek, nem hordanak-e ki szokatlanul nagy csomagokat a házból, nem mozdítanak-e bútorokat, szőnyeget.

Maradt a szatyrozás, így nevezték az apró darabokra szétszedett vagyon kihordását. Öten voltak, mindennap elindult vagy Kati vagy Melinda vagy Álmos, az iskolatáskában egy-két könyv, album, még ékszer is, a szülők a keblüket és belső zsebeket rakták meg, először betértek egy élelmiszerboltba, ott bevásároltak, ha mégis ellenőrzik őket, tudják felmutatni a zacskó tejet, a kenyeret, sót, azután mentek el rokonokhoz, s rakták le azt, amiről hit-ték, egykoron visszakapják. Összesen nyolc személyt avattak be a titokba, mármint abba, hogy ők disszidálnak, ez elég nagy resz-kír volt, alig aludtak az aggodalom miatt, de szerencsére senki nem lett áruló, nem jelentették fel őket, ellenkezőleg, mindenki látni vélte már a nagy csomagokat, amiket kapnak majd Nyugatról, kávé, kakaó, csokoládé úszott a szemük előtt, éppen csak sikerüljön ezeknek megszökni: a haszon reményében konspiráltak, s csak részben rokoni szeretetből. Az lett a nevük, hogy „ezek”.

Szóval ők, az „ezek” két hét alatt minden fontosabb értéket kihordtak a lakásból, a személyi okmányokat, iratokat Emma öccsére, Gáborra bízták, nőtlen fiatalember volt Gabi, menjetek csak, mondta, melegítsétek meg a helyet, vessétek meg az ágyat nekem, egy év múlva én is ott leszek.

Az útlevélen kívül semmit nem vittek magukkal, híre volt annak, hogy egy eldugott diploma vagy keresztlevél miatt térítettek már vissza embereket a határról, ékszert még menstruációs vattából is kotortak elő.

A határon a vámósok minden csomagot leszedettek velük a vonat felső polcáról, ketten kotorásztak a táskákban, az intim női holmikat kidobálták a neszeszerből, megkopogtatták a bőröndök alját, nincs-e dupla feneke valamelyiknek, végül kicammogtak a fülkéből, semmit nem találtak, a Benedek család tökéletesen felkészült a disszidálásra.

Még volt egy bökkenő, de az már csak Nyugat-Németországban lett aktuális.

Ott hazugságból kell jelesre vizsgázni!

A gyermekeket, mivel félték a lehallgatókészülékektől, erdőben, mezei ösvényeken sétálva táplálták be hazugsághalmazsal, megmagyarázták nekik, csak úgy kapnak menedékjogot, ha bizonyítják, hogy üldözték őket a szülőföldjükön. A kutya sem üldözött egy szabót és egy könyvelőt, de a törvény az törvény, Nyugaton betartják a Genfi Konvenciót.

Úgy repült el fölöttük két év, hogy alig maradt emlékképük ebből az időszakból. Nürnbergig szolt a jegyük, ott lekászálódtak a vonatról, jelentkeztek a német rendőrségen, s miután tolmács segítségével kihallgatták őket, a Benedek családnak kiutaltak egy városszéli óriáspanzióban – ez volt a láger – két kis szobát, együtt kellett élni afgánokkal, arabokkal, chileiekkel, afrikai négerekkel. Mondta a hivatalnoknő, aki kezükbe adta a papírokat, hogy hosszas várakozásra és több kihallgatásra számítsanak, mert az asylt, a menedékjogot csak ritkán, s csak kivételes esetben adja meg a német állam.

Ebben az óriáspanzióban éltek két évig. A gyermekeket beíraták német iskolába, és ők ketten, mármint a szülők, tébláboltak, tétlenkedtek, munkavállalási engedély nélkül még utcaseprőnek

sem állhattak be. Megtapasztalták azt, amit addig csak hírből hallottak: Nyugaton nem kötelesség, hanem jog a munka.

Emma szorgalmasan tanulta a nyelvet, Béla, Béluska – ahogy itt már a gyermekei is nevezték –, átvirrasztotta az éjszakákat, mert csontos feleségével egy keskeny sezlonon kellett aludni – otthon már rég különváltak –, nappal kábultan szédelgett, hiányzott az imádott varrógépe, hiányoztak a kuncsaftok, hiányzott az otthonos világ, a kedves műhely.

Nem volt azonos önmagával. Más térbe, más idősíkbba került, ahol minden és mindenki más, ismeretlen zajok törtek be a hálószobájukba a folyosóról, kutyaugatáshoz hasonlító torokhangok jöttek a vékony falon túlról, az utcai forgalom zakotája őrlte az idegeit, plafonra meredő szemmel hallgatta egy közeli templomtorony órájának ütéseit, innen tudta, mikor van negyed, fél, háromnegyed, mikor van egész, szimulálta az alvást, szimulálta az ébrenlétet, szimulálta az egész életét. Korai öregség jelei mutatkoztak rajta, leette magát, szeméből könny szivárgott, mellényelt, szellentését nem tudta visszatartani, rászokott a csoszogásra, pedig még alig múlt negyven.

Az hamar kiderült, hogy ő képtelen megtanulni egy idegen nyelvet, a szavak, hiába ismétli azokat órákon keresztül, kihullnak az agyából, s ha meg is akad egy-kettő, tisztességesen összerakni, összeilleszteni azokat nem tudja. Óriási veszekedések törtek ki emiatt a Benedek családban, a gyermekek, akik már úgy csiripeltek németül, mint a kolibrik, az anyjuk mellé álltak, lehülyézték Béluskát, még löködték is, és egy félév után Emma, a gyermekeivel egyetértve, kötelezővé tette a családban a német nyelvet:

– Ab heute sprechen wir nur Deutsch!

Csak úgy jutunk valamire, mondta, ha még a kiejtésünkön sem érződik, hogy valaha egy más, idegen, darabos nyelv szavait forgattuk a szánkban. Emma, Kati, Melinda, Álmos a der, die das lándzsáival álltak szembe Béluskával, és ő megsemmisülten húzódott félre, ült le egy sámlira a sarokban, és sírt, mint egy gyermek. Álmaiban látta viszont kedves ollóját, ami fölvetült az

égre, s valamilyen boszorkányos erő csattogtatta. Csuromvizesen ébredt ilyenkor.

Úgy robbant szét a család, mint egy kézigránát.

Mivel senki nem korlátozta a jövés-menésben őket, Béla reggeltől estig járta a várost. Nem érdekelték a műkincsek, a tornyos kapu-homlokzatok, a Miasszonyunk temploma, a Vár, a Dürer-ház, őt a tömeg hozta izgalomba. A metrólejáratok, a plázák, a villamosmegállók ember-sűrűjébe furakodott be, s megpróbálta felidézni azokat a boldog pillanatokat, amikor ő még bizalmasan végighúzhatta a tenyerét egy férfi hátán, hasán, mellén, amikor büntetlenül lökhette a helyére, a slicc jobb oldalára a csodálatos életfát.

Ilyen, egész napos bolyongás közben figyel föl egy kétemeletes házra, amelyik teljesen elütött a többitől. Rózsaszínűre festették, és minden ablakon lila sötétítő lógott. Béluska már otthon hallott arról, hogy a szabad világban azok is élhetnek jogaikkal, akik a testi örömeket nem a hagyományos módon élik meg, ezért zárándokhelye lett a rózsaszínű ház, naponta jött el ide, ólálkodott, szemlélődött, figyelte a ki- s bemenő párokat, de becsengetni, belépni nem volt bátorsága, hisz csak néhány szót dadogott németül. Márpedig amit ő akar, már pedig amire ő vágyik, azt meg kell mondani, különben provokátornak tartják, és rettenetesen megverik.

Nemcsak ő figyelte a házat, a ház lakói is figyelték őt. Feltűnt a bátortalan, finom arcú egyén napi megjelenése, kijött a házból egy férfi, s beszélni kezdett hozzá.

Béluska egy szót sem értett, de nyújtotta a kezét, és mondta:

– Béla. Nix deutsch. Flüchtling. Vagyis menekült.

– Ich bin Helmut – hangzott a válasz, s ez legalább akkora fordulatot idézett elő Béluska életében, mint a RECOMANDAT feliratú levél.

Igaz barátira lelt a savószemű, puha tenyerű nürnbergi fiúban, s úgy nyelte el őket a rózsaszínű ház kapuja, mint a legcifrább boa, a délkelet-ázsiai kockás pítón az áldozatát.

Rózsaszínű a pítón inye.

Szeder H. Réka

Bársony

*A bársony végtelenje
nyakunk köré fonja szálait;
finoman egymásra kulcsolódnak,
mint törékeny ujjak,
rajtuk pirosra lakkozott,
mandula alakú körmök,
amiken megcsillan a napkorong utolsó lehelete.
A bársonyszálak lassan hatolnak a húsba,
meg-megpihennek a porcok között.
Komótosan zárják el az egyetlen utat.*

Az esztergomi hídnál

*A fodrokon
régi rokon
mereng.*

*Lomha fogak
darabokat
hasítanak
a napból.*

*A bágyadt
kis árnyak*

*vörösre festik
egész le Pestig
a Dunát.*

Barta Zsolt

Hippokratészi eskü

Ballagtam a megyei kórház széles folyosóján, fehér köpeny rajtam, a felső zsebébe tűzve Parker toll, amit apámtól kaptam, szigorúan kölcsön, miközben nyomatékosan megkért, ne írjak vele, mert drága a betét; az orromon aranykeretes szemüveg, a hozzá tartozó magabiztos tekintettel.

Abban az időben azok előtt, akik nem kerültek be azonnal az egyetemre, három út kínálkozott. Az egyik a figuráns, akit titokban mindannyian sajnáltunk, hiszen esőben-hóban ácsorgott a szabad ég alatt, tartotta a jelzőzászlót vagy a lécet, miközben bebarangolta széles Borsod-Abaúj-Zemplén megyét. A legjobban irigyelt szakma természetesen az újságkihordás volt, a leendő bölcsészek álommunkája, mert ők a kultúrát terjesztették, még ha a Népsportot, a Tévé-újságot vagy a Szabad Földet vitték is házhoz. Igaz, korán keltek, ám mire mi munkába indultunk, ők már a győztesek nyugalmaival ballagtak hazafelé, míg mi a buszmegállóban álldogáltunk. A műtősségéd volt a három közül a leglenézettebb munka, hiszen nem állt másból, mint a betegek cipeléséből, ágyba be és ágyból ki, vagy a műtőbe betolni kerekaságyon, vigyázni arra, hogy a kanyarban ne essen ki, és lehetőleg a fejét se koppintsa bele az ajtófélfába, nem Niki Lauda maga, ahogy a főorvos mondta még az első eligazításnál.

Az ebédlőbe igyekeztem, mint ilyen tájt minden nap, várva a szokásos csontlevest a reszelt tésztával, aztán jöhetett a főtt marha krumplival, meggyuszósszal kombináció, meg a temérdek, realisztikus műtéti leírás, beszámoló, mivel orvosok, ápolók együtt, egy asztalnál ettek, és valamivel el kellett ütni az időt falatozás közben. Ilyenkor igyekeztem egy gombszemű lányra gondolni, aki majd vár a kórház előtt, ahogy azt megbeszéltük, így könnyebb volt a sérvekről, érfestésekről, agyműtétekről szóló precíz, részletes elbeszéléseket hallgatni a leves kanalazása közben.

Igyekeztem az ebédlőbe, a folyosó ablakai tárva-nyitva voltak, ömlött be az a jó vastag miskolci tavaszi levegő, amikor valaki csendesen megszólalt a hátam mögött:

– Főorvos úr, egy pillanatra.

Mentem határozottan tovább, ez nem nekem szól, sem apám, sem anyám, engem vár a meggyyszósz meg a farkastorokkal született csecsemőről szóló, szabatos eseteírás, amikor hirtelen előttem termettek. Középkorú házaspár volt, rosszul öltözött férfi, kezében izzadtságcseppek, gyűrött kórházi papír, mellette a felesége, barna kardigánban, nadrágban, nagy barna szemekkel:

– Álljon már meg, legyen szíves, főorvos úr! – kérlelt halk hangon a férfi.

Szabódni kezdtem, hogy itt valami fatális félreértés van kibontakozóban, rádiókabaréban hallani ilyen, meg a hétfő délutáni kívánságműsorban, a Sas Jóska vagy a Kern mondja, s dől máris mindenki a nevetéstől, de a férfi közbevágott, elem tartva az iratot:

– Ugye, meggyógyul a feleségem, ugye, meg?

Rápillantottam az orrom alá dugott papírra, egyetlen szót sem értettem belőle, latinul állt rajta még a dátum is, majd az asszonyra, aki csak nézett a nagy, barna szemeivel.

– Meggyógyul, ugye? – kérdezte újra a férfi.

– Meg – szaladt ki belőlem a szó.

Hirtelen megfogtam az asszony kezét:

– Meg tetszik gyógyulni, itt a nyár, elmennek Mályiba, a tóra, visznek sátrat és gumimatracot meg felfújható strandlabdát, eszténként kiülnek a partra, és számolják a csillagokat. Vagy a leninvárosi strandra! Van ott egy nagy csúszda is, azt ki kell próbálni! Csak arra tessék figyelni, sok a gyerek, akik fröcskölnék, jó, ha visz magával úszósapkát. Meg tetszik gyógyulni, meg.

– Most pedig inni megyünk! – öleltem át a gombszeműt, aki várt rám munka után a kórház bejáratánál. Úgy is lett. Meg sem álltunk a Sörházig, az akkori Miskolc legnagyobb búfelejtőjéig, ahol a kerthelyiségnek csúfolt betonplaccon telepedtünk le, gyakorlatlan faasztalhoz. Körülöttünk mindenki beszélt, hogy mit játszott a Diósgyőr a hétvégén, hogy ki mit tudott kilopni a Lenin Kohászati Művek elvileg szigorúan őrzött főkapuján, ilyesmikről.

Hallgattam. Ittam a sört. Valahogy most jóval keserűbb volt, mint máskor.

Csepcsányi Éva

Elküldetlen levelek

I.

*Te anyádat keresed, én apámat,
ha lennék anyád, lennél apám,
felnőhetnénk meghitt családban.*

II.

*Sohase hívtalak, (és mindig)
épp üresjárat volt (augusztusban)
a mester birtokáról érkezve vagy
előtte, már nem tudom, látod, ilyen
jelentéktelen volt az a nap. el kellett
simítanom egy félbe vágott tragédiát,
máig nem bírom, ha az ilyesmi rám marad,
tehát ebben feszítettem épp keresztre magam.
aztán ott álltál előttem, valamit hadartál,
nem érdekelt.
fényből volt szöve szarvasszeded.*

III.

*Tán Ábrahám vére vagy, minden porcikádból
áradt a kelet, az évezredes ünnepek.*

V.

*Az olvasót morzsolom, lassan tavaszodik, ettől félek
csak igazán, itt Budán buja virágokkal csókolózik
a Nap a zárda ablaka alatt.*

VI.

*Mindig a fekete nők győznek, mert fekete
a szemük, és fekete hajuk boglya, ülnek hallgatag,
éjjel bizonyára nőstényfarkasok.*

*Zöldszeműek, szőkék, aprók, mint a csík,
csak játszanának, váratlanul zubog elő kacagásuk,
leginkább mezítláb és oly idétlenül járnak, hogy az
embernek megesik rajtuk a szíve, virágokkal beszélgetnek.
Megszöknek hazulról, és színésznőnek állnak.
Minden héten elhagynak egy masnit, zoknit,
tollat, névjegyet, nem vezetnek háztartási könyvet.
Csak a felhőket nézik, és hosszan mesélik titkukat.*

az emberről, aki majdnem elindult

*őt is boldogságra teremtette a félreismert,
szelíd hatalom, de nem prófétának, mártírnak,
szentnek. a kegyelem súlya könnyörtelen.
a kar, míg bírja szorítani önmagát,
a térdek, mint két csecsemőkoponya. a templom
ajtaja éjjel-nappal nyitva, hogy senki be ne térjen,
várt tékozló csodára: „feleség-tűzhely-családra”
tigrisszemében gyermek szűkül, búzamazag
szemű, puhavászon gyermek, és számára
nem lett teste a szónak.*

Ikrek

*Komor csodák nőttek nimfaszájakból mindenfelé,
a keményített fényben mégis megindult a munka,
míg a hajnali körúton egymást ölelték az ikrek.
(Testszaguk csupa anyatej és alvadt hóvirág.)
Önmaguknak oltárt emeltek, úgy ültek tékozló diadalt,*

*öreg, mindentudó macskákról beszéltek, és hosszan
figyelték, ahogy egy levél az égre hull.*

Vízió a meglévőkről és eljövendőkről.

*Belenéztem a magba, a lét tengerfenéken túli, földkérgen túli,
forrongó*

*ösláván át, minden titkos, torz lényen túli lényegébe, azóta
ezzel álmodom.*

Nem téphetem le, nem nyeshetem el fejletlen,

plyhedző szárnyamat. Égbe nem repít, csak verdesek.

*Legyen végre valaki keresztutamon Veronika kézzé változott
kendője!*

*Mind iszonyú, amit látok. A föld magjába fúródó tekintetemet
ki forgatja el.*

*Ki nem engedi látni az osztódó, burjánzó sejteket? A kezdetek
kezdetét, a nulladik napot, melyet nem jegyez a Genézis? Ki
képes magára vonzani tekintetemet?*

*Szenved emberben a koccanó, rezzenő lélek, hogy fájza a csen-
det, hogy*

*szomjazza a társat, és bújna magába, Istenbe, másba, de ellö-
ki mind, és az Egybe, ki ölelné. Markolni nem mer.*

*Marad a vágó, éjjeli séta, kicsiny lánykollégiumok, rendházak
alatt, beleszimatolva a kényelmes, puha, fészekpehely, nyáj-
alom illatba, és kullogni tovább ezressel, cigivel zsebben.*

*Föl-fölsóhajt az ember a kazettás égre, a mise szavai húsomba
égnek, beleszimatolnak DNS-embe, szívizomzatomba. Már nyá-
lammá vált, és fülszírrá, és nincs az az ember, aki ezt a se ve-
led-se nélkülöd nászt megakaszthatná. Egyedül vagyok, keret,
amibe nézek, egy keret, melybe magamat kellene zárnom.*

*Ami valóság: a telefon, a telefonon túlról hangod, a biztonság-
ba pólyáló szavak. Áldhatsz,
és vigasztalhatsz, de a mélyben állandó a lelkiismeret-furda-
lás. Mert elszöktem, nem vállaltam a*

hevesi csöndet, a testvért és anyám fájdalmát, nem a fullasztó neurózist, az olcsó dohány szagát, a kert végében ólálkodó határt, a határtalan sebet a családfán, a panaszt, „a senki se segíthet” mételyét, kitéptem, Egyházra cseréltem, száz barátnőtársra, régi, erkélyes szobámat megannyi budai másra, a féltestvért felesre, a kimondhatatlan szégyent ezer cikkben elszórt szégyenekre, a szelíd, barna hevesi fiút méltatlan másra, és még mindig a legjobb egyedül, legbelül, egyes egyedül.

Hozzád menekülök gyermekszemekkel, mert nem kérdezed, hol jártam, nem kutatod bűneimet, se a többi sorvasztó, vérfagyasztó vágyat. Mint holdtölte után megtérő farkasember, csupaszon, tépetten bújok a sarokba, és ha át nem ölelsz, meghalok.

Akárcsak Ady, boldogtalan tudok lenni bárhol, de ezek a percek táplálnak tejjel, mézzel, én kinn járok a harcmezőkön, de befelé élek, befelé sírok, és sokat gondolok a mártírokra, akiket megnyúztak, szétszedtek, felnégyeltek, megfőztek, felnégyeltek, megettek, és mennyire egyedül voltak, mennyire egyedül, Ez csak a Getszemáni éjből érthető.

Ma egy levél esett barna kabátomra, hazahoztam, a szekrényen pihen – így sodort össze minket is a Lélek.

Ne feledd, a valóság üvegfal, és hogy mennyire várnak minket Haza, abba a roppant, ismeretlen Házba, ahol még a pókháló is fény, amelynek küszöbén mindenki felbőg: Végre Itt vagyok! Addig mi marad mégis?

Várakozás: a purgatórium kovásza.

Dávid tánca

*a párna perzselővörös,
ez a serlege, az a trónja,
csupa fahéj, mirha, csepegő nárdusolaj!
nevet, táncol, karjaival átfogja az eget!
egy a palota, tengernyi asszonya,
ez a gyűrődés a bíboron otthonos,
különc, ótestamentumi férfi szent,
parazsat prüszköl, lanton penget
dicső zsoltárokat, és ahogy álmodtam:
ágya valóban Napból szövett.*

A hetedik hattyú

*Óraszüret minden éjjel,
A csöndkosárban rőt napok gyűlnek:
Férges hajnalok és savanyú ébredések.
Árgyélus alszik, távolodó, fűpuha
Léptem nem költi fel,
A kosárban karomon egy új világ,
Te, Árgyélus aludj csak tovább –
A hetedik hattyú nem én vagyok.*

Bene Zoltán

Mandola története

(Részletek)

19. fejezet

Elmaradt apokalipszis (2018)

P. kinézett az ablakon. Alig akart hinni a szemének. Vastag hótakarró borította a teret, a százágra sütő nap sugarai szikrát vetettek a vakítóan fehér takarón. Kilépett az erkélyre, kihajolt, körülnézett: amerre a szem ellát, ragyogó fehérség. A falon függő hőmérőre pillantott: higanyszála 34 fokot mutatott. Csorgott a hátán az izzadság. Odalenn, a téren egy kutya ugrott nagy kedvvel a hóba, belehempergett, harapta, túrta. Mégsem lehet hó, tűnődött P., bármennyire is annak tűnik. Fölöltözött, és leügetett a társasház elé, belegázolt a fehér paplanba. Kellemes hűvösséget érzett, üdítő csiklandozást a kánikulában. Miért nem olvad el, morfondírozott.

– Miért nem olvad el? – lépett hozzá egy nagy szemű nő, a hangja enyhén remegett, arca kipirult a lázas izgalomtól.

P. vonzódott a nagy szemű, piros orcájú nőkhöz. Szeretett volna valami frappáns, valami igazán szellemdús válasszal szolgálni, szorosra összegöngyölt agytekervényei azonban petyhüdtlen heverték koponyája üregében, semmi sem bírhatta őket mozgásra.

– Miért nem? – öltötte magára a tűnődő entellektüel álarcát P.

A nagy szemű nő legyintett, csalódottan elsétált. P. követte a tekintetével. Kiváltképpen szépen formált fenekére összpontosított.

– Ilyen szemérmetlenül bámulni egy gömbölyded női segget – hallotta a háta mögül –, miközben egyéb bámulnivaló is akad... Hát, komám...!

Megfordulván Zebulonnal, a grafikkussal találta magát szemközt.

– A hora célzol?

Zebulon buzgón bólogatott.

– Ellenőriztem – jelentette ki. – Hús. Mi több: hideg. Kétségkívül hó. El kéne olvadnia, mégsem teszi.

– Mert közel az idők végezte! – oldalgott melléjük egy szürke arcú alak, s a kezében tartott, rikító színű brosúrákat kínálta feléjük. P. elhárító mozdulatot tett, Zebulon viszont elfogadott egyet, hogy legott el is merüljön benne.

– Ha véget érnek az idők, utánuk az időtlenség következik? – szögezte a kérdést a szürke arcúnak P. Az nem felelt, csak nyújtotta felé a nyomtatványt rendíthetetlenül. P. ingerülten legyintett.

– Időtlenség, idétlenség... – morogta.

– Ez sértő az úrra nézve – vetette oda Zebulon foghegyről.

P. föl- és nyomban elismerte a grafikus igazát.

– Elnézést, nem akartam megbántani – és hogy jó szándékát bizonyítsa, mégis elfogadta az orra alá dörgölt kiadványt. A szürke arcú menten továbblépett. Nyilván elvégezte a dolgát, s nem akart több időt elpazarolni. Hite szerint abból amúgy sem rendelkezett sokkal. Ezzel szemben szétosztani való, színes füzetkéből rengeteget szorongatott a hóna alatt.

– Közel az idők végezte, közel... – dűnnyögte távozóban.

– Meg van talán írva, hogy amikor nyáron hó esik, és nem olvad el, akkor véget ér minden? – lamentált P.

– A fizika törvényei csődöt mondtak – emelte föl a fejét a brosúrából Zebulon. – Nekem ez meggyőzőnek tűnik.

– Mire nézvést?

– Akármire – vonogatta vállát a rajzoló. – Beleértve az apokalipszist.

Könnyű neked, duzzogott magában P., több tucatszor rajzoltad meg, egész sorozatokat szenteltél a világvégének, talán még díjakat is nyertél velük. De nem mondta ki hangosan, amire gondolt, beérte egy talányos hebegéssel:

– Voltaképpen, voltaképpen...

Zebulon zsebre vágta a szürke arcútól kapott olvasnivalót, intett a jobbjaival, s mire P. fölocsúdott, már a tér túlsó felén tartott.

És a hó nem olvadt el egészen délután négy óráig. Akkor azonban egyik pillanatról a másikra eltűnt. Mintha szublimált volna.

A televízió és a rádió szerint az egész várost és a fél megyét beborította, hajnali négykor esett le, mindössze pár szempillantás alatt, aztán tizenhat óra nulla perckor eltűnt: volt-nincs. Az interneten annyiféle magyarázat keringett, ahányan a képernyők elé ültek. Az idők végezte nem érkezett el azon a napon sem. A következőn ugyancsak hiába várták a fanatikusok.

A harmadik napon P. szembetalálkozott a nagy szemű, kerek tomporú nővel. Megkísérelt szemkontaktust teremteni vele, ám kudarcot vallott. Mikor a nő elhaladt mellette, megérezte a parfümje illatát. Fölöttébb kellemesnek találta az odort. Hosszan nézte a ringó csípőt. Egészen, míg be nem fordult egy sarkon. Akkor utánairamodott. Mire utolérte, alaposan megizzadt.

– Elnézést – szólította meg.

A nő feléje fordult, végigmérte, majd határozottan megrázta a fejét:

– Ha ez lenne az utolsó napom, akkor se.

– Értem – P. nyomorultul álldogált, nem bírta elszakítani a tekintetét a nő egyre kisebbnek látszó alakjától.

És mindezek ellenére az idők végezte a negyedik napon sem érkezett el. Az univerzum újabb haladékot kapott.

Amiképpen elfogadható, tudományosan verifikált magyarázat sem született a nyáron lehullott és tizenkét órán keresztül el nem olvadó, majd egyik pillanatról a másikra elillanó hóról.

Az ötödik napon P. megtalálta az előszobájában a brosúrát, amit a szürke arcútól kapott. Belelapozott, szíve megtelt apokaliptikus árnyakkal. A hatodik napra virradóra zaklatottan ébredt, a világvége kísértette álmában, álló nap az akkortájt szokásosnál is lehangoltabban ténfergett. A hetedik napon kidobta a szemétkébe a színes füzetkét, és elhatározta, elfeledi mind a nyári havat, mind a nagy szemű, pompás fenekű nőket, bár azzal tisztában volt, hogy a legpompásabb feneket, ami az emlékezetében él, sosem tudja kivenni a fejéből. Azért vadul dolgozott a magára kiszabott feladaton. Inkább kevesebb, mint több sikerrel. És – mint oly sokszor már az eltelt huszonhárom évben – úgy érezte, talán mégis az lenne a legjobb magyarázat a világra, ha betoppanna az apokalipszis.

20. fejezet

Tetem (1995)

1995/96 teléről később azt írták: „az egész telet tekintve a talajt hosszan, országos átlagban 70-75 napig borította hótakaró. A XX. század második felében mindössze három tél volt hóban gazdagabb, mint az 1995/96-os. A talajfagy is mélyre hatolt, a hóval nem borított területeken február közepén 20-25 cm mélységet is elért.” P. 1995 decemberének első napjaiban a folyóparton állt, majd’ megvette az Isten hidege, hangosan vacogott a foga, és égett a talpa alatt az aszfalt. Bámulta, miként úsznak dél felé a jégtáblák. A parton négy férfi tevékenykedett, hosszú kampóikkal előbb megcsáklyázták, majd kihúzták a formátlan jégtáblákat a sodrásból, hogy ne torlódjanak össze a híd lábánál. P. egészen belefeledkezett a látványba. Figyelte, ahogyan a férfiak nagy ügyességgel partra tornásszák a zömében piszkosszürke jégdarabokat. A sokadikkal bajlódtak már. Mielőtt a partra emelték volna, megfordították. Jól látszott az aljára fagyott tetem. Közepes termetű kutya volt, loboncos bundája jégcsapokká állt össze.

P. lassan elindult a belváros irányába. Miközben a hidegtől elgémberedve lépkedett, lelki szemei előtt egyre csak azt látta, ahogy megfordítják a jégtáblát, de ezúttal nem egy kutyatetem, hanem Mandola holtteste emelkedik ki a vízből. Meg-megborzongott a szörnyű képzelgéstől, mégis biztosan érezte, hogy a lány nem halt meg.

– Valami félreértés lehet ebben az egészben, csakis valami félreértés – motyogta magában.

Az álmára gondolt, amelyben öreg volt, és ült egy lepusztult padon, nézte a lába előtt vonuló hangyákat. Mikor föl nézett, látta, ahogy a postás kifordul a szomszédból, de még nem tudta, hogy minden megváltozik. Akkor sem sejtette, amikor a zöld sapkás alak fogai közt szűrt szitkok kíséretében a lába elé hajított egy levelet. Sárga volt és gyűrött. Percek teltek el, mire megértette, hogy neki kell fölemelkednie, fölvenni a levelet a porból, kibontani és elolvasni. A szívverése fölgyorsult a lehetőségtől. Évtizedek óta nem ka-

pott levelet. Abban sem volt bizonyos, hogy tud még olvasni. Néhány évvel korábban még képes volt elolvasni az újságok főcímeit a kocsmában, mióta azonban nem engedik be, csak kiadják neki a fröccsöt a hátsó ablakon, nem próbálkozhatott. Megvakarta a fejét, bámulta a porban heverő papírt, a pulzusa lelassult. Próbálta kitálcálni, mi lehet. Ha a postás hozta, nyilván levél. Vajon ki írhat neki? Ki írhat egy fekélyekkel borított testű, sárga szakállú, rongyos vénembernek, akiben a bor tartja csak az életet – úgy, ahogy. Tévedés lesz, döntött végül, és amikor föltápáskodott, nem a levél irányába indult, hanem a kocsmá felé. Mikor odaért, az ablakon kinyúlt egy kövér asszonykéz egy nagy fröccsel, ő elvette a poharat, ivott. Kévséke nyugdíját régóta ide hordta a postás, ő az idejét sem tudta, mikor látott utoljára pénzt. A kocsmáros levonta a nyugdíjból a fogyasztást, de be nem engedte a helyiségbe, nem akarta elriasztani a többi vendéget. A legtöbben még az ablakon kiadott fröccsök miatt is gyakorta fintorogtak. Megitta a vizezett bort, megkocogtatta az ablakot, beadta a poharat, s kisvártatva újra elvette. Ezt is elszöröcsögte. Akkor megint eszébe jutott a levél. Mi van, ha mégis neki szól? Váratlanul újfent nyugtalan lett, a szívverése újra fölgyorsult. Lenyelte az utolsó kortyot, poharát nagy gonddal az ablakpárkányra helyezte, indult haza, a kidőlt-bedőlt falú vályogházba, amelyben lakott, mióta hosszas bolyongás után elvergődött ebbe a faluba, és üresen találva az épületet, beköltözött.

A küldemény ott hevert még mindig, ahová a postás ledobta. Nézte. Láta, hogy a hangyák óvatosan körülkémlelik a papírt, egyik-másik fölmászik rá, a többi izgatottan sertepertél körülötte. Lehajolt, fölemelte, lerázta róla a port és a hangyákat. Kétségkívül az ő neve állt rajta. Ezek szerint a saját nevemet még el tudom olvasni, nyugtázta. Remegő kézzel bontotta föl a megsárgult borítékot, kibányászta belőle az írást. Széthajtotta, nézte. Az ákombákomok kusza vonalakká ugrottak össze a szeme előtt. Hiába erőltette maradék agysejtjeit, nem engedelmeskedtek, nem tudták szavakká fűzni a jeleket. Csak egy kicsit keseredett el. Régóta nem érzett már kíváncsiságot. Az önmagában fölért a csodával, hogy a levél érkezése gyorsabb ütemekre sarkallta nyüglődő, kínlódó szívét.

Tudomásul vette, hogy neki szól a levél, csak éppen olyan, akár süketnek a szerenád. Jó érzés, hogy tud róla, habár érteni nem fogja. Begyúrte a papírt rongyos inge alá, megint a hangyákat figyelte, aztán visszavánszorgott a kocsmához.

Újabb fröccsöket ivott, élvezte, ahogy a bor végigbizsereg a nyelőcsövén. Izzadt a nyáreleji naptól, érezte, ahogy bepisil. Néha fölvihogott a fröccs hatására. Vakarózott éppen, amikor kezébe akadt egy darab papír. Nem emlékezett rá, honnan került hozzá, már éppen el akarta hajítani, amikor fölsejlett benne a postás hanyag, megvető mozdulata, amivel elébe dobta a porba. Az ő levele. Megkocogtatva az ablakot, ám ezúttal fröccs helyett arra kérte a kövér női kar gazdáját, olvasná föl neki azt, amit a papírra írtak. Az asszony nem ellenkezett, emlékezett, micsoda hisztire képes ez a nyomorult, ha nem teljesítik valami ostoba kérését. Nem akarta, hogy megrugdosás az italozó törzsvendégek, mint ilyen esetekben mindig. Elvette a papírt, s leküzdvé az undort, fölolvasta, ami rajta állt. A megszólításon meg az aláíráson túl négy szó volt mindössze, a lap alján dátum állt. Egy harmincöt évvel korábbi dátum. Az asszony szörnyülködött, hogy milyen régi levél, s mikor megtudta, hogy ma érkezett, csóválta a fejét, vadul szidalmazta a postát. A négy szó mindössze ennyi volt: Szeretlek! A szobornál várlak. Aláírás, dátum, fröccs. A levél újra a hosszú körmökben végződő ujjak közé, a mocskos, reszkető kézbe vándorolt. A kéz gazdája megitta a fröccsöt, aztán a levelet maga előtt tartva visszabotorkált a helyre, ahol élt. Valami halvány derengést látott, s a derengésben egy lányt. Izgalmat érzett, a várakozás izgalmát. Aztán csak keserűséget. Leereszkedett a lepusztult padra, hátát a vályogfalnak vetette, érezte, hogy mozdul, de nem dőlt tovább. Kezében tartotta a papírt, rajta betűkké szervecsülő vonalak, a megfejtésüket szolgáló képességét már elveszítette. Sötétség vette körül. Kezében tartotta a papírt, s érezte, hogy ez egy válasz. Az életére. Egy lehetséges felelet valamiféle kérdésre. Nem volt világos előtte, mi is lehetett pontosan a kérdés, csak a szomorúság tűnt bizonyosnak, ami feszegette, s amit nem értett, hiszen évek óta nem ébredtek már benne érzések. Sóhajtott – ez is meglepte. Sejtette, hogy megváltozott minden, kezdeni azonban semmit sem

tudott a változással. Ölébe ejtette a levelet, behunyta a szemét. Egy lány arcát látta, valóságosan, jelenlévőn. Ismerősnek tűnt. Kedvesnek. Megpróbálta kinyitni a szemét. Nem sikerült. Úgy érezte, föláll és elindul, közben tudta, hogy a padon üldögél, és arcán nedvesség csorog. A szíve egyre lassabban vert, s egyre hosszabb visszhangokat vetett, végül elhallgatott. Az utolsó dobbanásra nem jött válasz. Már nem volt rá szükség. A testből egy halvány füstgomolyag emelkedett föl, ellebegett a talaj fölött, míg föl nem szívódott a hajnali ködben.

Ez egy álom, konstataulta magában P. Én vagyok benne a vén alkoholista, a levél feladója Mandola, a többi lényegtelen. Visszarohant a folyópartra. A jégre kiterített kutyatetem merev lábai az égre meredtek. Különös derengést vélt látni az állat élettelen teste körül. Ha jobban megfigyelte, a partjainál befagyott, a középső sodrásában jégtáblákat cipelő folyó derengett kékesen. Nyilván érzéki csalódás lehetett.

Megkereste a padot a sétányon, amelyen oly sok időt töltött el tavasszal és nyár elején. Nem törődött a hideggel, leült. Kis híján megfagyott, mégis ott gubbasztott szürkületig. Akkor egy madár ereszkedett a pad támlájára, alig egy karnyújtásnyira tőle. A barna színű szárnyas nem lehetett magasabb 20-25 centiméternél, a szeme sárgán foszforeszkált, a csőre lefelé görbült. Talán két-három percig is figyelte P.-t, a fejét többször egymás után hol a jobb, hol a bal vállára ejtette, mielőtt egy erőteljes „uhhh” hangot kiadva elrepült. P. meresztette a szemét, hátha követni tudja a tekintetével. De mindenütt csak azt a kékes derengést látta, semmi egyebet.

21. fejezet

Derengés (2018)

– Szeretem a csúnya férfiakat – nevetett P.-re a nő, aki nem sokkal korábban Ivettként mutatkozott be. P. nem jött zavarba, régóta tisztában volt külső adottságaival. Tizennegyedik szüle-

tésnapján az egyik osztálytársnője, akibe ötödikes kora óta szerelmes volt, azt súgta a fülébe egy házibuli legbelső szobájában (a külső szobákból az akkortájt igen népszerű francia film negédes dallama szűrődött be hozzájuk):

– Te olyan csúnya vagy, hogy az már szinte szép.

Olvasta valahol a mondatot az a lány, vagy (ami valószínűbb) egy filmben hallotta, ez P.-t nem érdekelt. A kedvességnek szánt szavak lesújtották. Akkoriban még úgy volt a szépséggel, mint Woody Allen a halállal. Woody sem a művei által kívánt halhatatlanná lenni, hanem azért, hogy nem hal meg soha. P. esztétikai szempontból hasonló módon képzelte a jövőjét: ő sem úgy akart széppé válni, hogy a rótsága egy bizonyos ponton átcsúszik valami másfajta esztétikai minőségbe, amitől fogva akár szépnek is lehet tekinteni, sem pedig (noha olykor ez is megfordult a fejében) a plasztikai sebészetnek köszönhetően, sokkal inkább úgy, hogy jóképű férfivá alakul egy éjszaka alatt, s miként Gregor Samsa minden szembeötlő előzmény nélkül bogárként ébredt egy reggel, úgy vágyott ő vonzó szívtipróként kikelni az ágyából valamelyik, hamarosan elérkező napfényes délelőtt. Tizennégy évesen (és még néhány évig) ezért epekedett, s mivel tisztában volt vágya abszurditásával, kilátástalannak látta az életét. Mindezt persze nem árulta el a lánynak, akibe szerelmes volt, csak szó nélkül, vérig sértve és halálosan elkeseredve faképnél hagyta. A magnóban éppen arról kezdett énekelni valaki, hogy örökké fiatal akar maradni. *Forever young, I want to be forever young! Do you really want to live forever, forever and ever?* P. a fürdőszobában megmosta az arcát, és ivott a csapból, aztán kikereste a sajátját a fogason lógó kabátok közül, belelépett a cipőjébe, s miközben bekötötte a fűzőt, azon tűnődött, ő vajon szeretne-e örökké fiatal maradni, pontosabban: csúnya fiatal maradni az idők végezetéig. Egyértelműen nem. Abban viszont egy percig sem reménykedett, hogy kinövi a rondaságot. Patt. Ez bizony patt.

Ahogy főlegyeneseedett, szembetalálta magát a házigazda csau-csaujával. Noha már óvodába is együtt járt a házibulit rendező sráccal, a kutyájával egyszer sem találkozott korábban, talán mert sosem került igazán közeli barátságba a gazdájával. A

jámboran üldögélő állat kékes nyelve kicsüngött a szájából, akár egy darab romlott hús. P. ezt nem találta undorítónak. Gyöngéden megsimogatta a busa fejet, mielőtt távozott.

Eszkendők múltán megtanulta becsülni az olyasféle mondatokat, mint: „Te olyan csúnya vagy, hogy az már szinte szép.” Vagy: „A férfi elég, ha csak egy fokkal szebb az ördögnél.” S kivált az olyan kijelentések édesítették meg az életét, amilyen például a „Szeretem a csúnya férfiakat.”

– Ez derék – mosolygott Ivettre.

A Bandita nevet viselő kávézóban ültek, P. cidert ivott, mint általában, Ivett fényt. Az iható fénnel akkor találkozott életében először P., vodkát jelentett gyümölcsízű szörppel és energiatallal dúsítva. Ivett a negyediket döntötte magába. Gyakorlott fényivó lehetett, észlelhető hatás alig mutatkozott rajta.

– Gyere föl hozzám – koppantotta vissza az asztalra a karcsú poharat a nő, s P. nem ellenkezett, kihörpintette maradék italát, készen állt az útra. És minden egyébre.

Ivett egy régi belvárosi társasházban lakott, tízpercnyi sétára a Banditától. A tízperces séta alatt végig a kávézóról beszélt. P. nehezen tudta volna eldönteni, hogy pozitív vagy negatív véleménye van a helyről. Miközben Ivett a kulcsával szöszmötölt, P. azon tűnődött, nem abba a lakásba tartanak-e, amelyikben évszázadokkal azelőtt egy csau-csau kékes nyelvét figyelte távozás előtt. Nem látott névtáblát az ajtón.

– Régóta laksz itt? – érdeklődött.

– Két éve vettük – felelte Ivett. – De szar ez a kulcs... – mérgelődött (úgy tűnik, mégis hatással van rá a fény, állapította meg magában P.).

Az ajtó hirtelen kitárult. Egy csontvékony kamaszlány nyitotta ki belülről.

– Szia, sziasztok – mondta szokatlanul mély hangon a csitri, s mialatt P. és Ivett behatoltak az előszobába, villámgyorsan belebújt a csizmájába. P.-nek érkezése sem maradt értelmezni a helyzetet, a lány már szinte rájuk is csukta az ajtót.

– Babuka alszik – szólt még vissza, aztán eltűnt.

– Ki az a Babuka? – kérdezte P.

– A kisfiam. Lassan másfél éves.

Ivett megfogta P. kezét, húzta maga után. A mérsékeltén megvilágított, tágas előszobából egy hallszerű helyiségbe jutottak, onnan óvatosan bekukkantottak a gyerekszobába. P. Babukát mindössze egy hurkának látta a rácsos ágyban. Az anyja közelebb osont a fekhelyhez, megigazította a kisfiún a takarót, aztán visszatuszkolta P.-t a hallba, onnan az előszobába.

– És az apja?

– Bécsben van.

– A férjed?

– Igen, de Bécsben van, ne aggódj.

P. nem aggódott. Kissé ugyan bizarrnak érezte a helyzetet, ám inkább Babuka, semmint az apja miatt. A realitásérzékeléssel sosem volt baj. Az emberek becsapják, megcsalják és megalázzák egymást. Pár nappal azelőtt olvasta, hogy valamelyik skandináv államban a gyerekek húsz százalékának nem az az apja, akinek a nevét viseli. Minden ötödik kölyök kakukktojás. Nem hitte, hogy a skandinávok hűtlenségi indexe magasabb lenne a többi európai népénél. Legfeljebb hivalkodóbbak.

– Menj be, én elszaladok pisilni – bökött egy ajtóra Ivett.

P. a hálószobában találta magát. A helyiség nagy részét elfoglalta a hatalmas franciaágy. Fölkattintotta a villanyt, nézte a képeket a hátsó falon. Ivettet és egy férfias, markáns arcú alakot látott az egyikén, a többen ugyanazt a gyereket, pár napos korától úgy egyéves koráig, különböző pillanatokban és helyzetekben. A házaspár képét figyelve P.-nek derengeni kezdett valami, a markáns arcú férfi halványan ismerősnek tűnt, de íziben elfojtotta az érzést magában, nem hagyta kibontakozni. Abban sem volt biztos, hogy ez az a lakás, ráadásul az imént hallotta, hogy Ivették mindössze két éve vásárolták meg. Badarság, gondolta. És egyáltalán.

A szobában egyszerre kialudtak a fények, s a következő másodpercben sejtelmes, kékes derengésbe borult a tér. A nő hátulról átölelte, és beleharapott a nyakszirtjébe. P. lehunyta a szemét, és pár pillanatig átadta magát az élvezetnek, aztán szembefordult a

nővel, csókolózni kezdtek, közben vetkőztették egymást. Leke-
rült az ing és a blúz, lecsúsztak a nadrágok. Ivett csipkés mell-
tartót és hozzá illő bugyit viselt, P. megállapodott egy pillanatra,
hogy gyönyörködjön az elé táruló idomokban. Pontosan ebben a
hangsúlyos pillanatban szólalt meg a mobiltelefon. Mintha film-
ben lennének, suhant át P. agyán a gondolat.

– A fenébe – mérgelődött a nő.

Keresni kezdte a készüléket.

– Még szerencse, hogy nem hagytam a táskámban, fölverte
volna a gyereket – a nadrágja farzsebéből húzta elő a telefont.

– Föl kell vennem – mentegetőzött.

P. azonnal rájött, hogy a férjével beszél. Gyorsan leült az ágyra,
igyekezett nem a nő felé nézni. Kezét meztelen combjára fektet-
te, a tekintete a hátsó falat pásztázta, végül a házaspárt ábrázoló
képen állapodott meg. Föl nem foghatta, Ivett miért nem megy
ki a szobából.

– Igen, jól vagyunk – hallotta a hangját. – Babuka-Bálintka már
alszik, persze... Veled minden rendben? Jól sikerültek a dolgok?

P., ha nem érezte volna mérhetetlenül udvariatlannak, szíve-
sen befogta volna a fülét. Ugyanakkor otrombának találta azt is,
hogy csak ül, és bámulja azt a fotót a falon. A hallásának nem
parancsolhat, nem süketülhet meg, s így óhatatlanul kihallgat-
ja a házaspár párbeszédét, a szemét viszont levehetné a képről,
mégsem teszi.

– Értem. Holnap elmegyek, és elintézem, ne aggódj, Bálint.

Bálint, ismételte meg magában P. A kisfiút az apja után ne-
vezték el. Már nemcsak halványan, de kifejezetten ismerősnek
tetszett a markáns arcú férfi a falon. A szíve egyre hevesebben
dobogott, s minden egyes dobbanással gyengült a vérében a sze-
xuális izgalom és a vágy, míg végül úgy érezte, már-már nyomta-
lanul eltűnik.

– A férjem volt – huppant le mellé Ivett. – Nem zavar, ugye?

P.-t zavarta. Határozottan.

– Bocsi, nem tudtam nem meghallani, hogy Bálintnak hívják,
mint a fiadat.

– Igen, de ez miért fontos?

P. mondott egy vezetéknévét.

– Honnan tudod? – Ivett hangja csodálkozó, egyszersmind bosszús volt.

– A lakást visszavásároltátok, ugye?

A nő föl pattant az ágyról, fölkapta a nadrágját a szőnyegről, s mintegy védekezően tartotta maga elé.

– Mi a faszt akarsz tőlem? – sziszegte.

– Ne haragudj, csak ismerem a férjed – vont a vállát P. Hirtelen tényleg nevetségesnek érezte a fenntartásait. Ha nem ő, hát valaki más. Ha nem más, hát egy harmadik. Valaki mindig akad, Ivett túlságosan jól néz ki ahhoz, hogy ne találjon senkit, ha kedve szottyan keresgél.

Ahogy nézte a nőt, egyik pillanatról a másikra minden aggálya elveszítette a jelentőségét. Ivett, a nadrággal a kezében egészen megkapó látványt nyújtott. A mozdulattól, ahogy a ruhadarabot maga elé emelte, kiszolgáltatottnak látszott, elszánt tekintete azonban rácáfolt a látszatra.

– Vagy inkább ismertem – helyesbített P. – Már vagy tizenöt éve nem találkoztunk. Talán van az húsz is.

Ivett újra ledobta a nadrágot a padlóra. Gyönyörű alakja van, az egyszer tagadhatatlan, állapította meg magában P. sokadjára.

– Akkor ez most téged zavar – jegyezte meg a nő.

P. nem válaszolt, csak meredten bámulta Ivett csípőjét.

– A szülei eladták ezt a kégli, az árán vettek házat, ő meg visszavásárolta két éve, amikor a gyereket vártuk. Hogy a gyerek ugyanott nőjön föl, ahol ő. Vannak ilyen hülyeségei. De alapvetően jó fej. Szeretem.

– Értem – bólintott P.

– Ennyi elég? – ült vissza az ágyra Ivett. Szorosan a férfi mellé húzódott.

Sok is, gondolta P. Nem szólt egy árva szót sem, csak hagyta, hogy a kékes derengésben, ami úgy ölelte körül őket, akár valami gáznemű víz, a nő azt tegyen vele, amit csak akar.

Keszthelyi György

Dekonstrukció

*Nem röpül, csak araszol az idő,
lassan körmömre égnek az évek,
lám, még a nap is leáldozóban.
Bontsd le, Atyám, az örültekházát,
engedd szabadon kényszerzubbonyban
nyüglődő szőfoszlányaim,
ha már úgy-ahogy felépítettél,
és reám testáltál egy emberöltőnyi,
szálkás állványok között kóválygó
vagy unottan veszteglő magánéletet.*

Fordított idő

*Noha már testközelen van
a magából kifordult idő,
az a hagyomány és az a história,
ami még utolérhető
bármilyen tónusban, hanghordozásban,
tovább gyűrűzik bennem,
osztódik, hasad és robban, mint a plutónium,
mely lefokozza a nap sugarát is,
ha világmegváltó húzásra készül.
Jobb lesz hát, ha leoltom a lámpát,
mert újra kísért és felkínálkozik
a céda mulandóság,
amelynek csillagjegye sincs.*

Kiütött biztosíték

*Védelmi nyár van,
rendőrök járőröznek
a pipacsmezőn.*

*Azzal vádolnak,
hogy szabadnak képzelem
magam. Nincs kiút.*

Második születésed

*Ez is te vagy, bár hangod
fénytelen, mintha torkodban
elpattantak volna a húrok.
Egy gép beszél belőled,
roskatag szerkezet,
fél óra alatt újra
szétszabdálja az életet,
mintha tán nem ismerném
parlagod lélektanát.*

*Szolgálóleány voltál,
nem neveltél fel senkit,
készülődj, hangolódj rá
az átfordult időre,
itt egy konflis, egy bérkocsis,
befogva már a lovak,
cipellek magammal
a nyűtt éjszakában,
mint eszelős malom a követ.*

Fordított állat és a többi

*Megkérdőjelezett kutya vagyok.
Nem rágok csontot, nem koslatok,
nincs nyakörvem, vérvonalam,
kerékbe törtem a metszőfogam,
szívószálon át iszom
a kútvizet.*

*Megkérdőjelezett madár vagyok.
Két lábon járok hidegből melegbe,
északról délre... és a többi.
Egyetlen tollammal verset írok
egeken túli végtelenre –
se haszon, se kár.*

*Megkérdőjelezett föld vagyok.
Nem nyugszik bennem senki, semmi,
én sem nyughatok önmagamban,
mint elhadart szentmise,
mikor a templom lánggra lobban,
beledobnak a semmibe.*

A H Ó N A P A L K O T Ó J A

ACSAI ROLAND

Galambok

in memoriam Acsai Sándor

*Eltűntek az égben a pörtlik,
mint akik a halhatatlanságunkat
visszapörlik,*

*és a véres felhőkbe hullnak.
Te meg nézted őket,
ugye, nagyapa,*

*a miniatűr műrepülőket?
De ez olyan hamis,
sohasem szólítottalak így,*

*nagyapának, csakis
úgy, hogy tata.
A gravitáció naiv.*

*Unokáidnak nyugtalan az álmuk.
A föld galambdúca visszahív,
de eljutottál haza:*

*felszálltál utánuk.
Te, aki egész életedben a földdel dolgoztál,
égieknek fogod a pártjuk*

örök időkre most már.

Uram

*Olyan éles minden,
téged is élesebben látlak,
Isten.*

*Látom a társasházad,
te nagy közös képviselő,
és arra tanít az alázat,*

*hogy dobjak félre mindent, ami nem ő,
ami nem a fiad,
csak rá legyek vevő.*

*Mindig itt voltál velem, igaz.
Mégsem tudtam sokszor róla,
mi a vigasz.*

*Ahogy az időről nem tud az óra,
csak mutatja, mechanikusan,
ki tudja, mióta,*

Uram.

Ima

*Az erkélyen egy tintahal
fehér csontja
fekszik ma reggel,*

*mintha partra vetette volna
a tenger:
a papagájok kalitkájából*

*kihullott szépia.
Könnyű, sima.
Az ég sötétkékül,*

*mint egy papagájtoll,
ahogy az eső esni készül,
senki nem mondja neki, csak úgy magától,*

*s a gyerekkor beköszön, hogy „szia!”
én meg visszaintek,
és hogy rózsafüzér vagy rózsabokor,*

*az majdnem mindegy:
mert ez is, az is ima,
míg felettünk az ég hol derűs, hol komor,*

de inkább nem spoilerozol...

Meszét oltott

*A levesből kihalásztam a sárgarépat
A napközis menzán,
aztán*

*hazavitem neki.
Tudtam, hogy szereti.
Nem várták láthatatlan létrák,*

*nem emelkedett ez égbe,
mert repülni nem tudott.
Csak csontjai belsejében*

*tomboltak kicsinyített
tájfunk.
Így lett*

*a zöld kalitka
maroknyi-se titka,
én meg a tízéves-se*

*védelmezője.
Mindig azt mondta, hogy „csíz”,
de sohasem mosolygott.*

*A zöld kalitka szentje,
ez a pattogó szikra,
volt-e valaha boldog?*

*Több mint harminc év
eltelt azóta,
de minden csíz hangjából,*

*mintha ő szólna,
és eszembe jut az a maroknyi toll,
maroknyi hő –*

*csontjaival már meszet oltott
az idő.*

Gekko

*Emlékszem arra a gekkóra.
Egy darabig a terrárium lakója
volt, aztán kiszökött belőle.*

*Így lett szobám társbérelője,
de csak egy kis időre,
amíg a nővérem*

*fel nem porszívózta
majdnem.
Nem tudott róla,*

*és sikítva kirohant.
Riadalmát megértem,
vagy sem.*

*Azóta ott lebeg az a gekkó
az emlékezetben,
és még pár állat dettó,*

*mint abban a régi likőrben,
amit külföldről hozott
valamelyik rokon,*

*és eszembe jutnak néha,
mint füstről a korom,
vagy fűről a széna,*

*és körülöttük az egész szcéna:
a gyerekkorom.*

A földönkívüli

*Miután a filmet megnéztem,
kartonpapírból kivágott E.T.-t tartottam
a szekrényben,*

*mint a film főhőse, Eliot.
Megrajzoltam, kiszíneztem, kivágtam.
Ő lett a saját magam alkotta titok,*

*az úrből jött társam.
A könyvet is elolvastam.
Ma is emlékszem a borítójára.*

*Ahogy a két ujj összeér.
A fiúé és a földönkívülié.
Mennyi minden volt abban*

*a kimerevített mozdulatban,
ahogy az érintés helyén
felizzott az az árva*

*csillag,
egyben a te meg az én,
ahogy összenőtt,*

*és ragyogott benne mindaz,
ami két lény találkozása
lehet. Lehelet. Köd után,*

köd előtt.

Mi dalol

*Amikor hajdan
fel-alá hordoztam a tengerimalacomat,
anyám azt mondta, biztos jó apa leszek,*

*bár nem volt egészen elfogulatlan.
De tényleg foglalkoztam vele sokat.
Hogy jó-e, nem tudom,*

*mindenesetre apa lettem, kétszeres,
van két lányom, aki szeret,
és vice versa.*

*A kisebbet még a karomban is hordozhatom,
ha akarja.
Már nincs tengerimalacom,*

*azóta sok minden megváltozott,
és sok mindent láttam.
Elsült pár ágyútorok,*

*és a sebesülteket számláltam,
hallottam, ahogy az évek sörétje kopog,
és tudom már, mi dalol a madárban.*

*Így lett lassan minden otthonos,
és persze történt sok szép is,
talán abból volt a több.*

*Csak ástam, és végre kifordult a rög,
az arany, mégis.
Majdnem elfelejtettem mondani, hogy a tengerimalacra*

*felnötként allergiás lettem, sajna.
Szerencsére a gyerekekre nem.
Erre a két lányra, kik viselik vezetéknemem.*

Halmai Tamás

„...a szivárvány nem ér véget”

Két vers Acsai Roland
Hajnali kút című kötetéből (2011)

(1. Önmagunkba érkezni)

WITTGENSTEIN NAPLÓJÁBÓL

A tóban tükröződő vízesések
Kitartóan zuhognak az ég felé.

„Gyónni már az új élet részeként kell” – mondja Ludwig Wittgenstein (*Észrevételek*, ford. Kertész Imre). Ha a vers *a nyelv gyónása*, vajon miféle új nyelv ad hírt magáról általa – s miféle új élet?...

Válással a *Wittgenstein naplójából* sem szolgál, de művészet-től nem is feleletet szoktunk várni, hanem – például – szépséget. S abban bőségesen részeltet ez a miniatűr. (Vö. még: „A világot nem érteni, *csupán* mert érthetetlen: dilettancia. A világot azért nem értjük, mert nem ez a dolgunk e földön. // A túl sok gondolkodás vagy szerencsétlenné tesz, vagy misztikussá. Wittgenstein végül is misztikus volt, akárcsak Kafka. Csakhogy ő más anyaggal dolgozott: a logikával. Világokat kellett lerombolnia, míg a romok alól, mint felcsillanó drágakő, hirtelen kivillant a hite. Elképzelem őt e pillanatban, kezében a kinccsel: nézi, nézi, és nem talál nevet rá. De annyit tud, hogy csoda történt, s hogy meg van mentve.” – Kertész Imre: *Valaki más.*)

Egyetlen optikai fenomént rögzít a szöveg, a víztükör vizuális játékból, játékosságából olvas ki ontológiai állandót: a hulló víz, *amint vízbe ér*, fölfelé zuhog. (*És folyamatosan ér a vízbe: mozgás, áramlás, élet a lét. Se vége, se rosszsa.*) Az önmagába (Önva-

lójába) érkező égi eredethez tér vissza; a forrását lelő identitás metafizikai identitásért szavatol.

A jelenség (vízben tükröződő víz) köznapi. Az értelmező ráismerés költői gesztusa az, ami méltó, hogy a wittgensteini diárium apokrif díszévé váljék.

„Mert nagy alapboldogság nekünk, hogy Ludwig Wittgenstein létezett” – írta volt *Észrevételek*-recenziójában Tandori Dezső. Végző soron ezt az alapboldogságot tetézi járulékos örömmel Acsai Roland szép kétsorosa.

A mű a *Hajnali kút* egy másik darabját is érdeklődésünk köré vonja: „Wittgenstein faházát hiába / Keresnénk: csak kőből hordott // Alapzata látható a hegyen. / A hegyen, mely mintha maga is // Egy letűnt óriás vagy isten / Egykor állt házának alapzata lenne” (*Wittgenstein háza Skjoldenben*). Hiány, mely nagyobb teljességet tesz láthatóvá? Olyan belátás ez, melyhez látomásos kreativitás szükséges.

Az Acsai-féle mitizáló-miszticizáló versnyelvi magatartás e helyt a jelentés- és metaszintjein is gonddal jár el: midőn a filozófus faházát nem találjuk, a nevével jelzett szellemi attitűdnek – az alapokig leásó radikalizmus gondolkodói ethosának – a letűntét is nyugtáznunk kell. Innen tekintve korszakot, hagyományt, műveltségformát búcsúztat el a *Wittgenstein háza...*, de nem a panasz kultúrájába illeszti szólamait (hiszen nem is a hiánya, hanem a *nyomok jelenvalóságára* összpontosít!).

Acsai Roland költészetének egyik megkülönböztető erénye éppen ez: a fölmerés és ráismerés szelíd nyugalma, híján a borúlátás minimumának is. Múlhatatlanul biztat, mert mulandókban is bízik.

(2. A szív az alanya)

A TELJES KÖR

Esőkabátban bóklásztunk a templomkertben,
A hegytetőn, zöld fűszálak és nedves kövek között,

Az autót a parkolóban hagytuk.
Az égen dupla szivárvány feszült, ritkán látható:

A vastagabb fölött egy vékonyabb ívvel,
Mely az előző színeit fordítva tükrözte.

Néztem a Hegyek Istenének dupla koronáját,

És tudtam, hogy a szivárvány nem ér véget
A szikláknál, a víznél, folytatódik bennük is,

A föld alatt is: átszelve bazaltot, sötét ásványt,
Vakondjáratot – és teljes kört fut.

Ars poetica érvényű vers *A teljes kör*, szelíd mondandója és látomásos precizitása az Acsai-líra egészét látja el programmal.

Közös élményt idéz föl az emlékező narratíva. A hely (temp-lomkert) szakrális jellege, az időpont (eső után) tisztaságot tanúsító volta s a civilizációs technológia hátrahagyása („Az autót a parkolóban hagytuk”) együtt szavatol a tapasztalás evidenciájáért, mely a harmadik sortól bomlik ki: „Az égen dupla szivárvány feszült, ritkán látható: // A vastagabb fölött egy vékonyabb ívvel, / Mely az előző színeit fordítva tükrözte.” (A jelző [itt: „ritkán látható”] hátravetése kedvelt fogása a költőnek. A késleltetés és pontosítás egyszerű, de hatékony eszköze.)

A szivárvány motívuma bibliai szimbolikát is, kortárs jelentéseket is rejt. De mindahány vonatkozásban a békés sokszínűség immanencián túli örömeire jogosít. Kettőzött-tükrözött formájában a tökély garanciájának tűnik föl, a lezárt-ság-bevégeztség isteni üzenetét hordozza.

A Hajnali kút jellegzetes versformája a szabadverses intonáció kétsoros szakaszokba rendezése. E helyütt egyetlen tagmondat válik ki az alaktanból, s kap így ez a magányos közlés tengelyszeret: „Néztem a Hegyek Istenének dupla koronáját...” A többes

számot („bóklásztunk”) egyes szám („Néztem”) váltja föl, talán azért, mert a beavatás mindig személyre szabott aktus. A metafizikának nem a közösség, hanem a szív az alanya.

A „Hegyek Istene” kitétel mítoszi aurát von a versbeszéd köré, egyszersmind eloldja a szöveget a lehetséges vallási-felekezeti vetületektől. Nem dogmát, hanem katarzist visz színre a mű. A fenség, fenségesség („koronáját”) részint esztétikai, részint ontológiai minőségét kimondva is, megtestesítve is.

A „bóklásztunk” → „Néztem” → „tudtam” jelölősor mind tevőlegesebb s tudatosabb jelenlétre utal. Ez a tudatosság fogalmazza meggyőződéssé a hitet az utolsó négy sorban, mely egyetlen mondat, de szemantikája horizont nélküli. A szivárvány félkörének föld alá vizionált folytatása látható és láthatatlan dimenziók együvé tartozásáról vall, s nem mellékesen az emberen túli létminőségeknek („átszelve bazaltot, sötét ásványt, / Vakondjáratot”) is fönn tartja a jogot a szentségre, a megváltásra, a csodára.

Gondolatjel élesíti ki a végső tanulságot: „– és teljes kört fut.” Olyan alakzat a kör, mely eleve teljes. Itt a jelző csak nyomatékosítja a magától (avagy *magunkon kívül?*) értetődőt. De olykor egyetlen jelzőhöz is a *világlátás* pontossága szükséges.

„A költészet a ragyogás keresése” – tájékoztat Adam Zagajewski azonos című verse (Zsille Gábor fordításában). S ha rátalálunk a ragyogásra? Költészet az is, csak még szebb.

Lakatos-Fleisz Katalin

Köszönőviszonyban a mindenséggel

Acsai Roland

Északi szajkó

versek gyerekeknek
és gyerekekről

Acsai Roland legutóbbi, e-book formátumban megjelent kötetének közvetlen hangvételű, letisztult verseiből öröm sugárzik, a gyermekversek hagyományaihoz híven kötött, áradóan rímes, ritmusos versformában. Nem olcsó boldogság ez, mert az egység és az átlényegülés adják hajtóerejét.

A versek témáit tekintve a család és természet adta élményanyagok az uralkodóak. Mindkettővel egységben érzi magát a versek beszélője: ahogy az újszülött kislányával – később Zsófiként ismerjük meg – megélt intim pillanatokban, úgy a természetben is mélyen otthon van. Tegyük hozzá, a versekben lefestett északi tájban otthon lenni nem is nehéz. Finnország és Norvégia érintetlen, egzotikus tájai kész témaként adják magukat. Emellett Acsai Roland, ahogy előző köteteiben is, nagyon érti a módját, hogyan kell néhány tollvonással tájat, teret, hangulatot teremteni. Szinte az olvasó maga is ott áll Lappföld végtelen hómezein, vagy épp Norvégia fjordokkal csipkézett hegyeit mássza.

A kötet öt ciklusán belül egy lineáris idősíkbontakozik ki: a lírai én Zsófi lányának születésétől egészen a válás következtében külföldre költözéséig ível. Ugyanakkor a nagy történeten, az érése, növekedésén belül rengeteg kis történet is megbújik: utazások, közösen megélt bensőséges pillanatok, kistestvér születése, válás és külföldi út tesz gazdaggá, sokszínűvé a verseskötetet.

Az *elefánt* című egységben a már említett átlényegülés a hétköznapiból a szakrálisba való állandó átjárásban érhető tetten. A szakralitás jelenléte egyébként nemcsak a ciklus, hanem a teljes

könyv verseiben jellegadó. A keresztény szimbolikának a hétköznapi modern életkeretek között különleges meglepetésereje van, mint például a *Delfin* című vers szülőszobájában, ahol a sírás Mózes-pálcája nyomán ered meg az anyatej. A születés, az ajándékba kapott csecsemő csoda, ezt a csodát kinagyítják, közelebb mutatják a versek. Egyszerű, hétköznapi mozdulatok intimitása, ahogy a csecsemő az apa mellkasán alszik el, vagy ahogy a kinti napsütés az újszülött mosolyát ragyogtatja – nem is kell több, ez már mind-mind igazi egységélmény. A versek nyomán a csodához „szoktatott” olvasó már meg sem lepődik, amikor *A hajszárító* című versben egy műszaki eszközből mágikus erejű „házi isten” lesz.

Gyermekverseket is találunk a ciklus darabjai között, amelyek immár gyermeki nézőpontból beszélnek: a tócsa vize azért fekete, mert a feketeterigók a tollukat áztatják bele (*A feketeterigók és a pocsolya*). Üdítő animizmus a *Téli látogató* című versben, amikor a cinke látványába való belefeledkezéssel a kismadárnak is emberrá arca lesz. Nagybetűs vers és kisgyermeki létmód magától értőddően összekapcsolódik Acsai Roland világában. Ugyan ki látná bele a gesztenyehéj kinyílásába a reggelt, ha nem egy gyermek vagy a költő? Felnőtt és gyermek észrevétlen egymásba olvad, ahogy a versek beszélője, az apa maga is átveszi a gyermeki gondolkodást. Eközben a ciklus versein keresztül Zsófi lassan nyolc hónapossá érik.

A lapp gyerek Pesten című ciklus a Finnországot, különösen Lappföldet ismerő olvasónak a ráismerés döbbenetét adja, azokat pedig, akik sosem jártak ott, egy ismeretlen északi világba repíti. Ehhez az északra repüléshez viszont tárgyak, amulettel kellene, mint a *Számi-amulett* című versben. Ahogy a mesében a hétmérföldes csizma vagy a varázssipka.

Különösen szép a ciklus címadó verse, amely a honvágy motívumában finoman ötvöz mesét és valóságot. Az állatkertben bábmészakodó lapp kisgyerek északra vágásában Andersent idéző szívásajgást érezhet az olvasó. Ennek a honvágnak ellenpontja lehet *Az északi szajkó* című vers. A költemény szerint, aki északi szajkót lát, az sosincs egyedül, mert a madár mindenhova követi.

A vers csattanójából viszont az is kiderül, hogy – egyfajta mesei moralitásként – csakis a tiszta lelkű emberekhez szegődik.

A *bálnafigyelő* című ciklus valójában norvégiai táj- és életélmények foglalata, amelyben az átlényegülés tapasztalata még a számi ciklusnál is fokozottabb. Egyrészt a természet folytonos átalakulásban van a versekben, bármiből bármi lehet. A hegyek ősi cetek, vagy épp táncra kelnek mozdulatlan (*Fjord-bálnák, Hegy-kerिंगő*). A nyírfa leveleiből toll lesz, miután a nyírfa sássá változik (*A nyírfa átváltozik*). A bagoly nem más, mint az éjszaka hangja (*A bagoly*). A sirályok a tengerből párlódtak ki, akárcsak a sók (*A sirályok*). Egyébként ebben az egységben Zsófi hangja már több versben is megszólal.

Ennek az egységnek is lételeme az apró, hétköznapi dolgok, mozdulatok önmagukon túlmutató transzcendenciája. Mindannyian próbáltuk már például az orrunkat az ablakhoz nyomni, és talán a versbeszélőhöz hasonlóan különböző ábrákat képzelünk az ablakon maradt orrnymba (*Zsófi kinéz az ablakon*). Merész, ugyanakkor letisztult a metaforika *A sirályok* című versben, amikor a sirály a falu felett repül, mintha a tenger felett szállna, miközben morajlik a házak hullámverése.

A következő, *Testvér* című ciklusban Zsófi már tízéves. A családi kötelék is megváltozott: a válás következtében hétvégi kapcsolattá vált az eddig bensőséges apa–lány viszony. A távolodás mellett persze ott az új öröm is: a kistestvér, Johanna születése. A versek a megváltozott családi helyzet ellentmondásait sem hallgatják el, azt, hogy Zsófi kétlakiságában az ünnepek is megduplázódnak: két karácsony, két húsvét jár a kislánynak. Feltehetjük a kérdést: az elválásban vajon az az egységélmény is megszűnt, amely a korábbi ciklusokra jellemző volt? Korántsem. Szent és profán magától értetődően átjárja egymást ezekben a versekben is. Bármilyen egyszerű, apró tárgyban ott van a szentség jegye. A bibliai áthallások mellbe vágják az olvasót, mint például a *Z-generáció* című versben, amelyben az apa kislányát kaviccsal kacsázni tanítja: „*Én, az X-generációhoz tartozó / nomád, arra tanítalak, / hogyan kell lapos kaviccsal kacsázni. / Hogyan lebegjen a kő a víz felett, / mint Isten lelke a teremtés előtt.*” A kórházi császármetszés Krisztus ha-

lálát idézi fel: „Életet adott tested sebe” (*Víz és vér*). A hóolvasás nemcsak sírást idéz, de egy éles vágású, átschapású képben ott van a váratlanság is: a könnyező Mária-szobor (*Két üveggyöngy*). A versek beszélője valóban köszönőviszonyban van a mindenséggel, még akkor is, ha ezt az integetni tanuló, nyolc hónapos Johanna lányára vonatkoztatja (*Köszönőviszony*).

A humor, a nyelvi játék is jelen van a ciklus verseiben, a tréfás állatportrék a gyerekversek örök témáit idézik meg (*Az orrszívó porszívó, Angolna, Görénykedés, Csúíz!*). Kisgyermekkedvenc mondogatni való rigmusává válhat mindegyikük.

A záró, *A hihető hihetetlen* ciklus témája Zsófi külföldre költözése. Ahogy Zsófiból Amszterdamban Szofia lesz, a beszélőnek be kell érnie Zsófi nyomaival, a videóbeszélgetésekkel és itthon hagyott két papagájával, Pihével és Kinccsel. Megejtő az az őszinteség, ahogy a hiányról szól a beszélő: „*Pihéről és Kincsről / Beszélek, / De magamra gondolok.*” (*Pihe és Kincs*) Ám az is előfordul, hogy a hiányt humorba csomagolja: „*Hiányzol, mint légnék a wifi*” (*Levél Amszterdamba*). Megjelennek a napi aktualitások is, például a koronavírus okozta elszakítotttság. Majd egy magható kép, a gerle, amely közvetít Zugló és Amszterdam között. „*Azt mondja, hogy a gerle hangja / emlékezteti leginkább Zuglóra. / Amikor néhány napja felhívott, / belehallatszott a mikrofonba. / Arra ritkább a gerlebúgás, / de innen elhallatszik odáig, / akárha búgó kagylóból a tenger, / hová a kagyló visszavágyik*” (*Amszterdam*). Végül a kötetet lezáró bensőséges hangulatú *Altató*-val elzsong, elpihen a hiány, megáll minden változás.

Habár az *Északi szajkó* alcíme szerint *Versek gyerekeknek és gyerekekről*, a versek legalább annyira szólnak a csodára fogékony, gyermeki énjüket megtartó felnőtteknek is. Ha gyerekversként tartjuk számon őket, a műfaj legnemesebb hagyományait folytatják. Nem ringatnak hazug illúziókban, nem divatokat utánoznak, hanem életünk hétköznapi csodáival szembesítenek. Egyszerűen, minden nagyotmondástól mentesen.

„Az állatok élő metaforák”

Viola Szandra
és Halmai Tamás
beszélgetése Acsai Rolanddal

– Sok műfajú, többkötetes szerző vagy, és műfordítói életműved is egyre gazdagabb. Gyerekkorodban ilyen szakmai pályafutásról álmodoztál? Mikor dőlt el, hogy az írás lesz a hivatásod? Milyen megerősítések, sikerélmények határozták meg az irodalmi utadat?

– Valóban egyaránt írok verseket, meséket, regényeket, drámákat és ifjúsági regényeket. Eleddig húsz könyvem látott napvilágot, és több kiadásra vár.

Abonyban nőttem fel, egy alföldi kisvárosban, ami akkor még nagyközség volt. Igazi, alföldi táj. Puszták, legelők, szántóföldek, erdőfoltok. Én is elmondhatom, amit Petőfi, hogy szép vagy, Alföld, legalább nekem szép, és tényleg a puszták láttán dobban meg azóta is a szívem, nem az Alpéseknek vadregényes táján. A vidéki gyerekkornak rengeteg élményt és emléket köszönhetnek. Már sokat megírtam így vagy úgy, de mindig meglepetten tapasztalom, hogy még mennyi van. És a szókincsemhez is sokat adott, ami íróként szintén fontos. Kertünk végében nádas kezdődött: vízzel, tóval, békalencsével, állatokkal, nádírigóval, ami még éjszaka is többször megszólalt. Egy ifjú természetbúvárnak, amilyen én is voltam, ennél nem is kellett megfelelőbb terep.

Gyerekkoromban két dolog érdekelt: az állatok és az írás. Sok állatos könyvet olvastam, és ezek hatására állatos könyveket kezdtem írni. A szüleim hamar vettek nekem egy táskairógépet – ami egyébként ma is megvan –, és azon írtam a „könyveimet”. Sokat köszönhetnek nekik. Mindig, mindenben támogattak. Ha írni láttak, írógépet

vettek, ha racka juhot kértem, délre ott ugrált a kertben. Az általános iskola egyébként nem ment túl jól. (Közbe kell szúrnom, hogy amikor Abonyban író-olvasó találkozót tartottam, akkor eljött az alsós tanító nénim, akitől megtanultam írni és olvasni, ennek nagyon örültem, azt mondta, olyan gyerekek emlékszik rám, aki mindig érdeklődve figyelt.) Nem tudtam magamat motiválttá tenni a tanulásban. Először ornitológus akartam lenni, aztán állatorvos, majd állategészségőr... Úgy adtam egyre lejjebb, ahogy a jegyeim romlottak. Az órák alatt is az állatos történeteimet írtam, a tananyagok untattak. Csak az villanyozott fel, ha fogalmazást kellett írni. Az mindig olyan jól sikerült, hogy hangosan fel kellett olvasnom a többiek előtt. Nem vagyok versenyző típus, ma is csak magammal versenyzem. Pedig, ha az ember jól akar szerepelni a suliban, annak kell lennie.

Szerencsére még idejében sikerült rájönnöm, hogy bizony a jegyeknek, a tanulásnak van értelme, ha le akarok érettségizni, és tovább akarok tanulni, hogy azzal foglalkozhassam, amivel tényleg szeretnék – mert akkor már egyetemre akartam menni, hogy író, költő legyek. Az ELTE BTK magyar szakán diplomáztam, ahol nagyszerű tanáraink voltak: Tarján Tamás, Szegedy-Maszák Mihály, Kenyeres Zoltán, Fráter Zoltán, és még sorolhatnám...

Verseket is írtam már gyerekkoromban. Az egyik az utcánk végében ázó-fázó stoptábláról szólt, szóval akkoriban „tárgyas” költő lehettem. Az első irodalmár, aki látta ennek a tízéves gyereknek a verseit, Nagy Katalin volt, a kor híres gyerekkönyvírója. Lejött hozzánk az abonyi könyvtárba, és nagyon büszke voltam, hogy az író-olvasó találkozó után hozzánk jött át vacsorázni, mert a szüleim és a nagyszüleim régi barátja volt még Pestről (édesanyám Abonyban született, ahol több száz éve minden ősom, de hosszú ideig Pesten laktak, méghozzá pont abban a kerületben, ahol most én, Zuglóban, szóval a vidék mellett bennem mindig megvolt a Pest-vonzás is, ezért olyan természetköltő vagyok, aki a nagyvárosban is otthon érzi magát). Aztán Zalán Tibornak mutattam meg a verseimet, jóval később. Egyébként Tibor is abonyi. Tandori Dezsőt mesteremnek nevezhetem, sokat tanultam tőle, és úgy érzem, mintha a lírája bizonyos folytatása nálam valósulna meg. Az első kötetemet a *Liget*

jelentette meg, amit Horgas Béla és Levendel Júlia szerkesztettek. Remek szerzőgárdájuk volt akkoriban. Amikor a debütkötetem megjelentetéséhez előfizetést indítottak, maga Rába György volt az első, aki megrendelte. Ez sokat elmond erről a szellemi körről. Náluk jelent meg az első versem is '97-ben. Elvittem Bélának a kéziratot, ő elolvasta, és néhány szóval sokat segített. Györe Balázs is hasonló mesterféle volt számomra (neki is van egyébként abonyi kötődése), és még szerencsére sokan.

Megerősítést jelentettek az ösztöndíjak és a díjak, a Radnóti-díj, a Zelk Zoltán-díj, a Bárka-díj... és a szerkesztők elismerő szavai. Meg az olvasókéi, persze. Az is nagyon fontos. A jó kritikák-recenziók, amik voltak szép számmal. Egyébként – szerencsére – nem mondhatom magam külső kontrollos személynek, elég önfejlő vagyok. A műveimmel is akkor vagyok elégedett, ha nekem tetszenek, nem feltétlenül akkor, ha másnak, de az sem hátrány persze...

– *Egy interjúban „természetköltő”-nek nevezted magad. Honnan az elemi kötődés a növény- és állatvilághoz?*

– A távolabbi őseim legjobb tudomásom szerint földdel és állatokkal foglalkozó emberek voltak, szóval benne van a tudatalattimban ez az egész. Örökölhettem. Egyébként, amikor autóval jövőnk-megyünk az országban, biztos vagyok benne, hogy csukott szemmel is meg tudnám állapítani, ha a szülőföldem közelében járunk, és nem az illatok vagy a hangok miatt, hanem a föld mágneses erejéből, ahogy a madarak... Sokféle állatom volt, galambok is. De papagájokat is tenyésztettem. Kertes házban laktunk. Pesten nyaralva gyerekként például akkor fakadtam sírva a honvágytól, ha eszembe jutottak a rackajuhaim. Tandori műveire is elsősorban a madaras szál miatt kattantam rá. Már tízévesen találkoztam egy könyvével, amikor bementünk az abonyi könyvesboltba, és anyu azt kérte az eladótól, adjon nekünk egy állatos könyvet. Tandori Dezső és Tandori Ágnes *Madárnak születni kell...!* című könyvét adta. Akkor találkoztam életemben először a kortárs irodalommal, Pilinszky János verssoraival – és nagyon tetszett. (Itt meg kell jegyeznem, hogy anyu nagy versbarát volt, és az a mai napig).

Egyébként valószínűleg legelsősorban nem is természetköltő, hanem állatversköltő vagyok. Nálam az állatok egyként valóságosak és metaforák. Igaz, *élő* metaforák. Egy más, furcsa, kiismerhetetlen, mégis a miénkkel sok tekintetben analóg világ az övék. Talán több tekintetben is, mint vélnénk. Ahogy a tudomány egyre többet tud meg róluk, ez mind szembetűnőbb. Az állatok iránti vonzódásomnak van egy esztétikai oldala is. Egész egyszerűen az, hogy szépek. Például a madarak. Ők állnak hozzám legközelebb az élőlények közül. Velük érzek leginkább „rokonságot”.

A természethez való viszonyom háttere kissé más. Ott a nyugalmat keresem és veszem észre, az egyensúlyt, a transzcendenciát. A működést. „Templom a természet” – ezt tudjuk Baudelaire óta. Számomra tényleg. Egy hely, ahol nem kell tevékenyen részt vennem, csak figyelni és érezni. Még azzal is kiegészíteném a dolgot, hogy a lírámban a természetköltészetet sokszor összeszövöm a szerelmes versekkel. Az állatos verseket pedig a családi lírával. Például akkor, ha egyszerre írok a gyerekeimről meg az állatokról. Vagy a *Szellemkócsagok* című kötet *Sólyomregény* című ciklusában, amiben a fiókákat nevelő sólymok az embercsaládok párhuzamai lesznek, azok szimbólumai.

– *A kortárs magyar líra is szolgál szép példákkal arra, hogy emberséget az emberen túli világtól is tanulhatunk. A transzhumán kérdésfelvetésektől Győrffy Ákos írásaiig vagy Sirokai Mátyás Lomboldal című kötetéig igen széles ez a horizont. Kikkel érzed rokonnak a költői magatartásodat? Vannak-e különlegesen fontos és kedves kortárs szerzőid?*

– Tandorit már említettem, pedig alapjában véve más, ahogy írunk, és mégis van valami nagy rokonság az alapokban. A fent megnevezettekkel is van kapcsolat. Aztán ott van Ted Hughes, a nagy állatversköltő. Bár ő sem él már, ahogy Dezső sem, de a közelmúltban hunytak el, ezért bőven kortársaim is voltak. Oravecz Imre írásművészetét is nagyon kedvelem. Lackfi Jánossal is van több lényegi kapcsolódás. Ő is meghatározó kortársam. Aztán fontos még a kortárs költők közül Jász Attila. Vele is nagy

lelki rokonok vagyunk már régóta. Ezt mindketten érezzük, tudjuk. Meg veled is, Tamás, aki az egyik kérdező vagy jelen esetben.

– *Mit gondolsz a Greta Thunberg nevével fémjelzett mozgalomról – illetve, általában, a klímavédelem fontosságáról? Megjelenik-e mindennapi életedben – s akár szülői gesztusaidban – a természet féltése, a környezettudatosság?*

– Egyre inkább, és mindenféleképpen. Ilyenkor szoktam azt elmondani, hogy én már akkor is ökoköltő voltam, és érdekelt az ökoköltészet, amikor még nem volt divatban, és mifelénk még azt sem tudták, hogy mi az. Szóval a dolog nekem egyáltalán nem új. Már régóta félttem az ökoszisztémát. Ha az embernek gyereke van – nekem kettő is –, akkor meg különösen hajlamos arra, hogy a jövőbe nézzen. Hiszen az ő életük a legfontosabb. Az élet a legfontosabb, az élet folytatódása. Ez az élővilágra is igaz, és az emberek világára is. A természet féltése és a környezettudatosság szinte minden versemben benne van, és minden mozdulatomban.

Egyébként gyerekkoromban a szomszédunkban lakott egy néni meg egy bácsi, akik afféle pótnagyszüleim voltak, sokat időztem náluk. Nagyon szerették az állatokat és a növényeket. Nagy valószínűséggel a világképemet ők is nagyban formálták. Tőlük (is) láttam, hogy az állatokat és a növényeket védeni, szeretni, tisztelni kell, és remélem, ezt látják tőlem a gyerekeim is.

– *Több versesköteted merít ihletet a skandináv milióból, de a keleti kultúrkör legalább ennyire erős inspirációs forrásod. Hogyan látod: mit tanulhat egy európai (és magyar) ember Északtól, és mit Kelettől?*

– Szerencsére sikerült hosszabb időket töltenem Finnországban és Norvégiában. Mindig volt bennem egy tisztaság és egyszerűség iránti vágy – ebből fakad a minimalizmusom és a részben a transzcendencia iránti érzékenységem is –, és ezekben az országokban, ezeknek az országoknak a természetközelségében megtaláltam ennek a tisztaságnak a külső kivetülését. Jellemzően „tisztá” verseim születtek ott, amiket olvasva csak pislogtak itthon, hiszen teljesen más költészethez voltak szokva. Itt most arra gondolok, hogy a harmónia helyett a disszonancia volt a magyar irodalom fősodrának – kánonjának – jellemzője, a tisztaság

helyett szemetes nagyvárosok domináltak, a boldogság helyett a boldogtalanságról illet írni, és még sorolhatnám a példákat... Én ezt a tisztaságot tanultam meg ott.

Japántól is azt lehet megtanulni, amit Északtól. A tisztaságot és az egyszerűsége törekvést. Kelet – itt most főleg Japánra gondolok – és Észak művészete között sok hasonlóság van. A norvégok nagy természetköltők, a finnek versei sokszor olyanok, mint a haikuk. A skandináv és a japán formatervezésben is sok hasonlóság található. Egyfajta organikus művészetről beszélek most, amilyen például Alvar Aaltoé, a finn építészé, aki Lappföld fővárosát, Rovaniemit rénszarvasalakban tervezte meg. Ha már Japánnál tartunk, sokáig fontos könyvem volt a *Hagakure*, és az animékből is táplálkoztam, valamint írtam egy modern nó-dráma (hagyományos japán dráma)-imitációt is. A haiku működési elve is sokszor megfigyelhető nálam. Meg kell említenem a *Farkasok* című drámámat is, amiben a feleségem, Kása Tímea játszotta az egyik főszerepet: itt meg az északi mitológiához nyúltam, hiszen a Ragnarökkel indul, és Fenrírrel, a farkassal...

– *Költészeted szembetűnő sajátossága az ítélkezésmentes szelídség, a megfigyelői attitűd elfogadó türelme. Ez alkatodból következik, vagy tudatos poétikai döntés eredménye?*

– Egészen biztosan az alkatomból következik, és ami tudatos döntés, az is a lelkialkatomból fakad. Például egy idő után rájöttem, hogy nekem nem jó, ha túl nyíltan írok negatív dolgokról, lelkileg nem tesz jót, és továbbmegyek: talán a világnak sem teszek feltétlenül jót vele. Tudom, vannak ellenvélemények, hogy kibeszélés megatöbbször, de akkor is. (Egyébként szerintem nem terápia az írás.) Azóta inkább nem is írok akkor, ha valami rossz ér – különben nem is igen tudok, az alkotói motorjaim az egyensúlyban dübörögnek inkább –, mert nem akarom megírni. Illetve mégis megírom valahogy, de nagyon stilizálva. Csak a hangulatát, nem a tematikáját.

A megfigyelői attitűdnek még fontos mozzanata az empátikus készség, a beleérzés, de ez alapvető írói tulajdonság. A tevékeny és a szemlélődő alkat keveredik bennem. Hiszek a „ready made” versekben. Ezt úgy értem, hogy sokszor ott van az ember orra

előtt a vers, a líra, csak észre kell venni, és – furcsa, de így van – minél nehezebben vehető észre, annál nagyobb, finomabb költészet lesz belőle. Ez a vadász attitűdje, aki vár, lesben áll, figyel, amíg meg nem jelenik a „vad”, a líra. De tudni kell, hogy nemcsak így írok. Más írói módszerem is van.

Egyébként érdekes ez a kérdés a megfigyelői attitűdről, mert egy finn kulturális lapban is írtak rólam, és ott is *flâneur*nek neveztek, ami hasonló dolgot jelent, és Walter Benjamin fogalma.

– Említetted, hogy lírádban a harmónia elérésére törekszel. Hogyan definiálnád a harmónia fogalmát, szerinted miért lehet olyan nehéz ennek az állapotnak az elérése magánemberként és alkotóként egyaránt?

– A lelki harmónia valószínűleg annak az embernek a legfontosabb, akiben ez nagyon törékeny, billenékeny, mint például bennem. Mégis próbálok újra és újra visszatérni ehhez az állapothoz, és ha kibillenek – ez mindig lefelé történik –, akkor ismét az egyensúly felé törekszem, ennél nem adom alább. Ez szinte erkölcsi kérdés is kell, hogy legyen.

Megint előhozakodom Tandorival, méghozzá egy olyan vonásával, amire ritkán szoktak hivatkozni, pedig nagyon is ott van a műveiben: ez pedig egyfajta derű. Szinte idill. Bizony, idill! Ez is egy olyan fogalom, amitől az itthoni irodalmárok valami egészen érthetetlen ok miatt fáznak. Pedig egy létező minőség, és Schiller is nagyra tartotta, ráadásul én nem is a régi, hagyományos értelemben vett idillről beszélek, hanem a huszadik–huszonegyedik századiról. Tandorinál is kibillen sokszor ez az idill, de mindig visszaáll valahogy. Tandori író volt, főfoglalkozásban az, ahogyan én is, vagyis megvolt rá a tere és lehetősége, hogy olyan életet alkosson magának, amelyet szeretne, öntörvényűen. Ez rám is igaz. Vagyis nekem is megvan a lehetőségem az idillre, a harmóniára és az egyensúlyra, mert a harmónia számomra az egyensúly szinonimája.

A *Jin és Jang* című verses regényem például ennek az egyensúlynak az örök kereséséről szól. A boldogság nem folyamatos érzés, ez mindenkinek nyilvánvaló. Sok külső-belső ok beleszólhat. Aki a boldogságról ír, az még nem boldog a nap minden percében–órán

jában. De boldognak mondhatod magad, ha a létezésed alapja ez a boldogság, ez az egyensúly, ez a derű, ez az idill, ez a tisztaság, vagy legalább a folyamatos vágy megvan benned utána, és ha már itt tartunk, az a kereszténység egyik alapja is valahol...

Számomra a párkapcsolat, a házasság is fontos tényező az egyensúly elérésének szempontjából, ahogy a közös gyermek is.

– *Költészeted jobbra a szabadverses alaktant választja. Ritka – s emiatt mindig hangsúlyos – alkalom, amikor rímes-metrikus szöveg kerül ki műhelyedből. Ha irodalomtörténeti hagyományokba illesztenéd az életművedet, milyen irányok, szerzők, művek szomszédságában éreznéd otthonosan magad?*

– Nagy hatással voltak rám „fiatalkoromban” az amerikai vallo-másos költők: Plath, Lowell, Berryman. Egy ideig azt hittem, hogy csak arról szabad írni, ami valóban megtörtént. Aztán bekövetkezett egy nagy váltás, és teljesen a fantázia, vagyis a fantasy műfaja felé fordultam, mert nagyon költői gondolkozást kíván, hiszen a fantasy, ha jól csinálják, akkor a szürreális költészet prózai alakja lehet. A formák terén elsősorban belső, organikus formákra törekedtem, a rímek esetében pedig arra, hogy minél meglepőbbek legyenek, néha még humorosak is, vagy könnyedek. Néha olyan rímet használok, ami kicsit lazának tűnhet, de azért, hogy megmutassam, tessék, így is lehet, lazán, mert a rím is fontos, de nem az a legfontosabb, hanem a mondanivaló. Ugyanez igaz a szótag-számra és metrumra is. A legutóbbi verseimben visszatértem egy-fajta á尔特icinás formához, ahol változnak a szótagszámok. Élvezem például, ha egy hosszú sorra egy nagyon rövid felel.

A képiség, a metaforák használata meglehetősen hangsúlyos nálam. Ilyen szempontból plasztikus költő vagyok. De a prózám is filmszerű. Teljesen képi, a líraisága is a látomásosságából fakad. Egyébként valószínűleg van közöm az újholdas költőkhöz is. Egy költőnek végül is az egész irodalmi hagyományhoz köze van, hiszen elolvasta, ismeri, ez a munkája, dolga, hogy ismerje és művelje.

Aztán van még egy nagy kedvenc költőm, akinek szomszédságában jól érzem magam: Áprily Lajos. Talán az ő említése sem

meglepő, és nem is kell külön magyaráznom, hol vannak a kapcsolódási pontjaink, ahogy Fekete István esetében sem.

– *Legújabb regényed a csodaszarvas-hagyományt gondolja újra. Milyen a viszonyod a magyarság ősi tradícióihoz? Szerinted milyen mértékben érdemes kiegészíteni, „újraírni” a néphit eddig ismert világát? A Regény a csodaszarvasról történetében számos elemmel bővítet az ősmagyar hiedelemrendszert és mondakin-cset...*

– Imádom keverni a regisztereket, a magasat a populáris irodalommal, az ősit a modernnel, a klasszikust a maival, a lírait a prózaival, és így tovább. A *Regény a csodaszarvasról* lapjain is ezt tettem. Az ősi világba belekevertem a modernt, összefonódtak benne, alig lehet szétválasztani őket, és végül is ez a helyzet ideális esetben, nem? Nem élhetsz csak a jelenben, a múltban vagy a jövőben. Egyszerre kell mindháromhoz kötődni. Az ősinek úgy kell itt lennie velünk, mintha modern lenne. Én nagyon szeretem a hagyományt, és nagyon fontosnak tartom, de azt szeretem, ha élővé tesszük. Ha párbeszédbe állítjuk a mával. Nem akkor, ha piedesztálon van, és nem lehet megszólítani vagy megérinteni. A megszólításra legjobb megoldások az átiratok. Ezen az elképze-lésen alapulnak az operameseim is. A *Pillangókisasszony*, a *Hunyadi László* meg a többi. Úgyhogy szabad bővíteni, vegyíteni, de nem szabad az eredeti mű alap gondolatával ellentéteset létrehozni. Ennyiben húnek kell lenned hozzá. Ezekre a könyveimre szeretek hidakként gondolni.

– *A Regény a csodaszarvasról című könyvedet melyik korosztálynak ajánlod elsősorban? Hány éveseknek szeretsz a leginkább írni? Befolyásolja ezt, hogy éppen mennyi idősek a gyerekeid? Nekik mikor mutatod meg a munkáidat, már az írásfolyamat közben is vagy csak akkor, ha már írásban is megjelentek?*

– Kiskamaszoknak, kamaszoknak szól a *Regény a csodaszarvasról*. De felnőttek is olvashatják, és olvassák is. Nagyon fontos dolog, hogy a gyerek-könyveket szinte mindig felnőttek is olvas-sák. Minden korosztálynak szívesen írok. Nem befolyásol külö-nöbben a gyermekeim kora az írásban. Ők annyiban vannak

benne a játékban, hogy sokszor ők a szereplői a műveknek. Az első lányom, Zsófi, aki 12 éves, az édesanyjával Hollandiában él. Johanna, a második, kétéves. A már megjelent könyveket szokták elolvasni (Johanna esetében azokat szoktuk neki felolvasni). A feleségem, a gyerekeim vagy a szüleim is csak a kinyomtatott könyveket szokták elolvasni. Bár a verseket általában azért előbb is megmutatom a feleségemnek, de csak neki.

– *Legfrissebb köteted, az Északi szajkó egyszerre szól gyerekekhez és felnőttekhez. Elképzelt olvasónak szoktál írni? Vagy a szöveg utólag találja meg befogadóját?*

– Ez a kötet tavaly jelent meg, de már megírtam a következő verseskötetemet is, aminek elkezdtem publikálni a műveit. Most negyvenöt éves vagyok, elég sokat tudok már a szakmáról és az életről, és ez jó. Az új verseskötet témái is néhol számvetőek. Ez az interjú is részben erről szól. A számvetésről, hogy mi történt, hol tartunk, mivé-kivé váltunk. Rengeteg témám és emlékem van. A következő verseskötetemben lesz néhány az úgynevezett istenes versek műfajából is. Különbözik az ember magának ír elsősorban, aztán meg egy általánosan elképzelt befogadónak. Ez, mondjuk, főleg a gyerekirodalom esetében van így. A felnőttműveim írásaikor nem gondolok a befogadóra, vagy mégis...

Például szeretném gyönyörködtetni. És nagyon szeretném, hogy értsen, ezért mindig érthetően írok, csak nagyon ritkán homályosan. Vannak szerzők, akik erre nem figyelnek. Szeretném, hogy valami szépet kapjon aznapra az olvasó, meglepőt, meghökkentőt, izgalmasat, különösét. Vagy éppen szórakoztatni akarom valami humorossal. Vagy megríkatni valami meghatóval. Vagy megmutatni neki az utat. Szóval igyekszem úgy írni, hogy annak az elképzelt befogadónak minőségi, igazán *tartalmas* idő legyen az írásom elolvasása, hogy tényleg megérje neki rászánni az idejét.

A nappaliból a pódiumra

Laik Eszter beszélgetése
Juhász Annával

Tíz éve újraéledt Budapest irodalmi életének egy meghitt műfaja: a már végképp letűntnek hitt szalonkultúra. A kezdetben a Hadik Kávéházban zajló esteket Juhász Anna álmodta meg, akinek volt miből merítenie: a Juhász család otthonát és az Új Írás szerkesztőségét egykor a legkiválóbb művészek jövésmenése töltötte meg élettel. Az Irodalmi Szalon immár fogalomná nőtte ki magát, s bár a tízéves gálaestet tavaly online kellett megtartani, a folytatás sok-sok jót ígér.

– *Tíz éve indult az Irodalmi Szalon, ami azóta sokkal több lett, mint egy kortárs irodalmi eseménysorozat. Hogyan kezdtétek a Szalont, kinek a fejében vetődött fel a gondolat?*

– Félig-meddig Karinthyék kedvenc budai kávéházával szemben nőttem fel, nagymamámmal gyakran sétáltunk a Bartók Béla úton, és tértünk be a Hadik-házba, ami időközben volt Szivárvány Áruház és cipőbolt is. De nem számított, épp minek használják a régi kávéházat, mert a történetek voltak fontosak: tudom-e, kiknek a törzshelye működött itt, mondjak pár művet Kosztolányi Dezsőtől, de beszélgettünk Böhm Aranka életéről is, és megtudtam, kicsoda Németh Andor. Ők voltak a „társaim” kamaszkoromban, így amikor felnőttként láttam, hogy újranyílik a kávéház – ekkor már irodalomszervezéssel foglalkoztam a diploma után –, bementem, és megkérdeztem, tarthatnék-e itt beszélgetős szalonokat, ami feléleszti a kávéházi kultúrát. Ez lett az álomom, éreztem, hogy végre azt csinálhatom, amit szeretnék.

A családom támogatott ebben, és partnerem is lett a kezdéshez: Bonta Gáspár építész barátom megtervezte az arculatot, így elindultunk.

– *Emlékszel még a legelső rendezvényre, kik voltak a meghívott vendégek a pódiumon, és hogy milyen várakozásokkal vágtál neki az estsorozatnak?*

– Persze. Nagyon izgultam, és féltem a nyilvános szerepléstől, kukucskáltam a szemüvegem mögül, hányan ülnek a kávéházban kialakított nézőterén, és amikor láttam a telt házat, csupa illusztris vendéggel, éreztem, hogy most jött el a pont, hogy bizonyítsam, van helye az álomnak. Az első estek előtt hosszú bevezető szövegeket írtam, amit otthon felolvastam a szüleimnek, szerintük jó lesz-e, illik-e az adott est témájához. Az első alkalmak egyikén Papám, Konok Tamás és Féner Tamás több évtizedes barátságát mutattam be, a költő, a festő és a fotográfus világának összekapcsolódását. Konok Tamás az est után gyönyörű sorokat írt a Szalon emlékkönyvébe, például azt, hogy „az utolsó évek legszebb találkozója volt az összejövetelünk”. Ez nagyon sokat jelentett nekem.

– *Már a kezdetekkor olyan szép számú közönség gyűlt össze, mint a későbbiekben? A Hadikba idővel beférni sem lehetett – amikor tudósítani jártam az estekre, okos dolog volt jó fél órával előbb érkezni, akkor még be tudtam húzódni a kávéházi kirakatablakban kialakított kis kuckóba.*

– Igen, mindig izgultam, hogy fogunk elférni, mert a közel százötven fős közönség fele rendre végigállta az esteket, vagy a lépcsőn ült. A gyors siker a közönség részéről csodálatos visszajelzés volt, közben meg kellett oldani az olyan problémákat is, hogy ha egy barátunk vagy fontos vendég későn érkezett, hogyan találjunk neki helyet. A kávéháznak is furcsa lehetett, hogy a Szalon programjain kívül sokszor csak pár vendég ült az asztaloknál, egy-egy „szalonos” szerda este pedig zsúfolásig telt a hely, ráadásul a kulturális és irodalmi élet legfontosabb alakjai ültek a fellépők és a nézők között egyaránt.

– *Ezek a rendezvények részben a háború előtti, lakásokon zajló szalonkultúrát, részben a régi kávéházi kultúrát ötvözték és ötvö-*

zik. Búvópataként azért mindkettő megmaradt a háború után is – a történetekből úgy tudom, nálatok is, a családban. Édesapádnak, Juhász Ferencnek köszönhetően szinte szalonélet zajlott az otthonotokban, annyi művész fordult meg és időzött nálatok. Hogyan emlékszel vissza erre a „Juhász-szalonra”, hogyan élted meg gyerekként, illetve fiatal lányként?

– Ünneplőben vártuk a vendégek érkezését a gyerekszobában Eszterrel, a nővéremmel. A szertartás része volt délelőtt a piacon a bevásárlás, majd a korai ebéd után kezdődött a sütés-főzés, hogy minden elkészüljön időben. Amikor hét órakor csengettek, a nővéremmel már majd kibújtunk a bőrünkől az izgatottságtól. Persze azonnal megkaptuk a csokoládét az érkező vendégektől (amit meg is ettünk vacsora előtt), és alig vártuk, hogy előadhasunk valamit: énekeltünk vagy verset szavaltunk szüleink barátainak. Aztán csak ültünk és hallgattunk. Állt egy kis börzsámoly az asztal végében, főképp onnan figyeltük a felnőttek beszélgetését az ünneplő ruhánkban... Szerettem ezt, elmerülni ebben a teremű légkörben, és hallgatni a vitát, a véleményt, az elemzést, ha akkor ebből persze még csak keveset értettem is. Azt hiszem, ez az a háttér, amelyből Eszterrel biztonsággal elindulhattunk, és aminek az élménye, emléke a mai napig itt van velünk.

– *Fel tudsz idézni néhány nevet, akik rendszeres vendégeitek voltak? Akad köztük olyan, aki aztán az általad vezetett Szalonban is megfordult?*

– Bata Imre kritikus, szerkesztő szinte minden héten ott volt nálunk, ahogy más irodalomtörténészek: Pomogáts Béla, Kenyeres Zoltán, Rónay László és Bodnár György is. Nagyon szerettem és a mai napig „pótpapám” Csányi Vilmos etológus-író, Petrovics Emil zeneszerző és Marx György fizikus, de jártak hozzánk orvosok, színművészek is. Sokakkal az Új Írás nyüzsgő szerkesztőségében találkoztam először. Amíg Kéri Piroska gépelt, mi nővéremmel figyeltük a szerkesztőségi életet, Száraz Miklós Györgyöt például. Amikor elkezdtem a Szalont, nagy élmény volt, hogy az egykori barátok a „nappaliból”, Konok Tamás, Csányi Vilmos vagy Féner Tamás már a kávéházi székekben ülnek – és nekem mesélnek.

– *Ha már említetted Száraz Miklós Györgyöt, élénken él bennem az az est, amelyen épp édesapádra emlékeztetek 2016-ban, és ott Gyuri az Új Írás szerkesztőségi mindennapjait elevenítette fel nagyon átélhetően. Vagyis ezek a beszélgetések az oral history megvalósulásai is, hiszen olyan fontos történetek hangzanak el, amelyek másképp talán nem dokumentálódnának. Tervezitek összegyűjteni valamilyen archívumba a szalonok felvételeit, hogy mindig hozzáférhetőek legyenek?*

– A hanganyagok jó pár évre visszamenőleg megvannak, abból tervezünk hamarosan egy Szalon-podcastsorozatot elindítani. Ez azért is lenne izgalmas, mert különösen tanulságos ezeket az egyszeri beszélgetéseket, diskurzusokat évek távlatából visszahallgatni. Sajnos sokan nincsenek már köztünk, például Esterházy Péter, akinek csodás estét köszönhattünk. Emellett épp most, az ünnepünkre készülve idéztem fel, hogy a 2010-es, legelső esetet videóra rögzítettük, nagyon jó lenne megtalálni azt a tíz évvel ezelőtti felvételt, és belenézni, hogyan is kezdtük a Szalont...

– *Hogyan választod ki az egyes estek vendégeit, kötődik-e a meghívásuk valamely aktualitáshoz?*

– Mindig összefüggéseket keresek a téma, az évforduló, az irodalmi mű és a vendégek között. Szeretem akár úgy összehozni a vendégeimet a színpadon, hogy korábban együtt nem szerepeltek, de más-más szalon kapcsolódnak a Szalon aznapi tematikájához. A meglepetés, az improvizáció és az őszinte reakció nagyon fontos számomra. Nem a begyakorolt mondatok és viccek, hanem a felismerések, a katartikus pillanatok és a mélység izgat emberben, témában, könyvben, esten.

– *Van-e olyan a pódiumon elhangzott történetek sorából, ami különösképpen megragadt benned?*

– A legtöbb vendég hozott az estekre személyes történeteket, akár a művei születéséről, akár a családjáról. Megrázó volt Bartis Attilát hallgatni határátlépésről, Marosvásárhelyen hagyott emlékekről, édesapjáról és Szárhegyről. Körösi Zoltán író, aki már szintén nincs köztünk, egyszerre tudott bölcs tanítóként, laza barátként, humoros alkotóként és mély gondolkodóként meg-

nyilvánulni. Lator László, Sárközi Mátyás az irodalmi hagyományt, a Budapest Bár zenekar pedig a felhőtlen kikapcsolódást hozta el egy-egy estre.

– *Miközben ezt a levélbeszélgetést folytatjuk (2020 decemberében – szerk. megj.), épp lezajlott az Irodalmi Szalon tízéves születésnap ünnepsége, rendhagyó, ám annál izgalmasabb módon, hiszen a járvány miatt online rendezték. Ahogy visszanezíttem a felvételt, az jutott eszembe, Pajor Tamás slam-versének két sora akár napjaink mottója lehetne: „Mert az ember analóg, nem pedig digitális, / igen, még ha furamód rendszeresen imitál is.” Számodra és a vendégeknek milyen élmény volt ez a „digitális születésnap”, milyen visszajelzéseket kaptatok?*

– Amikor nyáron elkezdtek tervezni az ünnepséget, még egy nagyszabású gálaest lebegett a szemünk előtt, pedig a tavaszi járvány még közel volt, nem felejtettük. Őszre egyre nehezebb lett minden, és napról napra változott a helyzet. Aki rendezvényszervező, kulturális programokon dolgozik, tudja, miként szűkült a közeg, a tér, de igyekeztünk naprakészen reagálni az újabb és újabb határozatokra és a rémes egészségügyi helyzetre. Fellépőimnek naponta írtam levelet, így alakítottuk ki végül azt a verziót, hogy akihez tudunk, elmegyünk a stábbal, és az otthonában vesszük fel a beszélgetést, felolvasást, zenét – azt a produkciót, amivel az illető a gálára készül. Óriási élmény lett a forgatás, valamiféle összetartozás-tudat erősödött meg bennünk, amolyan érintés nélküli ölelés, melegség, hogy egyért dolgozunk, egy helyhez tartozunk. Ez megint csak világossá tette számomra, hogy a Szalon egyfajta közösségi élmény megteremtője is, ami az irodalomból fakad. A gálát végül sokan nézték meg, és azóta is emelkedik a nézettség, már tízezer emberhez jutott el a műsor, és több száz levelet kaptunk.

– *Tervezed ebben az online formában folytatni az esteket, míg vissza nem zökkenünk a régi rendbe?*

– Maradunk az online térben, amíg kell. Nem hagyjuk magukra az olvasókat, és nekünk sem lenne jó a csend: az olvasás lett az életünk, és ezt közösségben megélni pótolhatatlan élmény.

– *Ha vége a járványnak, hol folytatjátok majd az esteket? Lesz-e valamilyen változás, vagy a régi és kedvelt formában zajlanak tovább?*

– Gondolom, mindannyian azt latolgatjuk, mi lesz, ha vége a járványnak. A tervek szerint a Karinthy Színházba költözik a megújult Salon és az estek, a színpadon izgalmas, fiatalos díszletet építünk, ott beszélgetek majd klasszikus és kortárs irodalomról, kedvenc irodalmi hőseinkről és témáinkról. A költészet napjára tervezzük az online megtartott gála élő verzióját, de számos ötleten töröm még a fejem. A kávéházi létezésről sem szakadunk el: a Téka Könyvklub intim estjei továbbra is ebben a légkörben kerülnek megrendezésre.

– *Időközben más helyszíneket is az irodalmi élet megújult színtereivé avattál, például a New York Kávéházat vagy a Várkert Bazárt. Itt milyen típusú programokra várjátok majd az érdeklődőket?*

– Így van, büszke vagyok minden munkámra. A New York Kávéházban zajló sorozat számomra nagyon fontos, egyfajta otthonom gyermekkoromtól az a helyszín, és minden, amit képvisel. Papám ott dolgozott évtizedekig, de Térey János, Bartis Attila vagy Kemény István is hazatalált a New Yorkban. A Várkertben is folytatódnak az irodalmi estek, és egy régi-új helyszínen is nyitunk jövő ősszel – erről hamarosan bővebben mesélek, de az biztos: nemsokára a belvárosi forgatagban is egy kultikus irodalmi bázistól lesz hangos minden!

KÖTETAJÁNLÓK

- *Súlyosnak lenni – Az Előretolt Helyőrség Íróakadémia Kritikusai műhelyének antológiája*
Előretolt Helyőrség Íróakadémia, Budapest, 2020.

A kortárs magyar irodalom fellendítésében, új írói nemzedékek és törekvések pályára állításában érdekelt Előretolt Helyőrség Íróakadémia nem lehet érdektelen a kortárs kritika helyzete, állapota iránt sem.

Szükségessnek láttuk egy olyan kritikusai műhely létrehozását, amelynek keretében tehetséges fiatalok megtehetik az első lépéseket a maguk kritikusai pályáján, illetve már kritikusként bizonyított fiatalok lehetőséget kapnak a további fejlődésre, munkásságuk gazdagítására. Úgy gondoltuk, hogy az Íróakadémia fiatal költőket, prózaírókat elindító, pályára segítő szerepe, vállalása egy kritikusai műhely létrehozásával teljesebbé válik.

A Kritikusai műhely ezennel elindítja a tagjainak írásaiból összeálló könyvek sorozatát.

Elsőként, a sorozat nyitányaként, jelen kötetben a műhely tagjainak azokat a kritikáit olvashatjuk, amelyek az Előretolt Helyőrség Íróakadémia kiadójánál az elmúlt években megjelent könyvekről, többnyire az Íróakadémia hallgatóinak, mentorainak köteteiről íródtak.

A szerzők:

DORCSÁK RÉKA, 1991, Budapest

ELEK TIBOR, 1962, Nyíregyháza

KIS PETRONELLA, 1992, Cegléd

KOLOZSI ORSOLYA, 1980, Budapest

MÓRÉ TÜNDE, 1987, Miskolc

NAGYGÉCI KOVÁCS JÓZSEF, 1977, Sátoraljaújhely

SMID RÓBERT, 1986, Gyöngyös

„Az újságírás könnyedségére és a szépirodalom mélységeire építő szövegek komoly üzenetet tolmácsolnak felénk, mégis gördülékeny olvasásélményt nyújtanak.”

Dorcsák Réka

„Biztos, hogy a szépség esztétikája, következetes képi megalkotása nagy szerepet játszik a hatáskeltésben.”

Elek Tibor

„Számos esetben nem is a formákon van a hangsúly, hanem a rendkívül kifejező, lelkiállapotokat megjelenítő színeken.”

Kis Petronella

„A finom, arisztokratikus nyelvhasználat úgy képes minden arcpirító jelenet leírására, hogy egyetlen pillanatra sem válik trágárrá.”

Kolozsi Orsolya

„A megszólalók társadalmon kívüli helyzetére utal az a tény is, hogy amennyiben mégis hangot adnak panaszaiknak, akkor a társadalomhoz tartozó emberek nem hallják meg őket, vagy mondandójukat nem fogadják el hiteles kijelentéseként, panaszként.”

Móré Tünde

„...aki képes hitelesen szólni korosztályáról, történelmi koráról, a társadalomról, amelynek része, az úgy vall önmagáról, hogy kellő távlatokat képezve nem kevesebbet, mint a hitelességet veszí célba.”

Nagygéci Kovács József

„...a természet vagy az irodalom, amelyeket egy magasabb létezéssel vagyunk hajlamosak azonosítani, maguk is rendszereként, keretként lepleződnek le.”

Smid Róbert

Előszó

Az elmúlt évtizedekben a kortárs irodalom társadalmi helyzete, presztízse, kulturális reprezentációja sokat romlott, s vele együtt az irodalomkritikáé is. Ma már a napilapokban, még a hétvégi mellékleteikben sem lehet igazi kritikákat olvasni, sőt, lassan az irodalmi folyóiratok egy részéből is kikerülnek, más orgánumokról nem is beszélve. Párhuzamosan azzal, hogy az internetes fórumokon, blogokban stb. bárki kritikát mondhat, írhat bármiről. Talán ezért is gondolhatják némelyek, olvasók és írók is, hogy nincs már a kritikára szükség, mert van közvetlen olvasói visszajelzés. Pedig a felkészült, nagy olvasottsággal, gyakorlattal, tapasztalatokkal rendelkező kritikusok tevékenysége a normálisan, szervesen működő irodalmi élet fontos tényezője. Köz hely ma már, hogy irodalmi mű nem létezik az olvasója nélkül, s az első, sok esetben a mű sorsa szempontjából meghatározó olvasatokat éppen a kritikusok hozzák létre. A kortárs irodalmi kánon(ok) mindig a kortárs kritikák összjátékának, a különböző értelmezői közösségek érdekérvényesítő erejének, képességének eredménye(i). A tekintélyes, hatással bíró kritikusi pályák, értelmezői közösségek azonban nem a semmiből teremődnek, ha a kritikusok munkájára nincs kereslet, ha nincs megbecsültségük,

akkor könnyen kedvüket veszthetik, másfelé orientálódhatnak az arra hivatott irodalmárok is. Léteznek ellenkező vélemények, de a kortárs magyar irodalom szerzői nem kevésbé érdekes, nem kevésbé értékes műveket hoznak létre és fognak létrehozni, mint a korábbi korokban, s ezeknek szükségük van ma is, szükségük lesz holnap is a kritikai megmérettetésre és visszajelzésre. Sem a kortárs irodalom, sem a kortárs kritika nincs válságban (vagy ha igen, akkor mindig is abban volt), csupán az irodalom helyzete, pozíciói és az irodalomkritika helyzete, lehetőségei változtak meg az elmúlt évtizedekben radikálisan, ez téveszt meg sokakat.

Az irodalomkritika a legutóbbi évtizedekben, miközben minden korábbinál sokszínűbbé, változatosabb beszédmódúvá vált, nem tudta elég hatékonyan megvalósítani a kortárs irodalommal összefüggésben az elemző, értelmező, értékfelmutató, az olvasót orientáló szerepét. Ennek vannak külső, részben már érintett társadalmi okai: az irodalmi-kulturális tér átalakulása, a presztízs csökkenése, a megbecsültség hiánya (méltatlan honoráriumok, díjak, ösztöndíjak kevés száma), az írott és elektronikus médiában való háttérbe szorulás (lásd: a köztvévé számos csatornáján egyetlen kimondottan kortárs irodalmi műsor nincs), az internetes lehetőségek felhígító hatása stb. Ugyanakkor vannak belső, szakmai okai is, például a nyolcvanas-kilencvenes években túlzottan elterjedt „tudományos”, szaktudományos kritika különböző elméleti megfontolásokkal és hivatkozásokkal, tekervényes, idegen szakkifejezésekkel terhelt fogalmazásmódjának olvasót, kritikust egyaránt elidegenítő hatása, a politikai értékrendek és a különböző érdekcsoportok szempontjainak való megfelelési kényszer, a populáris trendekhez (lektúr- és bulvárigényekhez) való alkalmazkodás.

A kortárs magyar irodalom fellendítésében, új írói nemzedékek és törekvések pályára állításában érdekelt Előretolt Helyőség Íróakadémia nem lehet érdektelen a kortárs kritika helyzete, állapota iránt sem. A vázolt negatív társadalmi körülmények megváltoztatására kevésbé van módja, de a maga eszközeivel és lehetőségeivel belülről, a kritikairás mestersége irányából elindíthat pozitív irányú változásokat.

A fentiek miatt szükségesnek láttuk egy olyan kritikusi műhely létrehozását, amelynek keretében tehetséges fiatalok megismerkedhetnek a kritikaírás történetével, elméletével, gyakorlatával, és megtehetik az első lépéseket a maguk kritikusi pályáján, illetve már kritikusként bizonyított fiatalok lehetőséget kapnak a további fejlődésre, munkásságuk gazdagítására. Úgy gondoltuk, hogy az Íróakadémia fiatal költőket, prózaírókat elindító, pályára segítő szerepe, vállalása egy kritikusi műhely létrehozásával teljesebben ki.

Olyan kritikusi műhely létrehozásával, amelyből kikerülve a fiatalok rendelkeznek a szükséges irodalomelméleti, irodalomtörténeti ismeretekkel, műveltséganyaggal, klasszikus és kortárs vonatkoztatási lehetőségekkel, kritikai írásaikban azonban nem az ilyen irányú felvértezettséget akarják bizonyítani, hanem az irodalomértést, a műértést elősegíteni. Olyan kritikusi műhely létrehozásával, amelynek tagjai nem egy szűk szakmai elithez, nem politikai és más érdekcsoportokhoz, hanem a szélesebb olvasóközönséghez szólnak majd; ehhez illő nyelven és fogalomkészlettel feltárják, megmutatják a művek immanens természetét, működésmódját (erényeikkel és hibáikkal), interdiszciplináris és morális, illetve társadalmi vonatkoztatási lehetőségeikkel együtt. Fontosnak tartottuk, hogy a kritikusi műhelyből kikerülőket a szakmai biztonság mellett szemléleti tágasság, a különféle esztétikák, beszédmódok iránti nyitottság és az összmagyar irodalomban való gondolkodás jellemezze. Korunkban egyre nő a távolság az igényes szépirodalom és a közönség között, mind nagyobb szükség van a távolságok áthidalására, a mű és az olvasó közötti közvetítésre, a kritika figyelemfelhívó, orientáló szerepének fölerősítésére. A kritika, amennyiben képes ebbe az irányba előrelépni, nemcsak a kortárs magyar irodalomnak, de a nemzeti közösség egészének hasznára válik.

A Kritikusi műhely első három évének tagjai közül főként a mentorok az elmúlt időszakban a saját korábbi és újabb írásaikból álló köteteik anyagán is dolgozhattak, ezeket a kritikai összeállításokat egy könyvsorozat keretében rövidesen kézbe is vehetjük

az Előretolt Helyőrség Íróakadémia kiadója jóvoltából. Elsőként, a sorozat nyitányaként, jelen kötetben a műhely 2017–2020 közötti tagjainak (Dorcsák Réka, Kis Petronella, Kolozsi Orsolya, Móré Tünde, Nagygéci Kovács József, Smid Róbert) azokat a kritikáit olvashatjuk, amelyek a kiadónál az elmúlt években megjelent könyvekről, többnyire az Íróakadémia hallgatóinak, mentorainak köteteiről íródtak.

Az irodalomtörténet számtalan példával tanúskodik arról, hogy a jelentős írói nemzedékek, sőt az egyes jelentős írói életművek háttérében milyen nagy szerepük volt az őket megvilágító kritikai teljesítményeknek. Az Előretolt Helyőrség Íróakadémia keretei között a kritikusok rendkívüli lehetőségeket kapnak a részben velük együtt tanuló, gondolkodó, alkotó szépírók munkájának megismerésére, miközben a szépíróknak is hasznára válhat a kritikusai szempontokkal és eljárásokkal való közvetlenebb találkozás. A fiatal költők, írók és kritikusok „együttélése” olyan kölcsönösen megtermékenyítő hatással járhat, amelynek egyik első eredményét van most szerencsém az érdeklődő Olvasó figyelmébe ajánlani.

Elek Tibor,
a Kritikus műhely vezetője

♦ **Kis Petronella: Műfajok szimfóniája**
Előretolt Helyőrség Íróakadémia, Budapest, 2020.

„Szesélyessége leképezi az európai népek által elszenvedett történelmi sorscsapások kontinuitását, melyben »a harmónia kivételes, a káosz folyamatos«.”

A kötetben található írások három téma köré szerveződnek: ezek a történelem, a halál és a zene irodalmi és színházi ábrázolásmódjai, melyeket motivikusan, illetve a megjelenített időszak alapján rendeztem össze. A kötet első fele többnyire kronologikusan halad a huszadik századi történelem mentén, második részében pedig az időben kevésbé behatárolható művek kaptak helyet. Igyekeztem műfajilag minél színesebb repertoárt összeválogatni, a naplótól a zeneileg megkomponált szépirodalmi alkotásokon át a tudományos jellegű esszéketig, de egymás mellé állítani ugyanazon korszak vagy műfaj különböző megközelítéseit is. Így a kritikák nemcsak egy-egy művet láttatnak, hanem összefonódva, körképszerűen ki is rajzolják ezen tematikák néhány lehetséges feldolgozási módját a kortárs művészetben.

KIS PETRONELLA

(Cegléd, 1992) irodalom- és színházkritikus, az Irodalmi Jelen kritikarovatának szerkesztője, PhD-hallgató a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen. Kutatási területe a századforduló és Csáth Géza életműve, mediális kölcsönhatások főként irodalom és zene kö-

zött, prózai szövegek zenei narrációs, kompozíciós technikái.

A lét körforgása

(Marcsák Gergely: *Fekete-Tisza*.
Előretolt Helyőrség Íróakadémia, Budapest, 2019)

Marcsák Gergely első kötetében, amely 2019-ben elnyerte a Gérecz Attila-, a Khelidón-, illetve a Könyv-Nívódíjat is, változatos, akár kísérletezőnek is mondható, mégis kiforrott és egyedi megszólalásmódokkal találkozhatunk. A szerző témaválasztásai, a szövegek által sugallt kulturális, történelmi, néprajzi hagyománytisztelő és -közvetítő értékrend, illetve a klasszikus műfajokat (például a balladát és az epigrammát) megidéző versek ritkán jelennek meg pályakezdők kötetében. A *Fekete-Tisza* címe a szerző szülőföldjére, Kárpátaljára utal, és mivel a Tisza innen ered, ez a motívum a szerző eddigi életművének, költői pályafutásának kiindulópontjaként is értelmezhető, hiszen a kötet egészében hangsúlyos szerepet kap ez a vidék. Marcsák többnyire kerüli a kortárs költészeti trendeket, ugyanakkor reflektál a 21. század aktuális problémáira, többek között a magyarországi elöregedő társadalomra és a születésszám-csökkenésre (*Nagyapa*), valamint a Csernobilt is megidéző, de egyre inkább fenyegető méreteket öltő atomenergia veszélyeire (*Jódeső*) és a környezet-szennyezésre (*Milyen volt...*).

A *Fekete-Tisza* versei három ciklusra oszlanak. Tematikailag az első, *A vonatokról* című a leginkább koherens, amelynek első szövegeiben a meghalás folyamata egy magányos, monoton, zaklató utazásként értelmeződik, a végállomásra érkezés pedig a meg- és felszabadulás érzetét kelti. Több vers valamilyen történelmi eseményre, a háborúra, a diktatúra általi elnyomásra, illetve az '56-os forradalomra reflektál. A *Különjárat* című műben a lírai én többes szám első személyben beszél, és sorsközösséget

vállal utastársaival – ennek megszólalásmódja a reformkori költészetet (Berzsenyit, Vörösmartyt, Kölcseyt) idézi.

Marcsák Gergely azonban nemcsak költőként alkot, hanem zenészként is: rendszeresen fellép irodalmi rendezvényeken, esetenként, ahol gitározik és énekel, illetve mások megzenésített verseit adja elő. Ez verseinek a világában is megmutatkozik, például a *lapszélvers lágerimákhoz* címűnek ritmusosságában, ismétlődő motívumaiban, soraiban, és utóbbit a szerző remekül aknázza ki a gondolatok jelentésárnyalatainak transzformálásával és az egyes versszakok összekötésével, illetve keretezésével: „*tűzhe-lyen melegítjük a maltert / hogy szavainkat összefogja / és ami utánunk marad / ne tudja csonkítani a fagy / széthordani a szél [...] de melegítjük a maltert / hogy szavainkat összefogja / és ne hordja szét őket az idő*”. Az elzárttság, a végtelen hosszúnak tűnő idő és az életért való fohászkodás ábrázolódik ebben a szövegben. Az oroszországi vorkutai üzemben dolgozó foglyok így élik mindennapjaikat: egyetlen kapcsolatuk, kommunikációs csatornájuk a külvilággal Isten. A vers az ő tudatukban kavargó rémületet és kilátástalanságot rekonstruálja, és az esemény verstárggyá avatásával arra is utal: azzal állíthatunk emléket a kényszermunkára ítélteknek, ha nem hagyjuk feledésbe merülni a történelmi bűnöket. A címadó vers ritmusos ciklikusságával, dallamosságával az élet és a halál körforgására játszik rá, az ember és a természet eredendő harmóniáját, valamint a nemzedékek, generációk közti továbbörökítés, -öröklődés problematikáját tematizálja. A víz egyrészt az emberi sejteket megalkotó, a növekedéshez és fejlődéshez nélkülözhetetlen képződményként, másrészt pedig a túlvilágra átsegíteni képes áramlatként jelenik meg. „*Hasamban hordom szegyenemre / oláh zsványok gyermekét. / Üt-rúg, amint az apja tette, / és gyűlölet feszíti szét. / A magzatvízben úszva érzi, / hogy engem verni, ölni kell. / A vére bűnre így vezérli / csöpp karját, mellyel más ölel*”.

A második ciklus versei – ahogy *Az alkony a vitrinben* cím is tükrözi – különleges hangulatokat árasztanak, és többnyire nyugalmat sugárzó, statikus képekből állnak össze ezek a belső,

önmagunkban való lelki barangolások. Az első (*Alkony a vitrinben*) és az utolsó (*Terek*) szövegben egyaránt hangsúlyosan ábrázolódik a hiányállapot, és ezek az egész ciklust keretezik: „*Nem félhetünk, de a megjósolt jövő / esti nyugal munkra mégis terhet ereszt, / és meg sem fogant gyermekünk alatt / a korhadó padló recsegni kezd. / A deszkák közé szögeket verhetünk, / de már ez az igyekezet is kevés, / hiszen alsó szomszédjaink sincsenek, / kiket zavarhatna a recsegés*” (*Alkony a vitrinben*), „*és csalódní fog, ha ideköltözne / törmelékekből állítani össze / a feloldozó, sosemvolt egészet, / tereit már régen jól belakta, / kezdettől lapul padlóí alatt a / mindent átható, földszagú enyészet*” (*Terek*). Több költeményben kiemelkedő szerepet kap az otthon kiüresedettsége, illetve az ember jelenlétének hiánya a kietlen köztereken. Viszszatérő motívum a kámfor és a menta is, valamint ebből következően a homály és a bódultság állapota, amely a versbeszélő félálomban vagy valamilyen önkívületi, öntudatlan állapotban való létezését is reprezentálhatja (akár az alkohol miatt, akár a meghitt szerelmi egyesülés hevében). A már említett záró, *Terek* című vers második strófájának négy sorából háromban is felbukkan egy-egy olyan szó, amely emblematikus verseket és a legnagyobb költőinket idézi: a „számadás” Kosztolányit, a „rászéméljen” József Attilát, a „plakát” Pilinszkyt (a harmadik versszak „sosemvolt egész” szókapcsolata pedig erőteljesen Kálnoky László költészetére hajaz). A lírai én az ő nyomdokaikon haladva szembesül az elkerülhetetlenül kísértő halállal. Az egyetlen vers, amely kissé kilóg a ciklus szerkezetéből, az a *Karácsonyi vásár*: ez kevésbé absztrakt képeket használ, szókészlete jóval hétköznapiabb, köznyelvibb, mint a többi szövegé, szentimentalizmusa azonban helyenként túlcsoordul („*Csókot adtál, s a föld remegni kezdett, „a titkos rezgés máig is ott maradt, / s rendre felbukkan, ha két száz összeér*”).

A harmadik ciklus (*Éber estén*) üde színfoltjai azok a versek, melyeknek szókészlete Kárpátaljáról ered, és ukrán eredetű szó vagy az ottani magyar dialektus része. Ennélfogva ahhoz, hogy például az *Opsit* megértsük, némi háttérkutakodásra lehet szük-

ségünk, de ennek hiányában is izgalmas rejtvényként funkcionálhat a szöveg, melynek olvasása során a befogadó a magyar szavak segítségével megpróbálhatja kitalálni, mit takarhatnak az idegen szavak – a kreatív játék lehetősége adott. A ciklusban felbukkan egy olyan vers is, amely Farkas Wellmann Endre stílusában íródott (a *Silviáról és a Halálról* című, de Marcsák a költőnek több versét meg is zenésítette, melyeket közös pódiumműsorukban többször előadtak), és ekkor, a kötet utolsó lapjain éles váltás történik: Marcsák játékos oldala után a humoros is megmutatkozik. A megszólalásmódok és a versformák sokszínűsége miatt úgy tűnik, a szerző még keresi saját költői hangját, a hozzá leginkább illő stílusirányt, ennek ellenére debütökötete nem válik széttartóvá, a rajta végigvonuló motivikus komplexitás miatt – hiszen a halál és a természet, illetve a bibliai motívumok, valamint a történelmi tematika a második és a harmadik ciklusban is össze-

tartja a szövegkorpuszt – nagy műveltségről és érettségről tanúskodik, kiegyenlített színvonalát tekintve egyik irányról sem mondható el, hogy a későbbiekben ne válhatna Marcsák költészetének fő sodrává.

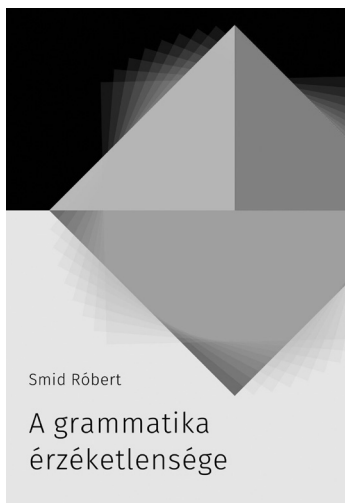

Fotó: Kis László

- ♦ **Smid Róbert: *A grammatika érzéketlensége***
Előretolt Helyőrség Íróakadémia, Budapest, 2020.

„...az embert a körülményei csak annyiban határozzák meg, amennyiben a költészet képessé válik e viszonyra reflexióval szolgálni.”

Jelen kötet címe megegyezik a legelső kritikáméval, amely több mint egy évtizeddel ezelőtt született NyerGES Gábor Ádám debütkötetéről, az alcím pedig az X- és az Y-generációkra utal, amelyeknek szépíróiról szólnak ezek az írások. Igyekeztem úgy összeállítani a kötetet, hogy minden szempontból látszanak az arányok: hogy nagyjából másfélszer annyit írtam a fiatalokról, mint a középnemzedék tagjairól, hogy gyakrabban írok lírákötetekről, mint prózáról stb. A „grammatika érzéketlensége” utal az olvasásmódokra, amelyről a kritikák egyértelműen tanúskodnak: elemző, szoros olvasás – ez megmagyarázza a líra „felülreprezentáltságát” a kritikai munkásságomban –, mely legtöbbször tartózkodik a nyílt értéktől, ugyanakkor az elemzésekből ki kell rajzolódjék a szöveg súlya, nehézkedése is az olvasó előtt; az, hogy az egyes kötetek milyen sikerrel mozgatják tétjeiket.

Smid Róbert

(Gyöngyös, 1986) PhD irodalom- és kultúratudós, az ELTE Általános Irodalomtudományi Kutatócsoportjának tagja, az Előretolt Helyőrség Íróakadémia oktatója és vezető szerkesztője. Kutatási te-

rületei: ökokritika, bioirodalom, klímafikció; az irodalom kartografikus kultúrtechnikái; médium-filozófia és mediális kultúratudomány. Első könyve *Sigmund Freud és Jacques Lacan papírgépei* címmel jelent meg az Előretolt Helyőrség Íróakadémiánál, és elnyerte a Magyar Írószövetség Debüt-díját.

Briliáns (képzelt) barátom

(Regős Mátvás: *Patyik Fedon élete*.
Előretolt Helyőrség Íróakadémia, Budapest, 2019)

Ha sokunknak volt is gyermekkorában képzeletbeli barátja, valószínűleg kevesen formálták a vele való viszonyukat verseskötetté úgy, mint Regős Mátvás. A *Patyik Fedon élete* két ciklusa közül az első Fedon alakját dolgozza ki a barát gondolatainak közlésével olyan témákról, mint a vallás, a történelem, a munka, a költészet vagy éppen a szerelem. A második ciklus a talált kézirat technikájának irodalmi hagyományát használva adja közre a képzeletbeli barát verseit, egyszersmind példát szolgáltatva arra, hogy az első részben megismert elvek, gondolatok miként találhatnak maguknak irodalmi formát a fikciós költői életműben. Regős tehát egyszerre avanzsál Fedon lírai önéletrajzírójává és kiadói szerkesztőjévé.

A gyermekkor mint inspirációs forrás természetesen nem ritka jelenség a kortárs magyar irodalomban – például Dragomán Györgynél *A fehér királyban* a Ceaușescu-diktatúra minél közvetlenebb bemutatását szolgálta a gyermeki perspektíva, Nádas Péter prózapoétikájában pedig a naiv érzékelés, a tisztán szenzuális nyelv egyik eminens biztosítéka a gyermek tapasztalati tere. Regősnél a gyermeki hang talán ez utóbbival rokonítható, ugyanis a kettős keretezés ellenére – tehát hogy Fedon képzeletbeli barátként egy gyermek fikciója, viszont alakjának versben megírt-

sága eleve fikciós alapként szolgál ehhez – a versek meglehetősen közvetlenséggel éreztetik az olvasóval a helyzetek atmoszféráját („Egész este vigasztalni próbált, én addigra már / úgysem élek és hasonló, s ez mindaddig tar- / tott, míg meg nem kérdeztem, hogy Fedon, mi- / lyen verset írnál te rólam? Karcsú alakja meg- / nyúlt, lehullott róla anyám köntöse, én láttam, / hogy alatta meztelen. // Szomorú tekintettel végigmért, hogy te kis piszok, / nem tartod be a szabályokat.” Fedon mesél a történelemeről). Másképp megfogalmazva, bár Fedon karakterével több poétikai szűrőn keresztül találkozunk, a hozzá kapcsolható benyomások, érzések és hangulatok nagyon is átélhető élményekként adódnak a versbeszédben. A félelem, a féltés vagy a csodálat, amelyeket a lírai énben kiváltanak Fedon cselekedetei, észrevétlenül erőt vesznek az e vallomásokot olvasókon is.

Meglepő lehet, hogy amikor Fedon saját verseivel szembesülünk a könyv kétharmadánál, akkor elillan a vallomásos retorika, és közömbösen leíró hangvétellel él a szövegek megszólalója. Első olvasásra azt gondolhatnánk, bizonyos darabokban ő maga talál ki újabb képzeletbeli barátokat, ezzel megismételve szerzőjének kettős teremtésaktusát, tudniillik hogy kitalálta őt, sőt, ezt versben is megírta. Hamar rádöbbenhetünk azonban arra, hogy a Fedonhoz hasonló furcsa alakok valójában teremtője családjának tagjai lehetnek („Karácsonyi ingében látja őt, amint mohás koszo- / rúval igyekszik egy halott sírjához, kezénél fogva / vonszolja hazudós fiát.” Az ócska és a halott). Ekkor kapjuk meg a gyermeki én és Fedon viszonyának fonákját: míg az első ciklus megszólalója a Fedonnal kapcsolatos benyomásairól versel, addig a másodikban Fedon írja le, milyennek látja kitalálója rokonait és barátait.

Bár a kötet átlátható szerkezetéből és a ciklusok kimunkált, homogén hangvételéből könnyen arra következtethetnénk, hogy a *Patyik Fedon* életének egyetlen markáns olvasata van, rétegzettségét jól jelzi, hogy a lírai életrajz mellett látens mód tartalmaz néhányat a kortárs ifjúsági regények szüzsélemeiből is. Ugyanis azzal párhuzamosan, hogy a versek meggrajzolják Fedon alakjának

kontúrjait, a hangsúly átkerül annak a látszólag háttérben maradó alakjára, aki mindezt véghez viszi („*Arra gondolok, mit tenne ma Fedon, hogyha túl- / éli azt az évet, ha Isten nem tolaakszik belém, / ő pedig megmarad. Akkoriban vittek el óvodába, / a halállal is akkor találkoztam, mert Nagymama / meghalt, szóval épp mikor kellett volna, elment / ez a gyönyörű lángész.*” *Patyik Fedon, ha élne*). Ennek köszönhetően pedig egyúttal tanúi lehetünk egy felnövéstörténetnek is – manapság divatosabb kifejezéssel élve, a versek olvashatók ún. „coming of age”-narratívaként is a gyermeki beszélő nézőpontja felől. Ebben a történeti ívben Fedon nemcsak barátként van jelen, hanem bizonyos darabokban példakép, máskor a lírai alany alteregójaként működik, néha pedig vagy a felettes énjét játssza, vagy épp a tudatalattijának a kivételése. Tehát akármennyire egy sokoldalú aranyifjú figurája áll a versek előterében, legkésőbb a kötet végére világossá válik, hogy ilyen kiforrott lírai hangot és stiláris egységet csak egy olyan fiatal költő tud előállítani, aki maga sincs híján valamennyi poétikai csíny ismeretének.

Fotó: Aczél Márk

♦ **Kolozsi Orsolya: Olvasónézet**
Előretolt Helyőrség Íróakadémia, Budapest, 2020.

„...sok rétege van, sok gondolkodnivalót ad, de úgy, hogy ezeket a problémákat nem feltűnő módon, erőszakosan tolja elénk, hanem finoman engedi, hogy észrevegyük őket: azokat és annyit, amennyire épp szükségünk van, vagy amennyit elbírunk.”

Ez a kötet az elmúlt nyolc évben írt kritikáimból válogat, elsősorban azokat az írásokat tartalmazza, melyek számomra kedves kötetekről szólnak. Megmutatják, mi az, amit érdekesnek, izgalmasnak találtam ezeknek az éveknek a könyvterméséből.

Olvasni jó. Írni az olvasmányélményről szintén jó. De olvasni még jobb. Nem az írás miatt olvasok, hanem az olvasás miatt írok. A kritikaírás talán, az olvasás viszont soha nem lehet szakma. Mégis, az ember elsősorban olvasó, és csak utána kritikus. Jó olvasónak lenni a legfontosabb, ehhez nem sok minden kell, csak megszállottan olvasni. Ígyekszem.

KOLOZSI ORSOLYA

(Budapest, 1980) tanár, kritikus.

Első kritikagyűjteménye 2011-ben jelent meg *A szöveg árnyéka* címen, 2016-ban Bárka-díjat kapott. Kortárs irodalmi szövegekről ír kritikákat, az Előretolt Helyőrség Íróakadémia mentora.

Századfordulós akcióregény

(Pataki Tamás: *Murokffyban vérré válik az abszint, és lóvá teszi az ördögöt*.
Előretolt Helyőrség Íróakadémia, Budapest, 2018)

Pataki Tamás első, veretes című (*Murokffyban vérré válik az abszint, és lóvá teszi az ördögöt*) regényének főhőse a fülszöveg szerint „*olyan, akár Szindbád, Kakuk Marci, Münchhausen báró*”. Bár egyik sem elvetendő párhuzam, a Rezeda Kázmérral való irodalmi rokonság mégis sokkal erőteljesebbnek tűnik. Szindbád nosztalgikussága és rezignáltsága, az öregedéssel való szembenézése helyett itt egy Rezedához hasonlóan féktelen gavallérral találkozhatunk, kinek egész élete a nők körül forog. Az előképek között felmerülhet még Hány János alakja is, a túlzások, a nagyotmondásra való hajlam miatt, de a furfangos, csavaros eszű székely góbék történet-szövési stílusa is feldereng a főhős/elbeszélő történeteiben. Ezenkívül Cholnoky Viktor elbeszéléseinek visszatérő hőstét, Trivulziót is megidézi, aki az egyik fejezetben hírhedt üvegszemével együtt elő is kerül. Nagy múltú hőstípus tehát Murokffy Tódor Ede, és nem is feltétlenül kell évtizedekkel visszamenni az irodalomtörténetben, hogy előzményt találjunk, hiszen Kerékgyártó István 2009-ben megjelent regényének, a *Trüffel Milánnak* címszereplője szintén egy, a századforduló Monarchiájában tevékenykedő és hasonlóan bohém, fényűző életet élő pikaró. A Kerékgyártó-regénnyel ellentétben azonban itt a pikareszkregény hagyományait felelevenítő szövegben nem dominál sem a társadalom-, sem a jellemrajz, nem közelít túlságosan nagy mélységek felé sem a lélekábrázolás, sem a történelmi korszak bemutatása, elsődleges célja láthatóan és egyértelműen a szórakoztatás.

A szöveg humora pedig elsősorban a nyelvében teremődik meg. Pataki Tamás rendkívüli leleménnyel alkotja meg a 19–20. század fordulójának pajzán, mégis arisztokratikus nyelvét. A regény fejezetei tobzódnak a hasonlatokban, a *mint* és az *úgy* kulcsszavak; nincs olyan jelenség vagy történés, mely ne lenne valamihez hasonlítva, voltaképpen egy hatalmas, színes-szagos hasonlat- és metaforatengerbe kerül a többször is megszólított olvasó: „*Egy nagy zokogás volt*

a város, esett, esett szakadatlanul, s az ólmosult cseppek, mint kis puskagolyók robbantak szét az utcákon futkározó népség fejébúbján. Mindent eláztatott a bolhacombszínű szürkeség; a lányok lázas orcái most olyanoknak tűntek, mintha hamvat szórtak volna rájuk.” Rendkívül élő szöveg jön létre Murokffy fiktív narrációjából, melyet a csapongó képzelet és a merész képzettársítások jellemeznek. A finom, arisztokratikus nyelvhasználat úgy képes minden arcpirító jelenet leírására, hogy egyetlen pillanatra sem válik trágárrá. A kötet humora is épp ebben az eufemisztikusan fogalmazó, szofisztikáltnak tűnő beszédmódban rejlik, mely képes a legvaskosabb, legnaturalistább aktus vagy látvány megragadására. A Murokffyt körülvevő valóság és annak nyelvi megformálása között feszülő ellentét az, ami a szöveg elevenségét adja, és egyik legnagyobb erőssége is. Különösen virtuóz az elbeszélő a vizuális jelenségek megragadásakor, ezekben tobzódik a szöveg. Olyannyira, hogy néha már túl sok is lesz mindez, az emészthetetlenségig sűrűvé, szinte áthatolhatatlanná válik, hiszen nincs olyan jelző vagy félmondat, melyben ne bújna el egy poén, egy fricska, egy ironikus kiszólás. Talán emiatt válik az egyébként sodró történetvezetésű mű sokszor lassúvá, nehezen befogadhatóvá, és valószínűleg csak a poénok felét, harmadát képes felfogni az olvasó, első alkalommal legalábbis.

Az a lelemény, mely nyelvi szempontból jellemzi a szöveget, a szerkezetében kevésbé dominál. A regény fejezetei külön-külön kis történetek, anekdoták Murokffy mozgalmas életének legkülönlegesebb eseményeiből. A túlvilági utazás, a fanyalgó kritikusokat kivégzéssel rettegésben tartó költő, a furcsa alkimista kísérletei, a lányokat elrabló gróf üldözése mind izgalmas történet, de felépítésük nem hibátlan. Maga a regény mintha tartana valahonnan valahová (bemutakozással indul, majd a hős halálával zárul), szépen keretezi is az ördöggel való első és harmadik találkozás, de a felfűzött történetek sokszor aránytalanok, félbehagyottak, ráadásul gyakran önismétlők. A fejezetek roadmovie-szerűen, gyors tempóban következnek egymásra, többségükben az üldözés vagy épp az üldözöttség dominál, Murokffy James Bondként szabadul ki, és oldja meg a szituációkat, mindez mégsem képes hosszú távon és tartósan lekötni a befogadót. A pika-

reszk utazója igazából nem tart sehonnan sehová, nem fejlődik, nem alakul, és ez némi hiányérzetet okoz.

Murokffy erdélyi származású nemes, neve egyrészt erdélyi gyökereit sejteti, másrészt a murok különösebben elszabadult fantázia nélkül is fallikus szimbólumként értelmezhető, különösen, miután megismerjük a címszereplő habitusát, értékrendjét. Élete fókuszában ugyanis egyértelműen a nők állnak, több fejezetben a nők védelmezőjeként tünteti fel magát, de nem gáncs nélküli lovag, a nőket kielégíthetetlen szexuális vágya tárgyaként értelmezi csupán, testük leírására oldalakat szentel, de a nő itt egyértelműen tárgy, gyönyörű és kíváncsú luxuscikk, kinek testén kívül nincsen más dimenziója. Védelmezni lehet, megkívánni és elcsábítani, ahogyan ezt fejezetről fejezetre meg is teszi az elbeszélő. Megszámlálhatatlanul sok hódításnak lehetünk szemtanúi, a főhős nem tud betelni a nőkkel, és természetesen a nők sem vele. Ez a megzabolázhatatlan férfiasság és az erőteljes erotikus atmoszféra már a borítón is felsejlik, a regény tehát nem árul zsákbamacskát. Ez a nőket tárgyiasító, nagyon macsó, már-már hímsoviniszta világ rendkívül ellenszenvenessé tehetné Murokffyt, és egyben az egész regényt, még egy nem túlságosan feminista olvasó számára is (különösképpen napjaink #metoo-kampányoktól hangos kontextusában), ha nem lenne érezhető a mögöttes (ön)íronia. Egy percig sem vehető komolyan a szöveg, nem is akarja, hogy komolyan vegyük, és valószínűleg óriásit tévedünk, ha mégis annak vesszük, s nők kizsákmányolásáról, megalázásáról beszélünk. Egy végletekig karikírozott főhős kalandjait követhetjük nyomon, aki nyilvánvalóan nárcisztikus, szociopata figura, így lehetetlen egy percig is komolyan venni, és haragudni sem lehet rá hazugságai, énközpontúsága vagy domináns, kizsákmányoló személyisége miatt. Murokffy egy nyilvánvaló vicc, és még azt sem tudni, hogy ő maga nincs-e száz százalékgig tisztában ezzel, tehát egész magatartása nem csupán az önironia egy sajátos megnyilvánulási formája-e.

A sokszor csodákkal (vagy határtalan lódításokkal) szegélyezett mágikus szövegben visszatérő elem az ördöggel való találkozás (és ezt a cím is hangsúlyossá teszi), pontosan három alkalommal próbálja meg az ördög különféle módokon és formákban megszerez-

ni folyamatosan tivornyázó hősünk lelkét. De nincs az az ajánlat, mely a kicsapongó kalandort kísértésbe ejtené, az elkárkozásba vinné, sőt, nemcsak visszautasítja az ördög ajánlatait, hanem minden alkalommal túl is jár az eszén. A fausti probléma regénybe szövése szintén ironikus gesztus, hiszen ami nem sikerült a tudásra vágyó, nagy formátumú Faustnak, az az élvhajhász, két lábon járó férfiaságként megjelenő Murokffynak különösebb nehézség nélkül összejön. A gondolkodás és a tudás mindenhatóságára épülő európai értékmodell kifigurázásaként értelmezhető ez a három találkozás, amellet, hogy a szöveg szerveződésén erőteljesen nyomot hagyó népmesei hagyományhoz is köti a regényt.

Pataki regénye kisebb gyengeségei ellenére is sajátos színfoltja a mai fiatal prózának, elüt az uralkodó trendektől. Humoros polgárpukkasztása szórakoztató olvasmánnyá teszi, s talán nem is kíván többet (és ez egyáltalán nem kis cél) ez a kötet, mint hogy gyö-

nyörűséget és kellemes perceket szerezzen olvasójának. Murokffy életfelfogásának értelmében: *„Tudjátok jól, hogy sosem titkoltam: életem minden pillanatában a gyönyört hajszoltam. Ez a bohémek filozófiája, melynek kedvéért könnyű szívvel áldozom fel mindazt, ami a nyárspolgárok számára az élet legfőbb céljának tűnik.”*

Fotó: Greta Media Photo

♦ **Nagygéci Kovács József:** *Fésülködj, ne hadarj, húzd ki magad!*

Előretolt Helyőrség Íróakadémia, Budapest, 2020.

„Meg vagyok híva én, az olvasó, nincs rám terhelve semmi.”

Ez a cím egy Hankiss Elemérhez kötődő anekdota összefoglaló mottója, őt a történet szerint édesapja ezzel a hat szóval engedte el az életbe. Első hallásra csak praktikus jó tanácsok ezek, második, harmadik stb. olvasásra mindenfélét belegondolhat az ember.

Nem áll távol tőlem, hogy a fentieket számonkérjem egy-egy alkotáson: kellően rendezett-e, artikulál-e, van-e tartása. Ezt a hármat vizsgálják a szövegek. Mert miközben örömmel átengedem „az ácsnak az építkezés örömét” (Szilasi), nagyon helyes, építsen csak az az építő, azért csak meg kell nézni, hogy alapja van-e annak a háznak, beesik-e az eső, a hó, befúj-e a szél, meg hogy van-e bent asztal, körülülhető. Vagy inkább ez egy olyan ház, amibe direkt esik be a hó, attól szép, ez a másik meg sokszobás, a harmadik tömbház és így tovább.

Fotó: Bertalan Johanna

NAGYGÉCI KOVÁCS JÓZSEF

(1977, Sátoraljaújhely) kritikus. Erdőkertesen él.

Senkise

(Horváth László Imre: *A Kicsi embere*.
Előretolt Helyőrség Íróakadémia, Budapest, 2019)

Nincs új a nap alatt: Horváth László Imre újra történelmi regénnyel jelentkezett, amelynek ezúttal – hogy erre is érvényes legyen a mondás – revitalizálódó mítoszok szövik a vezérfonalát. A költőként is ismert szerző első tematikus prózája a méltatlanul keveset hivatkozott alternatív történelmi regény, a *Lett este és lett reggel* a második világháború idején (és azon túl), a *Helyőrség Maszarában* Krisztus után 73-ban, a zsidó háború idején játszódik. Legújabb regényének, az *A Kicsi emberének* helyszíne Magyarország, ideje a második világháború vége és az azt követő időszak, az átalakulás, később a diktatúra korszaka. Ám, ahogy Horváth regényeinél megszokhattuk, az ábrázolt korszak most is elsősorban egy egyetemes érvényű mondanivaló díszlete, és benne a szereplők történetei az általános emberire mutatnak.

A főszereplő története különleges, az első világháború után kezdődik, és a nyolcvanas-kilencvenes évek fordulóján ér véget. Elbeszélője maga a főszereplő, visszatekintést, memoárt olvasunk. Egy hosszú elbeszélés, illetve kisregény szikár szerkesztést, gyors vágásokat igényel, ezeket a szerző precízen adagolja, a párbeszédek élesek, folyamatosan jelen van a konfliktus, még akkor is, ha a nyilvánvalóan tudott és ismert borzalmakat valamilyen hűvös, opportunista blazírtsággal kezeli is az elbeszélő. A tárgyilagosság a diktatúra kegyetlenségének ábrázolásában olyan magyar irodalmi előképekkel rendelkezik, mint például Sánta Ferenc *Ötödik pecsétje*. Nem nehéz párhuzamba állítani Utisz szenvtelen leírásait Sánta civil ruhás nyilas vezetőjének a terror okairól és céljáról szóló „tudományos” okfejtéseivel, melyekben a szükségszerűség a legfontosabb vezérlő elv. A könyv első lapjain, egy prologusszerű manifesztumban így ír erről: „A történelem bűnözők története. Minden más elképzelés róla naiv ostobaság. Olykor persze ártatlan, tisztaszívű emberek is a történelem kö-

zelébe tévednek (én még nem láttam ilyet, de hallottam róla), ezeket a történelem szinte azonnal és ocsmány módon ledarálja, még inkább pedig természetes módon bűnözővé változtatja. Alapvetően viszont bűnözők játékaról van szó, vagy valamiről, ami bűnözőket választ, hogy játssza magát a végtelenségig. Mert a történelem minden jóslattal ellentétben nem fárad ki, nem akar véget érni, mindig van folytatása. Csak a bűnözők cserélődnek.”

A történelem mint élőlény, melynek biológiai szükségletei vannak. És ez a szükséglet az emberrel általában véve úgy számol, mint aminek célja e szükségletek kielégítéséhez alkalmas játékszerré lenni. Horváth új regénye azért is megrázó, mert a pokol bemutatásán túl annak alkotóelemeit is megmutatja, az analízis szenvtelen, csak a regény egésze ad valamiféle feloldást. Ennek a képnek másik fele Utisz munkájának bemutatása. A történelemkönyvek ugyanis a „színe” mellett a „visszájára” kevésbé érzékenyek, pedig – és ez Horváth komoly felfedezése, ezekkel a toposzokkal dolgozott két előző, általam történelminek nevezett regényében – mindegyik szereplő ember: szükségletekkel, vágyakkal, ilyen vagy olyan érzelmekkel, valamifajta lelkivilággal. Amikor a hatalom és az ezzel járó, a szükségleteket kielégítő szolgáltatások megvásárlásához elegendő pénz együtt van, akkor kellenek olyan terepek, ahol mindez mozgásba jöhet. *„Persze mindegyik Odüsszeusznak képzelte magát, aki átverte Kirkét, pedig csak disznók voltak a boszorkány karámjában”* – mondja pályája elején a megismert körülményekről Utisz, aki először kifutófiúként kezd dolgozni a két világháború közti időszakban egy mulatóban, hogy aztán félárva csavargóból a maga sorsát uraló felnőtté váljék. Pincér lesz, komoly, úri neveltetést kap, fiatal felnőttként már nagy tiszteletnek örvend, húszéves korára a gyerektelen maffiafőnök első számú helyettese lesz. Horváth ezeket az eseményeket vázaltszerűen, tömören, röviden írja le. A háború közelsége és az ezzel járó konjunktúra segíti az üzletet, közben Utisznak jut ideje arra is, hogy a bujkáló kommunistákat segítse (megismerve többek közt egy Csermanek nevűt, de jól felismerhetően József Attila is megidéződik), hogy aztán a hábo-

rú elmúltával (amelynek legnehezebb időszakait egy föld alatti pincében vészeli át), a változásra készülve minden ott folytatódik, ahol abba maradt. A szereplők változtak, az ember okozta szörnyűségek nem.

Utisz korán felismeri, hogy minden rendszerben, úgy a most alakulóban is szükség lesz pénzre, enni- és innivalóra, szórakozásra és biztonságra. Utóbbit az ő számára az teremti meg, hogy az előbbiekről gondoskodik azok számára, akik neki a biztonságot garantálják. Nyertes pozíció mindegyik félnek, ráadásul a lelkiismeretét minden körülmény közt mentheti azzal, hogy ő a nyilvánvaló rettenetek közepette csak, ahogy mondani szokás, a munkáját végezte, illetve parancsot teljesített. Groteszk a kép: az embertelen rendszerben megjelenik maga az ember, de nem lelkiismeretével, jóra való törekvésével, a másokért hozott áldozatával és mindazzal a sok magasztos humanista eszménnyel, melynek megvalósításáért – elvileg – a diktatúra katonái küzdöttek: *A Kicsi embereiben*, a szereplőkben az emberi pusztán az ösztön; a lét- és a fajfenntartó-ösztön és ezek részösztönei. Az ember, láthatjuk, valóban „*sárkányfog-vetemény*”, és a regény egyértelműen mutatja: „*nincsen remény*”. Ezeket a főhős pontosan tudja, épp ezért a túlélési stratégiáit is erre építi. Más választása, úgy véli, nem is lehet. Ezt a régi ismerősével, az azóta rettegetté vált Péter Gáborral, az Államvédelmi Hatóság (akkor még Államvédelmi Osztály, később Hatóság) teljhatalmú vezetőjével folytatott megbeszélésből tudhatjuk. Ezen a tárgyaláson dől el Utisz további sorsa. Elvállalja és elvégzi azt a munkát, amelyhez egyedül ő ért, és ezzel menekül meg. „*De én már előre azt mondom, hogy vállald el a feladatot, mert nagy szolgálatot tehetsz a pártnak*” – mondja Péter, mire Utisz így válaszol: „*Meg saját magamnak, gondoltam. Például hogy nem kapom meg a büntetést, ami azért jár, mert nem vállalom.*”

A Macchiavellin és klasszikus szerzőkön nevelődött Utisz túllontúl pontosan és szinte azonnal átlátja, mi is történik Magyarországon: „*Addig eljutottam tehát az első órában, hogy valóban nincs választásom, de az országnak sincs. Ez van és ez lesz, nem*

lesz más és nem lesz vége sem. Azok a senkiházi álmodozó hülyegyerekek, akiknek levest fizettem a Japánban, annak idején, még a békében, egy másik, boldog világban, ezek elmenekültek Moszkvába, és ott az oroszok emberei lettek, és most visszajöttek, és mostantól ők fogják vezetni az országot. Néhányan itthon is maradtak a háború alatt, illegalitásban, de később bevált a tippem, mint a lovin, hogy bizony, akik nem Moszkvából jöttek vissza az orosz hadsereggel, végül börtönben vagy akasztófán végzik, hiszen Sztálin nem bízott bennük, és ez ennyire egyszerű. Rákosi pedig akármit megtehetett, akárhogyan, mert őbenne Sztálin viszont megbízott, és ez is ilyen egyszerű. Ezzel tehát lényegében fölösleges a továbbiakban foglalkozni. Örültem, hogy eddig eljutottam, ezzel a nagyja már kész is volt. Elkezdhettem terveket készíteni.” Ezekben a részekben túlságosan is tömör a szöveg, és ez nyilvánvalóan abból is adódik, hogy – mint már említettem – memoárral van dolgunk. A visszaemlékezéseit író főszereplő az eseményeket szükségszerűségek láncolatának látja, eleve elrendelt dolgok történnek, ebben is a mítoszok élednek újjá. A logikusan egymásra következő események között az ok-okozati viszonyrendszerben csak egy szerelem története hoz változást, de mivel ez a történet szerint is rejtetten van jelen Utisz minden napjaiban, nem határozza meg a szöveg hangulatát. Utisz, akár csak Odüsszeusz, hosszú időre el-eltűnik a szerelme, a családja életéből, tulajdonképpen két párhuzamos valóságban van jelen egyszerre, illetve felváltva, de a két valóság nem egyenrangú. A titkos magánéleti szál megérdemelt volna egy erősebb, hangsúlyosabb kidolgozást, még akkor is, ha ezzel megtörne az a dikció, amely a regény tulajdonképpeni mondanivalóját oly hűen szolgálja. A regény végén ugyanis épp a feleségéhez fűződő valós emberi érzelmei adnak, ha feloldást nem is, de kis enyhülést igen: „Ha maradt volna bármi a lelkiismeretemből, talán az a kis magóriásira nőtt volna, mert nagyon fájt az elvesztése, mindig is fájni fog, jobban mondva végképp biztossá tett a saját halálomban, hiszen úgyis csak az lesz képes eltörölni az érzést, hogy hiányzik. Emlékszem régen mennyire ellenkeztem, ha úgy esett, hogy a sa-

ját halálomra kellett gondolnom, most örülök neki, egyszerű megkönnyebbülésként tekintek rá, még ha az olyan szentimentális elképzeléseket nem is osztom, hogy utána valahol együtt leszek vele, legalább nem leszek sehol sem nélküle tovább, ez bizonyosnak tűnik és megnyugtató.”

Ezt (és az '56-os forradalmat érezhetően pozitívan értékelő néhány oldalt) leszámítva a kommunista diktatúra e gengszterfilmjében nem történik más, mint amit ismerünk a korról, a korból. Megrázó azt olvasni és tudni, még ha fikció is, hogy a derékba tört életek, a kínzások és kivégzések, a koncepciós perek, padlássöprések és egyéb borzalmak közepette egy szűk réteg boldogulása milyen áldozatok árán és hogyan ment, mehetett végbe. Utisz – a Kicsi, azaz Péter Gábor embere – felismerte, mit és hogyan lehet, és ha lehet, akkor egyszersmind kell is kihasználnia a vélt boldogulás érdekében. Szó sincs magasabb rendű érdekről, világmegváltásról, eszményről: Horváth regénye a diktatúra aljas embertelenségének tükre. Ráadásul Utisz (másképpen: Senkise) előképéhez, a nagyszerű Odüsszeuszhoz képest még abban sem kellően emberi, hogy bármiféle hübriszt mutatna. A regény a közvetlen közelmúltban fejeződik be, Kádár halála után, azaz a rendszerváltást is pár mondatban megidézve – akár azt is mondhatnánk, a korszak jellemzőinek permanens jelenléte ma is meghatározó.

Nem az első és minden valószínűség szerint nem is az utolsó olyan regény Horváth László Imre új kötete, amely az ember gonosz, sötét természetét, a bűn mindenütt jelenvalóságát és az attól való megválthatatlanságot mutatja be, és próbálja megérteni. Segítségével nemcsak a diktatúra működését, de benne az eszközzé alacsonyított ember mindennapi létét is figyelhetjük. Sztoikus nyugalma, a lelkiismereti reflexiók teljes hiánya borzongással tölt el, és ez a remekül eltalált nyelvnek is köszönhető. A megváltás azonban fájoan hiányzik a könyvből, bár lehet, hogy az olvasóra van bízva a konstrukció.

KÖTETAJÁNLÓ

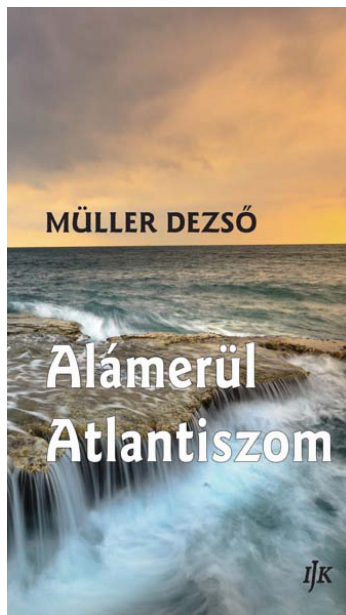
- ♦ **Müller Dezső: *Alámerül Atlantiszom***
Irodalmi Jelen Könyvek, Arad, 2020.

Sokszor

*Sokszor
drótkötélen
függök*

*sokszor
remeterákként
begubózok*

*s sokszor
bezúzhatatlan
máriaüveg
felettem az ég*

Rázza

*Lángjával együtt
markolom a gyertyafényt
nehogy összeszurkozzon
a sötétség lárvája*

*üresbegyű
madárként gubbasztok
ólomnehéz életem
keresztfáján
dióhéjba zárt*

*örömeimet
magasfeszültségű
gyász rázza*

Körülaggatnám

*Kicurukkolok
az éjszakából
nehogy kioltsa
gyér lámpafényemet*

*ha kilapátolhatnám
magamból
az öregség
kefelevonatát*

*körülaggatnám
vityillómat
égig lobbanó lánggal
csillagfénnel*

Alig

*Vékony
szalmaszálakon
csobog belém
az élet
alig működteti
lerobbant
szerveimet*

Két pont

*A születés
drámájának
s a halál
tragédiájának
széles mezsgyéjén
két pont feketéllik
s közöttük
köldökszínórnyi
vonalként
az élet
kálváriája
bolyong*

MÜLLER DEZSŐ

1953. szeptember 13-án született Zilahon, ott járt iskolába, majd ugyanott érettségizett 1972 júniusában. 1975 nyarán sikeresen felvételizett a Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézetbe. 1979–2008 között lelkipásztori szolgálatot végzett Zilahon, Kisbábonyban, Kispaleskén és Vámfaluban. 2008 novemberétől nyugdíjas.

Első verseire magyar szakos tanárai, majd irodalmi lapszerkesztők (Hervay Gizella, Márki Zoltán, Lázár László, Fábián Sándor, Cseke Gábor stb.) figyeltek fel. Tizenhét évesen közzölt először verset az Ifjómunkásban, melyet hamarosan újjak követtek. Az elmúlt évtizedekben és években a Református Szemle, a Református Család, az Igehirdető, a Harangszó mellett a Romániai Magyar Szó, az Erdélyi Napló, a Bihari Napló, a Szamos, a Hepehupa, a Kelet-Nyugat, a Várad, a Helikon és a budapesti Versmondó közölte a verseit. Önálló kötetei: *Törpe Hold* (1996), *Eleven Áldozat* (1999), *Rimánkodó Szívverésben* (2003), *Szomorúfűz* (2006), *Örök menetelés* (2009), *Fénylő arcú Isten* (2009), *Fogadj szívedbe* (2011), *Harangkehely* (2014, 2017).

Fűzfa Balázs

Kettétört égbolt

Az első kötet is izgalmas volt, a második talán még inkább az. Terjedelmében még vaskosabb. Igaz, hogy az elsőben ott van Csáth Géza és Kosztolányi Dezső, de a másodikban Danilo Kiš (vajon tudják-e a Zala megyei Kerkabarabáson, hogy gyermekkorát ott töltötte ez a nagy író?), Sziveri János, Sinkó Ervin, Molter Károly, Szenteleky Kornél és mások. Vagyis azok, akik talán még közvetlenebb kapcsolatban állnak a mával.

Fenyvesi Ottó kiváló költő. Egykor az Új Symposion szerkesztője – ama klasszikus időkben –, a jugoszláviai magyar irodalmi élet megkerülhetetlen alakja, aki főképpen Újvidéken tevékenykedett. 1991-ben települt át aztán Magyarországra, azóta pedig szerkesztőként (Vár Ucca Műhely) és tudományos titkárként dolgozik Pannóniában.

Kötetében szabadversek találhatók legnagyobbreszt, melyek általában hosszúversek is. Egy helyütt külön is ironizál erről a szerző, mondván, hogyha majd soronként fizetnek a megjelenésért az újságok – vélték ezt még fiatalon Újvidéken –, akkor csak is ez lehet a meggazdagodás útja. Ám olyan hosszúversek ezek, amelyek a maguk hétköznapi módján hömpölyögnek végig még is az elmúlt száz éven, s prózaszerűen, de rövid sorokba tördelve – mint tudjuk, vers az, ami nem ér ki a lap széléig... – mesélik el e sokat szenvedett régió hőseinek életét. Jelöletlen motívum- és szövegrész-idézetekkel, az adott alkotótól átvett szövegekkel –

sőt, a szóban forgó személy által olvasott és jegyzetelt, megjelölt szövegekből vett idézetekkel – tarkítva abroncsolják össze a szétfolyó időt.

Sinkó Ervin például, az *Optimisták* és az *Egy regény regénye* című vaskos kötetek szerzője, az újvidéki Magyar Tanszék alapítója (1959) szinte mindegyik későbbi jugoszláviai utódállamban élt hosszabb-rövidebb ideig, miközben sokszínű identitását építette és hordozta magában: „*Magyarnak és zsidónak és kommunista magyar írónak lenni, ez valósággal perverzitás*” – mondja Iszaak Babel Sinkóról, új lakótársáról, aki üldöztetéseinek és száműzetéseinek újabb állomására érkezett Moszkvába a harmincas években. Ez a fajta „identitáshalmaz” a Fenyvesi-kötet legtöbb szereplőjének életére jellemző. Mindannyian kapcsolódónak életük valamely szakaszában – leginkább itt születtek – a Bácskához, a Vajdasághoz, illetve a magyar nyelvhez (akár annak szerb fordítóiként), azaz mindannyian átéltek legalább egy darabot a szörnyűséges huszadik század e tájon történt rémségeiből.

Egyvalamiért azonban mindig is irigyelhettük az ottani magyarokat: azzal a tudattal élhettek már a hatvanas–hetvenes–nyolcvanas években és már korábban is, hogy ők bármikor „leugorhatnak” a tengerhez. Éppenséggel egy olyan – valószínűleg a világ legszebbje a maga műfajában – folyó mentén, mint az örökké zöld Neretva. Márpedig a homloklebeny mögött mindig és változatlanul ott sejtett tenger meghatározója lehet a gondolkodásnak – tudhatjuk meg egy szerencsére még élő, ezért itt nem szereplő, de nagyon nagy vajdasági költőtől, Tolnai Ottótól a *Világítótorony eladó* című könyvéből (amely ugyanennél a kiadónál jelent meg pár éve, s egyik hőst is, szerzőjét is Ottónak hívják, és amely éppen egy ilyen, tengeri utazásnak a leírása, végén a világ legszebb városával, Splittel, mely említődik Fenyvesi Ottó könyvében is).

Vagy vegyük Molter Károlyt, aki Óverbászon született, de életének legnagyobb részét Marosvásárhelyen töltötte: „*A miénk volt szíve dobogásával. / Nyúlánk, elegáns tanárember. / Marosvásárhelyi íróasztala felett / Kosztolányi kedves mosolyú portréja*

függött. / Mindig Molternál szállt meg, / amikor a Teleki Tékát tanulmányozta / Vásárhelyen” (131.). Ma is megvan ez a ház a városban, Bolyai- és Molter-emléktáblával a Köteles Sámuel utcában, majdnem szemben a mai Művészeti Egyetemmel. Lehet-e nem meghatottan megállni e ház előtt, ha tudjuk, hogy itt élt Molter, olykor nála lakott Kosztolányi, s ezen a helyen állt egykor a Bolyaiak háza is (ezt is emléktábla jelzi)?

„Újvidéken volt egy kocsmá, / úgy hívták, Dominó. / Oda jártunk inni-enni és / magyarul beszélgetni. / Dominózni nem lehetett. / Nem is nagyon akartunk. / Viszont sakkozni lehetett” (197.) – olvassuk a Sziveri János életét megidéző versben. Hosszú és különösen érzékeny szöveg ez, mely nemcsak egy elveszített barát emlékének állít emléket, hanem egy olyan kornak is, melynek égboltja egyszer csak váratlanul kettétört, majd még egyszer és még egyszer kettétört a huszadik században. 1920-ban, 1945-ben és 1990-ben is könnyedén, újra meg újra elveszíthette itt az ember az identitását, a vagyonát, és olykor gondolkodásának a józanságát is. Fenyvesi Ottó versei abban segítenek nekünk, ma élőknek, hogy az egykor itt élt emberek korából legalább az ő tekintetük tisztasága és szabadságvágyuk méltósága megmaradjon a következő évszázadokra is.

Fenyvesi Ottó: *Halott vajdaságiakat olvasva II.* zEtna–Basiliscus, Zenta, 2017.

Artzt Tímea

Shakespeare mellett – Papolczy Péter mozija

Nincs, aki ne szeretné Shakespeare műveit – sugallja a kötet címe: *Hogyne szeretnék!* Ami több szempontból is jó választás, mert utal a szonettfordításokat és -átiratokat tartalmazó könyv témájára, a lírai alany szerelmi szenvedélyére egy titokzatos férfi (W. H.) és a Fekete hölgy iránt, illetve hármójuk szerelmi háromszögére is. Sőt, arra a közvetlen viszonyra, amit a fordítók – jelen esetben Szabó Lőrinc és Papolczy Péter – és mi, befogadók alakítunk ki az angol szerző szövegeivel. A *Szonettek három hangra* alcím vázolja a kötet szerkezetét, amely Papolczy bevezető szavait követően William Shakespeare válogatott szonettjeit adja közre, 33-at a 154-ből.

A kötet érdekessége, hogy megfordul az idő- és a logikai rend, ugyanis először a friss Papolczy-átirrattal, újragondolással találkozunk, ezt követi a neoklasszicista Szabó Lőrinc fordítása, s a végén jutunk el az eredetihez. Ami a fordításokon túl is magyarázatot igényel, azt az egyes versek után szereplő szócikkek közlik. Az összeállítás célja nem a létező legtokéletesebb fordítások megalkotása, hanem inkább az, hogy minél jobban megérthessük Shakespeare alkotásait. Ehhez viszont bele kell mennünk az odavissza lapozgatás, az összehasonlító szövegelemzés játékába.

Papolczy nem fordít le minden szonettet, különböző témacsoportokból válogat, és kihagyja azokat, amelyeket lehetetlen átültetni mai magyar nyelvre. A 135. és 136. szonettben

PAPOLCZY PÉTER
William Shakespeare | Szabó Lőrinc

HOGYNE
szeretnék!

szonettek három hangra

Buzay István rajzaival

„*Shakespeare a will szóval játszik, kihasználva, hogy ez egyrészt az ő keresztnéve, másrészt jelent akaratot, nemi vágyat, és az ő idejében mind a férfi, mind a női nemi szerv tréfás megnevezése volt.*” Shakespeare korát követően sokat változott az angol nyelv, bizonyos jelenségek ma már az anyanyelvi beszélőknek sem érthetők. Ezért a szonetteket mindig valamilyen nyelvtörténeti vagy -használati ismeret követi, a költő életéhez vagy korához kapcsolódó érdekesség. Jó, hogy kellemesen kimerítő utazásunkat Shakespeare világában megszakítják a könnyed szócikkek, ezek nyújtanak számunkra némi feltöltődést az újabb szövegelemzéshez. Időről időre megpihen a tekintetünk Buzay István rajzain is, hiszen gazdagon illusztrált, szellemes kötetet tartunk a kezünkben. A rajzok groteszk humorral idézik meg a reneszánsz képi világát: például a borítón Shakespeare karjai a végtelen jelét formázzák.

De miért jó fordításokat olvasni azoknak, akik az eredetit is értik? Mert rájönnek, hogy annyira mégsem. Kosztolányit idézve „*a fordítás mindig ferdítés is*”, értelmezési lehetőségek kitüntetett változata, és még sokkal több, ha az eltelt időt is számításba vesszük! Ki tudná hűen visszaadni a 16. század végén született szonettek nyelvhasználatát, a szavak kétértelműségét, az angol zseni stílusát, metaforáit? Ki tudná a szonettek szótagszámának és rímképletének betartásával közölni a gondolatok és érzelmek könnyed áramlását? Pláne mind a 154-ét? Talán egy költő- és műfordító zseni, Szabó Lőrinc.

Noha Shakespeare korának igen merész és újszerű szonett-költője volt, Szabó Lőrinc fennkölt stílusban fordítja le a szonetteket. Műremekei a mester tiszteletéről árulkodnak, na meg persze saját stílusáról és kora ízléséről. Számunkra viszont már Szabó Lőrinc stílusa is archaikusnak tűnik. S itt jön elő az az igény, amely – Shakespeare-drámák Nádasdy Ádám jegyezte újrafordítása után – a szonettek korszerűvé tételéért, ha úgy tetszik, Papolczyért kiáltott.

Amiben a Szabó Lőrinc-fordítások elmaradnak korunk elvárásaitól, azt Papolczy valósítja meg. Az ő erénye ugyanis a nyelvi

humor, az irónia, a vaskosabb erotika és a társadalomkritika felmutatása. Ilyen a 66. szonett-átirata, mely kökemény bírálóat korunk korrupt világáról: *„Szívesen elpatkolnék már, fáraszt / Hogy a hülyék jutnak legelőre, / És semmire nem kaphatunk választ, / És cibik pályáznak legelőre, / És tribünt épít a sok tribunus, / És méretre szabott törvényt hozat, / És kék plakáton kacag a mumus, / És kamu a vagyonynyilatkozat.”* Ez semmiképp sem Shakespeare szöveghű fordítása, inkább a tartalom továbbgondolása és átültetése a magyar társadalmi valóságra. A teljes átéléssel játszó színész olykor-olykor kiszól a kosztüm mögül, miközben folyamatosan tobzódik az ellentétes stílusminőségű rímpárokban: Charlize Theron–tesztoszteron, nesztelen–vínceszterem, arányok–zsarátnok. A híres 75. szonettet egyenesen paródiává alakítja: *„Elmémmnek te vagy a betevő falat, / Te képezed öntözőrendszerét. / Ha távol vagy, kaparom a falat, / mint a Krózus, ki elveszti fejét.”* Nem próbálja meg túlszárnyalni a *„tavaszi zápor fűszere a földnek”* gyönyörű sorát, inkább elferdíti.

Papoczy megragadja Shakespeare stílusának könnyedségét, a humort, az iróniát, azt a részt, amit korábbi tisztelői nem mertek. Őt nem nyomja agyon a nagyság súlya. Vidám, könnyed és felszabadult marad. Tobzódik a korszerű szlenges és popkulturális rímpárokban: *„Ne bánkódj tovább, ha elpatkolok, / Mint a harang, mi jelzi vesztet. / Itt hagyni a földet nem nagy dolog, / Csak átadom férgeknek a testem. / Ha ez a vers szemed elé kerül, / Rám ne gondold, mintha itt se lennék. / Jobb, ha arcom feledésbe merül, / Nehogy elszomorítson az emlék. / Ha csak akkor futsz össze versemmel, / Mikor megviselt testem már humusz, / Nevemet még kimondanod sem kell, / Szükségtelen szeretned posztumusz. / Ha szóba jövök, te ne is pisszenj, / Nehogy bárki miattam cikizzen.”* (71. szonett)

Papoczy úgy hántja le a szonettekről az idő köpenyét, hogy az Erzsébet-kori tárgyi világot maira cseréli; a tükröt mobilra, a festményt profilképre, a kincset Nintendóra, az álmodozást mozizásra. Tehetségének egyik összetevője, hogy nemcsak a 16. századot érti, de a 21.-et is. Látja a párkapcsolati viszonyok il-

lemtanának megkopását, a technikai eszközök hatását a társas kapcsolatokra és a kommunikációra.

Összességében egészen meglepő, hogy Papolczy írásai nem törpülnek el Szabó Lőrinc és William Shakespeare szavai mellett; és nem azért, mert Papolczy ennyire jó költő – bár kétségtelenül van tehetsége a rímfaragáshoz –, inkább azért, mert kiváló fordító. Miközben úgy tűnik, hogy Papolczy a felismerhetetlenségig eltávolodik az eredeti szövegektől, valójában átülteti Shakespeare-t korunkba. Így részesévé válik annak a folyamatnak, amely Shakespeare-t örök kortársunkká teszi; mi pedig nem azt látjuk, „*mit Stevie Wonder lát*” (27.) a moziban. Átirataival képes a fiatalok (a középiskolások) számára is vonzóvá és életközelivé tenni Shakespeare szonettjeit.

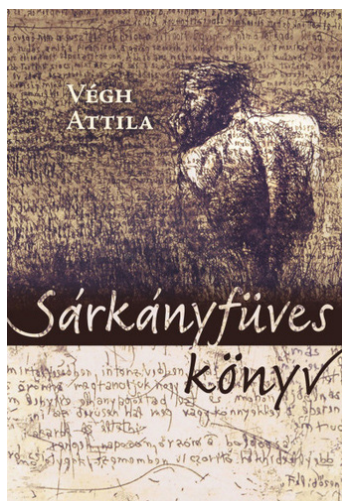
Papolczy Péter: *Hogyne szeretnék! – szonettek három hangra*. Tilos az Á Kiadó, Budapest, 2019.

Rimóczi László

Adalékmentes gyógyszer az elhomályosulás ellen

A füveskönyv nyitott műfaj, bárki nekirugaszkodhat, bár nem könnyű út, hatalmas élettapasztalat birtokában ajánlatos csak használni. Végh Attila magabiztosan és alapos felkészültséggel vágott bele *Sárkányfüves könyv* című legújabb munkájába. Ahogy a szerző is fogalmaz: „Mi szükség egy ilyen könyvre? Mit tesz hozzá a füveskönyvek kialakította képhez, Máraihoz, bármihez? És mi az, hogy sárkányfüves? Az életvezetési tanácsokat osztogató bölcsek nyomában lépkedve mit akar a szerző e mitikus lénnel, meg a róla elnevezett növénnel, amelynek legfeljebb Süsü meséjében van helye? A füveskönyvek szerzői fényt akarnak gyűjtani olvasóik számára, megvilágítva az élet legegyszerűbb kérdéseit, mert tudják, hogy ezekre a legnehezebb a válasz.” S rádöbbenünk arra is, hogy a legkézenfekvőbb dolgok a leginkább elfedettek, mert sosem kérdeztek rájuk. A sárkány földszellem, az élet sötétségének ura. A szerző most olyan lélekvezető szeretne lenni, aki az élet erdejében a tisztást keresve sem marad érzéketlen a rengeteg iránt. Végh Attila Johann Georg Hamann-nal ért egyet: a világosság nem más, mint a fény és az árnyék megfelelő aránya. Miközben az ember a fény felé tapogatózik, nem árt, ha letüdöz egy kis földszagot.

„Nem akarok Márainál okosabb lenni. Egyszerűen annyit történt, hogy megöregedtem, és úgy érzem, talán itt az ideje, hogy a füveskönyvek szellemében is jelezzem: ki vagyok én.”

Végh Attila egyike azon kortárs íróknak, akik valóban értik a mesterséget, ismerik a miérteket és a hogyanokat, mondanivalójuk többdimenziós, és számos korszakra ágazik szét. A szerző páratlan műveltséggel átitatott, érett gondolatait maivá és élővé teszik a személyes élmények, visszatekintések és összegzések. Néhány meglepő tény is kiderül az író életéből, például az, hogy egykor természetvédelmi őr volt, és csoportokat kalauzolt a Pilisben, és amikor kézzelfogható közelségbe szeretne kerülni az anyaföldjével, nem pártbrosúrákat lapozgat, hanem kimegy a Magas-Börzsöny bükkösébe, és megölel egy fát. Arról is értesülünk, hogy természetfotós és -filmes hobbijának hódolva gyakran jár Erdélyben, és hogy veszélyes pusztá objektívvel medvére vadászni.

Azon túl, hogy személyes momentumokat is feltár a múltjából, magabiztosan építi véleményét, világlátását, hogy közvetlen viszonyba kerüljön az olvasóval. Nemcsak egy széles érdeklődésű polihisztor képe bontakozik ki előttünk, hanem egy terebélyes privát könyvtár is, így válik e kötet a műfaj kiemelkedő darabjává.

Néhány szócikknek külön címezte van, úgymint a szorgalmas dilettánsok, a bérpublicisták és a tehetségtelen politikusok tehetséges beszédírói. Még azokat a költőket is elmarasztalja, akikben egykor ott lappangott a tehetség, de nem hoztak ki mindent magukból, nem tettek semmit az előrejutásukért, és mára kávéházakban borongó alakokká váltak.

Mai zaklatott, „onlájnnul lélektelen” világunkban is sokan vannak, akik még hisznek a szavak megtartó erejében, az elkötelezett író pedig nem mérgezik a digitális közösségek és a mainstream áramlatok, ő akkor is egyéniség, ha nem akar az lenni. A szavak kötik össze az író a világgal, de az is kijelenthető, hogy a saját bőrünkön tapasztalt impulzusok hatékonyabban érlelnek egy életművet, mint bármekkora könyvtár.

„A várakozásról

Ha találkozót beszélek meg valakivel, általában tíz percet várok rá. Az Úristenre tizenötöt. Akibe szerelmes vagyok, arra húszat. Ennyit várni nem nagy dolog, hiszen bármi-

kor bármi közbejöhet. A notórius késők esete azonban más. Ezek az emberek azt hiszik, hogy a másikkal mindent meg lehet csinálni. Folyton elkészni: ez nem pusztán tiszteletlenség, hanem a másik semmibevétele. Aki állandóan késik, az megérkezésekor a helyszínen mindig ugyanazt találja: senkit. Ez az ő igazi társa.”

A szerző nem beszél mellé, nem is válogat az eszközökben, ha a téma erős indulatot vált ki belőle, azt végletekig kicsontozza. Eredeti meglátásai szinte belülről izzanak, miközben éppúgy képes észlelni a horizontot, mint azt, ami épp a szeme előtt van. Szavai nyomán az archaikus bölcsek újra életre kelnek, az elviselhető szenvedéseket pedig nem állítja párhuzamba ósdi közhelyekkel, kardinális megfigyeléseket közvetít, magának talán éppúgy, mint a belváros járókelőinek. Kijelentései nagyképűség és leereszkedés nélküliek, új aspektusokkal, a kitaposott ösvények mellőzésével avat be minket látásmódjának költészetébe. Nem okoskodik, egyenrangú félként kezeli az olvasót, így találkozik hosszú évek bölcsességének gyűjteménye az utca életszagú tapasztalataival.

Mivel a tájékozatlanságnak is vannak fokozatai – hiszen sok ember számára újdonságként hathat már csak annyi is, hogy az ok és okozat törvénye valóságos –, ez a könyv nem kezdőknek, inkább haladóknak szól, mert ahelyett, hogy lerövidítené a Felismerések útját, csupán lámpást ad azokhoz.

„A fanatikus emberről

A vallási fanatikusok korát éljük. Nem csak a robbantgatós elmebetegekre gondolok. Most, amikor a korszellem ilyen alacsonyán röpi, az elkötelezettség egyetlen jele a fanatizmus. Utcai bibliarázók, narancssárga ázsiai leplekbe öltözött belvárosi fiúk-lányok, idióta keresztény dalocskákat éneklő gitáros gyülekezetek, agyatlan aluljáró-messziások bámulnak sóvárogva az égre. Isten, ha volna, szégyellné magát miattuk.”

A kötet, ha úgy tetszik, „adalékmentes” (mellébeszélés nélküli) gyógyszer az elhomályosulás ellen, sajátos fénytörésű útikalauz. Nem vitairat, a szerző néhány helyen mégis vitába száll Máraival, aki helyenként semmibe veszi a jókedvet, és megvetően ír azokról, akik társaságban sziporkáznak, a figyelem-fetisisztákról. Míg Márai azt javasolja, hogy az ilyeneket messze kerüljük el, a *Sárkányfüves könyv* szerzője inkább arra hívja fel a figyelmet, hogy a jókedv éppannyira isteni adomány, mint a bölcsesség. Azt is kijelenti, hogy alkotó embernek nem való a család, de ő „elgyengült”, hiszen családos alkotó ember – azt, hogy kinek mely életmód a hasznosabb, írója válogatja, de akárhogy is van, a legfontosabb, hogy önmagunk lehessünk.

A hiúságról (mely szócikk kétszer is jelen van a kötetben) azt írja, hogy nem minden hiúság, ami annak látszik, hiszen a semmilyen emberek társadalmát fölháborítja, ha valaki valamilyen, az ilyen embert többnyire kitagadják.

Nem a tisztulási folyamatok lehetséges/ajánlott módjait mutatja be, a lázadás is takaréklángon ég, csak kimondja, amit egy gondolkodó ember gondol. Egy kiteljesedett, helyel-közzel nyugvópontra érkezett ember aforizmáit olvashatjuk, akiben még bőven van mondanivaló. Egy világiárt író meglátásainak és vívódásainak préselt gyűjteménye ez, szellemi objektumok és szubjektumok, koherens igazságtartalmak és plasztikus tanácsok kisiklott felfogású polgároknak. Olyan helyre érdemes tenni a könyvespolcon Végh Attila kötetét, hogy mindig kéznél legyen.

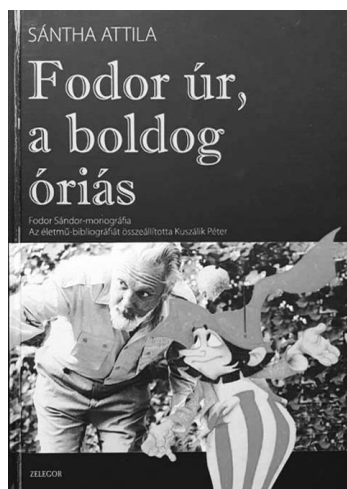
Lakatos-Fleisz Katalin

Könyv egy elfeledett óriásról

Sántha Attila, az első Fodor Sándor-monográfia szerzője könyve bevezető fejezetében személyes emléket mesél el az íróról. A Helikon folyóirat szerkesztőségében találkoztak először, és ahogy az első találkozásnál általában lenni szokott, a fiatal szerző nem tudta, hogyan szólítsa őt. A szerkesztőség „nagy öregjei” felvilágosították, hogy Fodor Sándort nem szabad csak úgy „lesándorbácsizni”, mert az ő tisztes megszólítása Fodor úr. Kiderült, hogy a Fodor úr „titulus” valójában egy félreértésből származik, ami aztán játékosan rajta ragadt az írón, majd személyiségjegyévé is vált: az úrság nem a származásra utalt, hanem a lelki nemességet jelentette.

Ezzel a bevezető fejezet már meghatározza a monográfia alaphangját, a személyes barátságon alapuló saját olvasatot, az eleven értelmező kapcsolatot. A Fodor-szakirodalom alapos ismerete, a művekkel való azonosulás és a bíráló, kritikus attitűd egyaránt jellemzi a kötetet. Sántha értelmezései egyrészt üdítően személyesek, másrészt nem titkolt céljuk, hogy Fodor Sándor méltatlanul háttérbe szorult életművét kiemeljék az elfeledettségéből.

A monográfia műfajához híven Sántha életrajzi forrásokat is felvonultat, amelyek rávilágítanak arra, hogyan tudott létrehozni Fodor Sándor egy olyan életművet, „amelynek legjobb darabjai (A feltámadás elmarad, Bimbi tábornok, Csipike, a Fekete-erdő stb.) egyértelműen egyetemes érvényűek.” Merthogy Fodor visszavágódó alkat, legjobb műveiben azt a gyermekkori eszményi teret teremti meg, ahol tartalmas életet lehet élni. Izgalmas lelki

portré bontakozik ki ebben a fejezetben, a magát mindenhol idegennek érző, mindenhonnan el-, majd visszavágyódó emberé. Ez a kétlakiség két pólus között feszül: egyrészt ott van Csíksomlyó, a születés, a gyerekkor világa, másrészt Kolozsvár, a munka, a család, az írói lét bázisa. Részletes képet kapunk Fodor felmenőiről, a székely és örmény gyökök elágazásairól, mindezt családi dokumentumokkal, fotókkal alátámasztva.

A harmadik fejezettől az írói életművet tárgyalja a monográfia, először a rövidprózára helyezve a hangsúlyt. A szerző hosszan értelmezi, irodalomtörténetileg rehabilitálja az egyik legkiemelkedőbb Fodor-novellát (*A feltámadás elmarad*). Azonban az *Önarckép* című kisregény, illetve a *Krónika* című novelláskötet hibáit sem hallgatja el. A negyedik, rövidebb fejezet a kevésbé ismert *Büdösgödör* című kisregényt értelmezi. Amolyan székely *Varázshegy* ez a mű, a szereplők párbeszédeiből ugyanis a moralitás, a jó-rossz kérdésköre bontakozik ki. Fodor prózájára – amint az monográfia értelmezéseiből kirajzolódik – egyébként is jellemző az erkölcsi nézőpont. Az ötödik fejezet egy megjelenésekor iskolások körében népszerű kisregényről szól. A *Megőrizlek* egy tizennyolc éves lány öngyilkosságig vezető kálváriáját mutatja be. Sántha itt különböző értelmezéseket ütköztet, többek között Fodor saját véleményét is művéről, ő maga a regényt inkább erkölcsi, mintsem esztétikai szempontból értékeli. Ugyanis a lány öngyilkossága a gyanakvásra, rosszhiszeműségre, a társadalmi előítéletekre vezethető vissza.

A hatodik fejezet a *Bimbi tábornok* című kisregényt az elités a populáris irodalom határán helyezi el. Lebilincselő kalandregény ez a csendes-óceáni szigeten játszódó történet, amely a társadalmi visszásságokat iróniával leplező felhang miatt lehet érdekes. Sántha szerint a regény időtlen parabola arról, hogy az ember hogyan érheti el a boldogságot. Emellett azonban burkolt tiltakozás is a gyarmatosítás ellen, ami az akkori romániai viszonyok közepette – az erőszakos elrománosítás idején – nagyon is időszerű kérdés. A *Fekete-erdő* című kisregényre rátérve Sántha azt a dilemmát emeli ki, hogy lehet-e együttműködni az elnyomó hatalommal, illetve milyen morális kérdéseket vet fel ez a komp-

romisszum. A regényt nemcsak az életmű, hanem egyenesen a 20. századi magyar irodalom legjobbjai közé sorolja.

Alapvető erkölcsi kérdésre keresi a választ *Az ígélet földje* című regény is. Érdemes-e úgy élnünk, hogy csak saját magunkra gondolunk, és nem érdekel minket a társadalom? Hogy nincs közünk semmihez körülöttünk, nem állunk ki semmiért? A politika persze ebbe a regénybe is beleszól. 1984, a regény megjelenésének éve a legsötétebb kommunizmus ideje Romániában, Fodor Sándor szerint a kéziratot is durván megcsonkította a cenzúra.

Nem lenne teljes a monográfia az erdélyi gyerekek kedvence, *Csipike* nélkül. A kilencedik fejezet a *Csipike*, valamint a *Fülpöke* című meseregényekre ad kitekintést, illetve Fodor Sándor és a gyerekirodalom kapcsolatát tárgyalja. Élete végéig megmaradt benne valami gyermeki énjéből, ez a meseregényhez való vonzódásának alapja – állapítja meg a szerző. Idézi továbbá Fodor meghatározását a gyerekirodalomról, miszerint „jó gyerekirodalom az, amit a felnőtt is szívesen olvas.” Sántha a *Csipikénél* felmerülő kritikusi dilemmát sem hallgatja el: hogyan írunk egy olyan könyvről, ami mindent az érzelmekre hegyez ki, ami szeretetet igényel, és ha ez megvan, akkor teljesen képes azonosulni vele az olvasó? A *Fülpökről* jóval kevesebbet ír Sántha – nem annyira ismert, mint a *Csipike* –, de véleménye e gyermekregényről alapvetően pozitív. „*Elgondolkodtató olvasmány arról, mit lát meg a gyermek a környezetéből, hogyan gázolnak bele a felnőttek az érzéseibe, miként szoktatják le az igazmondásról.*”

A monográfia kitér Fodor önéletrajzi írásaira, amelyek a tájhoz, az emberekhez fűződő bensőséges viszonya mellett a két világháború közötti Csíkszeredáról és Székelyföldről alkotott képét is tükrözik. A művek gyöngéit sem hagyja szó nélkül, például *A Mária lábától a siindisznóállásig* szerint minden erénye mellett túlírt. Fodor Sándor műveinek visszatérő témája a katolikus hit. Sántha az író vallásosságáról szóló részben kiemeli, hogy Fodor katolikus íróként határozza meg önmagát. Lapszerkesztő tevékenysége is ezt igazolja, hiszen az 1989-es változások után Bajor Andorral együtt elindította a *Keresztény Szó* című katolikus kulturális folyóiratot. Bajor Andor halála után, 1991-től egyedül vállalta a szerkesztés terheit.

A kommunizmus idején az erdélyi magyar írókkal szemben szinte hivatalos elvárás volt a román irodalom fordítása. Fodor Sándor ebben is „jelesen teljesített”. Román szakot végzett az egyetemen, tudatosan törekedett rá, hogy egyre jobban elsajátítsa a nyelvet, otthon, Csíkszeredában szeretett volna román nyelvet tanítani. Emellett német irodalomból is fordított. Sántha kiemeli, hogy nemcsak neves román írók műveit, hanem kevésbé kimagasló szerzőkét is fordította, ami alázatról árulkodik, hiszen Fodor Sándor szerint mindenkitől, még a hibákból is lehet valamit tanulni.

Üdítő része a kötetnek a Fodor Sándor irodalomszervezői korszakáról szóló rész, amikor az E-MIL (Erdélyi Magyar Írók Ligája) elnöke volt. Sántha itt a kedélyes visszaemlékezés hangján mesél. Fontos momentum volt ez az író életében, de az E-MIL működésében is; a monográfia pedig ezzel a fejezettel a meglévő társadalmi szálát erősíti. Tudniillik, hogy az irodalom nem valami hermetikus, buborékba zárt képződmény, hanem nagyon is az élettől, az adott társadalmi berendezkedéstől függ, azokhoz szorosan kapcsolódik.

A kötet második fele Fodor Sándor életművének bibliográfiáját tartalmazza. Kuszálík Péter jóvoltából nagyon alapos leltárt kapunk, a Fodor-írások gyűjteményét eredeti lelőhelyükkel együtt. Hogy milyen hatalmas munka egy ilyen adatbázis létrehozása, arról maga a bibliográfus vall tréfásan, amikor egy kártyás játékhoz hasonlítja, ahogy az elszánt könyvmoly összegyűjti és a helyére rakosgatja a szerző által ilyen-olyan sajtótermékekben szétszórta mozaikdarabkákat. A monográfiát szerencsésen egyensúlyozó kettősségének köszönhetően – olvasmányos emberírói arc- és pályakép, illetve rendszerezett filológusi munka – a Fodor Sándor iránt érdeklődő laikusok és irodalomtörténészek egyaránt haszonnal forgathatják.

ESSZÉ

Bollobás Enikő

Ál-exegézis búval, vigalommal

A múlt: nem idegen bolygó. Ma sem. Azt a birtokot megszereztem, behatároltam, kiszeltem a végtelenből. Így készül a lélek; lélekcsinálás James Hillman szerint. Olsonnál ez a lélekszövet, mely az eseményeket és önmagunkat önmagunk számára, tudatunkban érzékelhetővé teszi. Valóssá a vers teszi, a *gyertyával megvilágított szavak*. Hogy legyen, ahogy mondod, *élenyém*. A *hajdanvolt kert mélye* és a *tisztásig vezető út*. A házat belengi a pincében sorakozó birsalmák szaga. A mindenfelé elrejtett levendulacsokrok illata a többszáz éves falakat is áthatja. Köröskörül régi fényképek és térképek, könyvek és írások, fészület, varrottas, halott kezek munkái. A kertben erős illatok keverednek, minden egyszerre virágzik: hárs, akác, mézlonc, bukszus, jázmin – ez mind együtt tolakszik be a kitárt ablakokon. Az idő is összegyűlik – egyre csak sűrűsödik, tekereg, *tekerцseli elő belő orsóiról a távolságot*. Ma 32 lettem én is. Eközben szól a hang a Szamosból.

Hajdanvolt gázlók? Apám szemét látom 1970-ből, az oly sokáig halogatott mandulaműtét idejéből. Ülök vele szemben, egy világoszöld műtöslepedő alatt. A durva plasztik egyszerre takar be kettőnket, sziámi ikrek vagyunk, két fejjel, egy törzzsel. Térdünk összeér, kapaszkodhatok apámba, mások észre sem veszik. Neki csak a szeme látszik ki, még az orrát is műtősmaszk takarja. De a szeme, az figyel, él, mozog, vibrál, nevet, irányít. Nem is olyan szörnyű kiszolgáltatottnak lenni. Inkább jó átadni magam a fájdalomnak, apám szikéjének és mélybarna szemének. Mennyi a szarkaláb, mennyi a ránc a szeme körül, eddig észre sem vettem. Talán a maszk fehérsége teszi. Most a ráncok kiemelkednek

síkjukból, megindulnak felém. 1987-ben elérik a Grand Canyon szikláit és közetrétegeit. Ahol 1 méter = 1 millió év. A Grand Canyon gyomra égő katlan, hív a mélység, a karácsondi homokbánya, a haraszi holt Duna-ág zöld, hínáros örvénye. Hazaértem.

Ha abba az utcába belépek, becsapódik mögöttem a nagy vaskapu, bezárul a világ. Ez az utca lesz maga a világ. Többet tudok erről az utcáról, mint az egész világról. Érzécsalódás? *Mise en abyme*. Ahogy a Drostes-kakaó dobozán a fapapucsos lány magát a dobozt tartja a tálcáján, rajta önmaga képével. Ennek az utcának más léptéke van, mint bármely más utcának. Ha bezárul a vaskapu, a tálcán levő dobozban elfér az egész világ. Ugrik a lépték. Mintha az ember szeme csak annyit bírna egyszerre befogadni, amennyit megélni képes. Ezért csapódik be a vaskapu. A belsővé tevés miatt. Amennyit a tekintetével befogni képes. Ott az anyag sűrűbb lesz, erezett. Nem lehet többet tudni a világról, mint egy utcáról. A *hajdanvolt gázlók* helyén történtek efféle sűrűsödések. Ezért lehet meglátni, ha valakit egyszer már nagyon szerettek.

A jövő – hiszen a múlt jövője ő. *Öt meg öt a tízben*. A jövő végessége az elme műve – éppúgy, mint a múlté. Valóssá a vers teszi, a *gyertyával megvilágított szavak*. *S ily módon, mint folyók deltája életem szétbogozódik. Vastüdő és vajjas kenyér, amit elmondtam, és amit nem mondtam el én, elképzelt és el nem képzelt jövő* – egyre megy. Belakható. Csak legyen egy lámpa és egy zsoltár – *Saint-Simon és Szenczi Molnár*. Meg az *a belső asztal, belső leltár*. És ha lehetséges, még egy belső medve is. *When I'm sixty-four*.

Húsz év alatt a rabbi – ugyanaz, akinek az apja, aki szintén rabbi volt, a beteg gyermek sapkájára mondott áldást (*Példázat az elküldött sapkáról*) – kétszer áldotta meg a lányt. Korábban a bibliai áldással: *áldjon meg téged az Örökkévaló és öröködjék feletted, ragyogtassa az Örökkévaló az Ő arcát rád, és legyen hozzád kegyelmes, fordítsa az Örökkévaló az Ő arcát feléd és szerezzen neked békét*. Halálos ágyán pedig ezt mondta neki: *Megáldom azokat, a kik téged áldanak, és a ki téged átkoz, megátkozom azt*

– és hozzátette: *nem akarom, hogy bántódásod essék*. Így jelölte ki a jövőt, a végtelenből a végest (akár, szerinte, a kipa, amely az isteni végtelenségben az emberi végesség kijelölését szolgálja). *Ezentúl nyugodtan alhatsz, mint akit háziállat őriz, mint aki ágya mellett tudja a ládafiát.*

De a jelen? A jelen, az maga a végtelen, a *végtelen program*. *Hibátlan rímekben ragyog a versnek belső, égi mása.* (De hiába, Arany János akkor is csak hümmögne.) Mint ahogy *megbújjik az egész a részben, és a név megtelik esővel, ahogyan egy trillán átvilágít egy villám*, úgy búvik meg benne a múlt és a jövő – *búvópatak az életünkön átvilágító csillagokban*. Valóssa a vers sem teheti, a *gyertyával megvilágított szavak* sem – azok mindig csak később, mindig csak utólag. Akkor pedig múlttá lesz, esetleg jövővé. Mindig a túl korán és a túl késő szorításában, *repülő szék* a fönt és a lent között. Hiába a *lét-felöltő* és az *élet-mellény*, az én itt meg nem található. *Én vagyok, s mégsem én vagyok*. Sok vagyok, *we grow up many*, a másik vagyok, mindig más. *Je est un autre*.

A Hold túlsó felén hintaszék, ledobva rá ruhám: tenger- vagy tintakék. És csak arra vár, hogy valaki meglökje – akár a régi vígszínházbeli *Karamazov*ban Iglódi a második felvonás végén. Csak egy ujjal. Ez volt akkor a jelen?

A lélek tananyaga. *The Curriculum of the Soul*.

DEBÜT

TÖRTELI RÉKA

Galambpadlás

*csak három doboz maradt belőle
meg a dagasztóteknő és a rézszamovár
mária-képek könnyei hullottak a sámlira
a vert falú kastélyban amely elszigetelte
a kortól amiben már nem akart élni
a júliusi dögszag beleivódott a deszkákba
tollas hegláncolatokat alkottak a tetemek
a galambpadláson aminek az ajtaja előtt
még csak most gyülekeznek a balkáni gerlék
hogy évek múlva a csontjaikkal játsszunk
a megfakult hajópadlón*

Hitchcock madarai

*Nadrágkosztümös, imbolygó nők vörösborral
locsolják a balusztrádokat, a portyázó
vadállatok cipzárja a drapp varrásnak feszül.
A túloldalon puskák dördülnek, délszláv
ünnep habzik a söröskorsóban.
Késő délután Hitchcock madarai eltakarják az eget,
a lombkorona fekete tollai keskeny vonalakat
rajzolnak a kőre.*

Fantomfájdalom

*tegnap éjszaka láttam egy kopasz foltot a fejedem
az utcai lámpa alatt álltál
nem voltál más csak tökéletes gépezet
aki a fürdőszobai neonremegésben
mossa bőréről a létezésem
tárgyi bizonyíték minden hajszál frissen száradt folt
véraláfutás a karon
olyan vagy mint a hiányzó végtag
amikor hazaindulsz belém hasít a fantomfájdalom*

Gerenda

*a főút mellett éltünk
három kutyával omladozó házfalak közt
itt régen kocsmá volt
a mama mondta
de az oroszok elvitték a pinteket és
a szalonnát a kamrából
helyette egy emberpár himbálózott
a füstszagú gerendákon*

*a kutyákat elütötte egy yugo
beleik rajzoltak rorschach-tesztet
a köves útra*

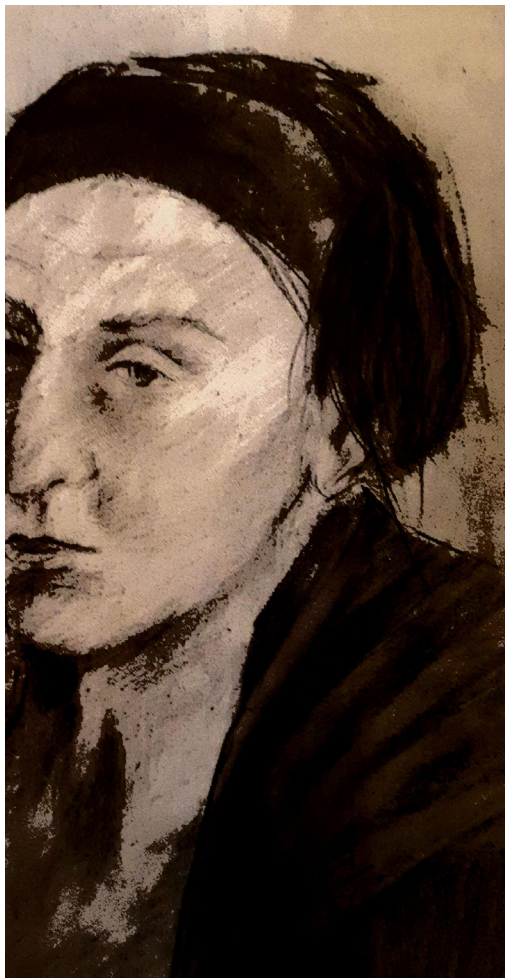
Kölcsön

*négyszézláb másztál felfelé a meredek kőlépcsőkön
rekedt kutya ugatta a holdat de a te hangszáraid
farkasüvöltést színelve kopogtattak minden ajtón
a macska ott hízelgett a lábadnál nagyot löktél rajtam
állat az emberben
anyám a másik szobában kaparta össze
a maradék likört és házi dohányt
némán imádkozni kezdtem hogy ne hányd le a szőnyeget
mert az is csak kölcsön mint a bútor és a törtfehér számlák
a postaládában és az izveštaj a postás kezében és hétköznapi
mint szemében a megvetés
másnap hajnalban falfehéren ültem buszra megsirattam
azt a hetven dinárt amit a csomagomra költöttem
és hogy reggel már csak kirakatból nézem ahogy felszolgálják
a gőzölgő török kávét és a rossz híreket*

Kagyló a talpban

*a tiszta halványbarnán csorgott át ujjaim közt
ott keringett a foszladozó borjú napokig
fiatalon senkinek nem jut eszébe hogy valaha bőrrákos is lehet
csak feküdtünk a napon délutánonként negyvenes nők testén rágódva
hogy egy napon majd elfelejthetjük a könnyű nyári ruhákat
és mind a két karunkat a gyerekek rángatják homokos kézzel
görögdinnyétől ragacsos szájjal hogy kenjük be a testiinket iszappal
feszítsük szét a kagylót ami a talpunkba áll dobjunk követ a vízbe
szaladjunk el és nevessünk a remegő árnyékokon akik zihálva próbálják
utolérni az apró lábnyomokat*

TÖRTELI RÉKA 2000-ben született Zentán, a Vajdaságban. 2019-ben érettségizett a zentai Bolyai Tehetséggondozó Gimnázium és Kollégiumban mint képzőművészeti technikus. Jelenleg az Újvidéki Művészeti Akadémián tanul festészetet, az Előretolt Helyőrség Íróakadémia pályakezdő ösztöndíjasa. Meg nem festett képeit próbálja versekbe tömöríteni.

*Híradó
este hétkor
Törteli Réka
portréja
édesanyjáról –
grafit, tus, papír*

DEBÜT

OLÁH PÉTER

Újdonság

A tej felszínén a kukacok szénsavként pezsegtek. Addig vakartam a tej tükrét, míg kisimultak a buborékok. Lezártam a fedelet. Tovább zümmögött a gép. A vendég a tölcséres fagyijába nyalt. Az ürülék rossz szájszagot okoz.

A folyosóról nyílt a fagyasztó. A fejem fölött neonlámpákról lógtak a pókhálófonalak. A falakon apró penészfoltok. A folyosón bűdös, áporodott levegő. Bevittem két karton fagyasztott húspogácsát, betettem a hűtőbe. Szóltak, hogy legyek konyhán. Kötényt ragadtam, és a grillekhez álltam. Homlokomról izzadság csepegett a felületre. Pattogva megadta magát. Ez lehetne a hozzáállásom is.

A sapkám alól kilógó hajamat légy birizgálta. A többieknek hiába magyaráztam, csak röhögtek rajtam. Azt gondolták, tetves vagyok, mint Feri. Nem vettem magamra, mert tudtam, hogy többre fogom vinni. Fogok én még nevetni rajtuk. Ablak a konyhán nincs, mégis ott köröztek. Mire jönnek, csak az éjszakások tudják. Emberfejek tolongtak a vendégtérben. Nagy volt a pörge, egyre gyorsabban készültek a burgerek. Jól esne most egy szünet.

Az öltözőben ültem bambán, a barna padlócsempe mozogni kezdett. Amikor a fugához ért a mozgás, láttam, hogy egy csótány az. Ráemeltem a lábam, el akart tűnni a szekrények alatt, de én gyorsabb voltam. Lenyomtam az öltöző ajtajának a kilincsét. Tudtam, hogy a csótány már nem él. Éreztem, hogy rossz talajban vannak a gyökereim, ezért nem hozhatok virágot. Nem szabadna itt lennem. Egyszer majd én is többre viszem. Nem kell sok. Lelépek.

Általában egy óra az út vonattal hazáig. Nem szokott zavar-
ni, mert szeretem az elsuhanó fákat. Egy férfi megkérdezte, hogy
leülhet-e. Bólintottam. Megszólított, miután látta, mit eszek.
Meggyőzni próbált, dobjam ki. Arra hivatkozott, hogy bevitte az
ÁNTSZ-be megvizsgálni, és kimutatták, milyen rengeteg méreg
nyüzsög benne. Különböző tartósítószeres és polifluoroalkil-
vegyületek. Tudtam, hogy nem egészséges, de éhes voltam. Sok
mindenről beszélt, 17. századi atomreaktorról például, hogy lé-
tezett már akkor is, meg a rák ellenszeréről... Felfigyeltem, mikor
felemlte a hangját. Lépj ki onnan, hallod? Tönkreteszed a jövő-
det! Meg fogod bánni, hogy nekik dolgoztál, akár csak egy percig
is. Vicziántelep következett, leszálltam. Hazafelé botorkálva azt
gondoltam, csak hallucináltam.

*

Délelőtt a peronon csak az ammóniaszagú állomásépület előtt
volt árnyék. A kukákból az éjjel kiöntötték a szemetet. Búzlótt,
akár egy döglött állat a nyári ég alatt. Alig bírtam nyitva tarta-
ni a szemem. Szitkozódtam, de hiába, a vonat sehol. Várni kell.
Nem is értettem magam, mi olyan sürgős. A szerelvény végre
megérkezett. A padló ragadt a ráömlött alkoholtól. Az ablakon ki
sem lehetett látni. A pokolnak is ilyen rohadt szaga lehet. Felszín
alatt élek én is, de ott rozsdásodik bennem a tehetség. Lerakódik
bennem minden szó, amely előrébb mozdítana. Nem törnek fel.
Bezártam. Hiába kiáltok, nincs kinek.

Épp a húst raktam le a platnira, és szóltam, hogy kezdheti ösz-
szerakni a szendvicseket. A szokásosnál is fáradtabb voltam. A
platni mint fehér pöttyös párna hevert előttem. Rá szerettem
volna hajtani a fejem. Felszedtem a húst, a burgerekre pakoltam.
Eszembe jutott, hogy a grillt mindig stand-by üzemmódba kell
állítani. Kétszer megnyomtam a gombot, és a fejemre csukódott.
Gondoltam, lehetnék én az új szendvics, George Roy néven. A
mostani burgernek sem jobb a neve. Összejött. Végre sikerült!
Tudtam, érdemes várni. Most már van nevem. Lettem valaki.

Nem kis hasznot fogok hajtani a cégnek. Tisztelni fog mindenki. A vendégek csorgó nyállal harapnak majd belém. Biztosan ízlelni fogok nekik. Ott leszek minden gondolatukban. Ez egészen biztos. Beszélni fognak rólam. Valakivé váltam. Én lettem az új, speciális ízesítésű burger...

Térfigyelő

A vízelvezető rácsán ül, pucér fenékkal. A dolgát végzi. Patkányszőr, több éve fogta az aluljáróban. Csontig hatoló szag. A patkányszőrt több méterre innen, az állomás csapjánál tudja kimosni. Elsétálhatna, de éjjel már tilos, nem az ő területe. Végighúzza a rács recés falán, és visszateszi a zsebébe.

Az aluljáró lépcsőjén köhög és köpköd, arcát nem éri fény. Galambok csipegetik a véres kenyérmorzsákat. Öltögeti rájuk a nyelvét, talán elszállnak. Tört szárnyakkal topognak. Káromkodik. Megint ráléptek. Aki éjszaka erre téved, nem veszi észre.

Éles fény a sétálóövezetben. A lámpáról egy méretes porcica lóg. Nézi, hogy imbolyog. Figyeli a mozgást, és hallgatja a mozgólépcső ütemét. Az éjszaka tompa szívverése. Halk óráketyegés, biztos jönnek. Megint. Közömbös szél fúj, szirénahang. Vész, az itt mindennapos. Kopog az acélbetétes bakancs. Eltakarja az arcát, befogja a fülét. Üvölt, nem mozdul. Hátba rúgják, legurul a lépcsőn. Figyelmeztetés, a falnak támaszkodik, becsukja duzzadt szemét. Hallgat.

Nem hiányzik valakinek? Ezt írták a megosztott kép alá. Mint-ha kutya lennék, bazmeg. Úgy szorítom a bankjegyet a fotó készítése után, mintha attól félnék, hogy lába van. és elszalad. De veled legalább foglalkoznak. Úgy csinálsz, Sanyikám, mintha veled senki. Pedig én adtam neked azt a bort, nem? Hagyjuk, igyunk. Te, ne felejtse el, hogy amit nem Isten ültetett, azt kitepi. Persze, jó, jó, de ez majd a világ végén lesz. Ja, az más, kortyolt az üvegből. Zöldruhás férfi. Mentek.

Borzongott, csípte az orrát a hideg. Elindult, átvágott az aluljáró sötétjén, a park lámpáihoz. Kuka fölé hajolt, nézte az elnyomott csikkeket. Sóhajtott. Kereste a múlt darabjait, pár kidobott holmit, amit esetleg megbánt. Egyik kukánál félig szívott szál, talált öngyújtó, slukk, kifújja a fájdalmait. Kószál, a meleg is valahol itt lehet, nézelődik. SPAR felirat, leül a bevásárlóközpont elé. Kabátja lassan engedi át a meleget. Mosolyog.

Bepárásodott műanyag tető, mi lehet. Letépi a fedelet, csirkeszárnny és rizs. Csámcsog, szakállán morzsák. Alaposan körülnéz, műanyagdoboznak nyoma sincs, nem lát senkit, hangját visszaverik a falak. Utána csönd. Dühösen odébb áll. Mellette nő, nyitott kabát. Szemölcsös arc, tépett haj, hűvös, kék szem. Szia, ráérsz?

Slagból engedi a bort az uszoda medencéjébe. Csobbanás. Ízleli, mielőtt lenyelné. Fájdalom hasít az arcába, vért köp. Foga koccan a betonon. Ők megmondták neki, de a szavaikat nem hallja, inkább menekül. A földről a bort még fölkapja. Romlott fény. Hegedű sír, apró csörög. Iszik, ádámcsutkája lift. Szilánkra tört üveg. Nem maradhat, bandukol.

Egy pár fekete női csizma, árván a fal mellett. Árnyékot nem vet a falon. A hiányzó fogának a helye az éjszakánál is sűrűbb. Sziszeg, fogja arcát, ne érje hideg. Messziről éles reflektor és rámpa. A raktár hátsó bejárata. Próbál bújva átmenni közöttük. Kinyílik a lift ajtaja, beszáll, a sarokba húzódik. Zuhan és emelkedik. Nem látják, beszélgetnek, rakodókocsit húznak. A takarító porronggyal törli a lift szegélyét, de nem mos fel, nem hajol le. Többször nyílik az ajtó, a liften túl áruháza lehet. Fázik és vár.

Tétován rakja egymás elé a lábát a sorok között. Attól fél, hogy felismerik. Köhögőroham. Vásárló nincs a boltban, a dolgozók leltároznak. A polcok között jár, vérpötytyök a padlón, mintha lábnyom lenne, követi. Sűrűn törli a szemét, akkor is ott van. Fáradt már, gondolja, és elmegy. Fürkészi, hol lehet a raktár. Elég neki egy kartondoboz is.

Bevásárlókosarak egymásra pakolva, alján kerekek, torony. A dolgozó a raktárba tolja, másra nem figyel. Hiába, nem tud mibe

kapaszkodni, háta a falnak, nehezen kap levegőt. Érkezik még egy. Csattanás. Összepréselt teste elernyed.

A biztonsági őr az irodában alszik. A képernyőn egy férfi a fekete bevásárlókosarak mögött.

OLÁH PÉTER a Károli Gárpár Református Egyetem hallgatója magyar szakon, de kreatív írást is hallgat, a *Nincs* című folyóirat egyik főszerkesztője. Több éve ír prózát, írásait többek között a KULTer, a FÉLonline, a Pannon Tükör és az Irodalmi Szemle Online közölték.

- 3 **Böszörményi Zoltán:** Ahol a szerelem naponta kiköt,
Vörösbör, poharak az asztalon (versek)
- 4 **Izer Janka:** A szén és hamu nyomát elmosta az eső (próza)
- 7 **Nagy Lea:** Sziget; Alagút (versek)
- 9 **Major Eszter Anna:** Idővel (próza)
- 14 **Pethő Lorand:** Anyám (vers)
- 15 **Petőcz András:** Anya a mobilon (próza)
- 18 **Karkó Ádám:** Ringató; Lámpa mellett élet (versek)
- 20 **Abafáy-Deák Csillag:** Huzat (próza)
- 23 **Vári Csaba:** Talált levél; Együgyű vers (versek)
- 26 **Hegedűs Imre János:** A piton ínye (próza)
- 33 **Szedder H. Réka:** Bársony; Az esztergomi hídnál (versek)
- 34 **Barta Zsolt:** Hippokratészi eskü (próza)
- 36 **Csepcsányi Éva:** Elküldetlen levelek; az emberről, aki
majdnem elindult; Ikrek; Dávid tánca; A hetedik hatyú
(versek)
- 41 **Bene Zoltán:** Mandola története – Elmaradt apokalipszis
(2018); Tetem (1995); Derengés (2018)
- 53 **Keszthelyi György:** Dekonstrukció; Fordított idő; Kiütött
biztosíték; Második születésed; Fordított állat és a többi
(versek)
- 56 A hónap alkotója: **Acsai Roland** – Galambok; Uram; Ima;
Meszet oltott; Gekko; A földönkívüli; Mi dalol
- 63 **Halmi Tamás:** „...a szívárvány nem ér véget” – Két
vers Acsai Roland Hajnali kút című kötetéből (2011)
- 67 **Lakatos-Fleisz Katalin:** Köszönőviszonyban
a mindenséggel
- 71 „Az állatok élő metaforák” – **Viola Szandra és Halmi
Tamás** beszélgetése **Acsai Rolanddal**
- 81 A nappaliból a pódiumra – **Laik Eszter** beszélgetése
Juhász Annával
- 87 KMTG-kötetajánlók
- 87 Súlyosnak lenni – Az Előretolt Helyőrség Íróakadémia
Kritikusi műhelyének antológiája
- 93 **Kis Petronella:** Műfajok szimfóniája – A lét körforgása
- 98 **Smid Róbert:** A grammatika érzéketlensége – Briliáns
(képzelt) barátom
- 102 **Kolozsi Orsolya:** Olvasónézet – Századfordulós
akcióregény

- 107 **Nagygéci Kovács József:** Fésülködj, ne hadarj, húzd ki
 magad! – Senkise
- 113 IJK-kötetajánló
- 113 **Müller Dezső:** Alámerül Atlantiszom – Sokszor;
 Rázza; Körülaggatnám; Alig; Két pont
- 116 **Fűzfa Balázs:** Kettétört égbolt (Fenyvesi Ottó: Halott
 vajdaságokat olvasva II.)
- 119 **Artzt Tímea:** Shakespeare mellett – Papolczy Péter mozija
 (Papolczy Péter: Hogyne szeretnék! – szonettek három hangra)
- 123 **Rimóczi László:** Adalékmentes gyógyszer az elhomályosulás
 ellen (Végh Attila: Sárkányfüves könyv)
- 127 **Lakatos-Fleisz Katalin:** Könyv egy elfeledett óriásról (Sántha
 Attila: Fodor úr, a boldog óriás)
- 131 **Bollobás Enikő:** Ál-exegézis búval, vigalommal (esszé)
- 134 Debüt
- 134 **Törteli Réka:** Galambpadlás; Hitchcock madarai;
 Fantomfájdalom; Gerenda; Kölcsön; Kagyló a talpban
 (versek)
- 138 **Oláh Péter:** Újdonság; Térfigyelő (próza)

- **Böszörményi Zoltán**
Ahol a szerelem naponta kiköt
- **Nagy Lea**
Sziget
- **Petőcz András**
Anya a mobilon
- **Abafáy-Deák Csillag**
Huzat
- **Vári Csaba**
Talált levél
- **Szedler H. Réka**
Bársony
- **Csepcsányi Éva**
A hetedik hattyú
- **Izer Janka**
A szén és hamu nyomát elmosta az eső
- **Major Eszter Anna**
Idővel
- **Pethő Lorand**
Anyám
- **Karkó Ádám**
Ringató
- **Hegedűs Imre János**
A piton ínye
- **Barta Zsolt**
Hippokratészi eskü
- **Keszthelyi György**
Második születésed

A hónap alkotója: **ACSAI ROLAND**

*Galambok ; Uram; Ima; Meszet oltott; Gekko;
A földönkívüli; Mi dalol*

Halmi Tamás: „...a szívárvány nem ér véget” –
Két vers Acsai Roland Hajnali kút című kötetéből (2011)

Lakatos-Fleisz Katalin: Köszönőviszonyban a mindenséggel

„Az állatok élő metaforák” –

Viola Szandra és Halmi Tamás beszélgetése
Acsai Rolanddal

500 FORINT • 6 LEJ • 1.50 EURÓ

nka
Nemzeti Kulturális Alap